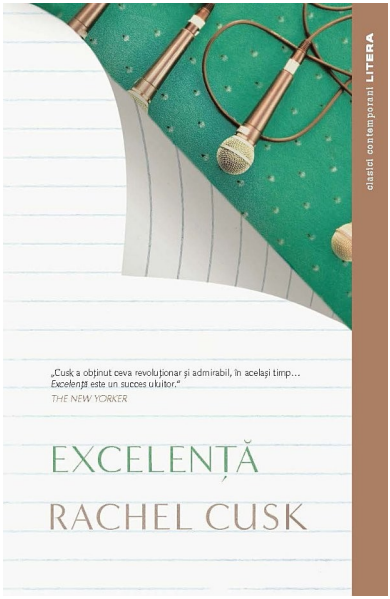

RACHEL CUSK

EXCELENŢĂ

Traducere din limba engleză de ADRIANA BĂDESCU

EDITURA LITERA
Bucureşti 2020

Rachel Cusk
Kudos

Copyright © 2018
Toate drepturile rezervate

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, Bucureşti, România
tel.: 021 319 6390; 031 425 1619; 0752 548 372
e-mail: comenzi@litera.ro
Ne puteţi vizita pe
www.litera.ro

Excelenţă
Rachel Cusk

Copyright © 2020 Grup Media Litera
pentru ediţia în limba română
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidraşcu şi fiii
Redactor: Alexandra Diaconescu
Corector: Ionel Palade
Design copertă: Strick & Williams
Fotografie: Microphone by Astrakan Images / Alamy Stock Photo
Prepress copertă: Flori Zahiu
Tehnoredactare şi prepress: Ofelia Coşman

Seria de ficţiune a Editurii Litera este coordonată de Cristina Vidraşcu Sturza.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
CUSK, RACHEL
Excelenţă / Rachel Cusk; trad. din lb. engleză: Adriana Bădescu. – Bucureşti: Litera, 2020
ISBN 978-606-33-5829-6
ISBN EPUB 978-606-33-5657-5

I. Bădescu, Adriana (trad.)
821.111

Rachel Cusk s-a născut în 1967 şi este autoarea mai multor romane: *Saving Agnes* (1993), care a câştigat Whitbread Award pentru roman de debut, *The Temporary* (1995), *The Country Life* (1997), câştigător al Somerset Maugham Award, *The Lucky Ones* (2003), finalist la Whitbread Novel Award, *In the Fold* (2005), *Arlington Park* (2006), finalist la Orange Prize, *The Bradshaw Variations* (2009), *Schiţă* (*Outline*, 2014), *Tranziţie* (*Transit*, 2016) şi *Excelenţă* (*Kudos*, 2018). A scris şi o piesă de teatru, *Medea* (2015), şi mai multe cărţi de nonficţiune: *A Life's Work* (2001), *The Last Supper* (2009), *Aftermath* (2012) şi *Coventry* (2019). În 2003 a figurat pe lista cu Cei mai buni tineri romancieri întocmită de revista *Granta*.

S-a ridicat atunci şi a plecat.
Sau n-ar fi trebuit? Să ce?
Să se ridice şi să plece.
Ba da, cred c-ar fi trebuit
Fiindcă se întuneca.
Ce făcea? Se-ntuneca. Ei,
Era încă lumină când ea a plecat,
Destulă cât să poată vedea.
Şi era ultima dată când ar fi putut...
Putut?... să se ridice şi să plece.
Era ultima dată, chiar ultima dată, căci

Pe urmă n-ar mai fi putut
Deloc să se ridice şi să plece.
„S-a ridicat şi a plecat”, Stevie Smith

Bărbatul care stătea lângă mine în avion era atât de înalt, încât nu încăpea în scaun. Coatele îi tot ieşeau în afara rezemătoarelor, iar genunchii îi erau lipiţi de scaunul din faţă, astfel că de câte ori se mişca, persoana de acolo se întorcea şi-i arunca priviri iritate. Omul s-a răsucit, încercând să-şi încrucişeze şi să-şi descrucişeze picioarele, şi l-a lovit fără să vrea pe cel de alături.

— Scuze, a spus el.

A rămas nemişcat vreme de câteva minute, respirând adânc pe nas, cu mâinile încleştate în poală, dar în scurt timp a început să se agite şi a încercat să-şi schimbe din nou poziţia picioarelor; drept urmare, toate cele trei scaune din faţă s-au zgâlţâit înainte şi-napoi. Până la urmă, l-am întrebat dacă vrea să facem schimb de locuri, dat fiind că al meu era la culoar, şi a acceptat entuziast, de parcă i-aş fi oferit o oportunitate de afaceri.

— De obicei călătoresc la clasa business, mi-a explicat în timp ce treceam unul în locul celuilalt. Acolo ai considerabil mai mult spaţiu pentru picioare. S-a întins ocupând o parte de culoar şi, rezemându-şi uşurat capul de spătarul scaunului, mi-a spus: Vă mulţumesc foarte mult.

Avionul a început să ruleze încet pe pistă. Vecinul meu a oftat mulţumit şi a părut să adoarmă instantaneu. O însoţitoare de zbor s-a apropiat şi s-a oprit în dreptul picioarelor lui.

— Domnule! i s-a adresat. Domnule?

El s-a trezit tresărind şi s-a retras cu greu în spaţiul îngust pentru ca ea să poată trece. Avionul s-a oprit vreme de câteva minute, apoi a zvâcnit înainte şi s-a oprit din nou. Prin geam se vedea în faţă un şir de aeronave care-şi

aşteptau rândul. Vecinul meu a reînceput să moţăie, şi în scurt timp picioarele lui s-au întins din nou de-a latul culoarului. Însoţitoarea de zbor s-a întors.

— Domnule? Culoarul trebuie să fie liber, pentru decolare.

El s-a ridicat mai bine în scaun.

— Scuze, a spus.

Când femeia s-a îndepărtat, am văzut cum capul îi aluneca iar în piept. Afară, peisajul cenuşiu era acoperit de pâclă, lăsând impresia că se contopea cu cerul înnorat, în benzi orizontale cu o variaţie atât de subtilă a tonurilor, încât aproape că aducea cu marea. Pe scaunele din faţă, o femeie şi un bărbat vorbeau. „E atât de trist”, a spus ea, primind drept răspuns doar un mormăit. „E foarte trist”, a repetat femeia. S-a auzit un răpăit de paşi pe culoarul mochetat, iar însoţitoarea de zbor şi-a făcut din nou apariţia. A pus o mână pe umărul vecinului meu şi l-a scuturat uşor.

— Mă tem că va trebui să vă rog să nu vă mai ţineţi picioarele în drum.

— Îmi pare rău, a zis el. Mi-e greu să stau treaz.

— Mă văd nevoită să vă rog s-o faceţi, a insistat însoţitoarea de zbor.

— Noaptea trecută nu am dormit deloc.

— Mă tem că asta nu este problema mea. Îi puneţi pe ceilalţi pasageri în pericol dacă blocaţi culoarul.

Bărbatul şi-a frecat obrajii şi şi-a schimbat poziţia în scaun. Şi-a scos telefonul din buzunar, s-a uitat la ecran şi l-a pus la loc. Însoţitoarea de zbor a aşteptat, privindu-l atent. În cele din urmă, parcă mulţumită de atitudinea lui supusă, a plecat. El a scuturat din cap şi a schiţat un gest mimând imposibilitatea de a înţelege, către un public nevăzut. Era trecut de patruzeci de ani, avea un chip deopotrivă arătos şi banal, iar hainele ce-i îmbrăcau trupul

înalt aveau neutralitatea curată şi îngrijită a ţinutei de weekend tipice pentru un om de afaceri. Purta la încheietura mâinii un ceas din argint masiv şi în picioare pantofi din piele care păreau noi; emana un aer de masculinitate anonimă efemeră, ca un soldat în uniformă. Între timp, avionul înaintase în şir şi acum vira într-un arc de cerc larg spre zona de decolare. Pâcla se transformase în ploaie şi stropii se scurgeau pe geam. Bărbatul privea afară, la pista udă, cu o expresie extenuată. Zgomotul motoarelor creştea în jurul nostru; în cele din urmă, avionul s-a urnit, apoi s-a ridicat înclinându-se şi zgâlţâindu-se prin straturile de nori groşi, vătuiţi. O vreme, reţeaua de un verde şters a câmpurilor de sub noi, cu casele ca nişte cărămizi şi pâlcurile de copaci înghesuiţi, a continuat să se iţească prin spărturile sporadice din stratul cenuşiu, înainte ca acesta să se închidă deasupra lor. Bărbatul a oftat din nou, adânc, şi după câteva minute a adormit iar, cu capul căzându-i în piept. Luminile din plafon s-au aprins şi a început forfota. Nu peste mult timp, însoţitoarea de zbor a ajuns în dreptul scaunelor noastre şi a constatat că bărbatul adormit îşi întinsese picioarele pe culoar.

— Domnule? Mă scuzaţi! Domnule!

El şi-a înălţat capul şi s-a uitat în jur năuc. Când a văzut-o pe însoţitoarea de zbor stând lângă căruciorul de servit, şi-a retras picioarele încet şi cu efort ca să-i facă loc. Femeia l-a privit cu buzele pungite şi sprâncenele ridicate.

— Vă mulţumesc, i-a spus cu un sarcasm abia disimulat.

— Nu e vina mea, a replicat el.

Ochii ei fardaţi s-au oprit o clipă asupra lui, cu o expresie rece.

— Încerc doar să-mi fac treaba, a declarat ea.

— Îmi dau seama. Dar nu e vina mea că rândurile de scaune sunt atât de apropiate între ele.

A urmat o pauză în cursul căreia cei doi s-au privit reciproc.

— Va trebui să discutaţi această problemă cu compania aeriană, a spus ea apoi.

— O discut cu dumneavoastră.

Însoţitoarea de zbor şi-a încrucişat braţele la piept şi a ridicat bărbia.

— În general călătoresc la clasa business, a adăugat bărbatul, aşa că de obicei nu am nici o problemă.

— Pe această rută nu oferim locuri la clasa business. Dar există multe alte companii aeriene care o fac.

— Deci dumneavoastră îmi sugeraţi să călătoresc cu o altă companie.

— Exact.

— Superb! Mulţumesc foarte mult, a zis el.

Şi a scos un soi de râs scurt, acid, când ea s-a îndepărtat. O vreme a continuat să zâmbească stingher, aşa cum ar fi făcut cineva care ar fi păşit din greşeală pe scena unui spectacol, apoi, aparent pentru a-şi masca sentimentul de vulnerabilitate, s-a întors spre mine şi m-a întrebat de ce călătoream spre Europa.

I-am răspuns că sunt scriitoare şi că mă duceam să ţin o prelegere la un festival literar.

Imediat, pe chipul lui s-a aşternut o expresie de interes politicos.

— Soţiei mele îi place mult să citească. E înscrisă într-un club de lectură. După un moment de tăcere, m-a întrebat: Şi ce anume scrieţi?

Am spus că mi-e greu să explic, iar el a încuviinţat. A bătut darabana cu degetele pe propria-i coapsă în vreme ce marca un ritm sacadat cu pantofii pe podeaua mochetată. Şi-a scuturat capul dintr-o parte în alta şi şi-a trecut degetele prin păr, masându-şi viguros scalpul.

— Dacă nu vorbesc, risc să adorm din nou.

O spusese pe un ton pragmatic, de parcă era obişnuit să rezolve probleme cu preţul propriilor sentimente, dar când am întors privirea spre el am văzut cu surprindere pe faţa lui o expresie rugătoare. Avea ochii înroşiţi pe margini, cu albul îngălbenit, iar părul tuns cuminte i se zburlise acolo unde îl frecase.

— Se pare că reduc nivelul de oxigen în avion înainte de decolare pentru ca pasagerii să devină somnolenţi, mi-a spus, aşa că n-ar trebui să se plângă atunci când oamenii chiar adorm. Am un prieten care e pilot, el mi-a povestit asta.

Ciudat în privinţa acestui prieten era faptul că, în ciuda profesiei lui, era un susţinător fanatic al protejării mediului. Conducea o maşinuţă electrică şi casa lui era alimentată exclusiv cu energie solară şi eoliană.

— Când vine la noi la masă, în timp ce noi, ceilalţi, suntem chercheliţi, el îşi face veacul lângă coşurile de gunoi, sortând ambalajele de la mâncare şi sticlele goale. Pentru el, vacanţa înseamnă să-şi care singur toate catrafusele pe vreo coastă muntoasă din Ţara Galilor şi să stea în cort pe ploaie vreme de două săptămâni, vorbind cu oile.

Şi totuşi, acelaşi individ îşi punea cu regularitate uniforma şi urca la manşa unei dihănii de avion de cincizeci de tone ca să ducă un grup de petrecăreţi gata afumaţi până în Insulele Canare. Nici nu puteai găsi o rută de zbor mai proastă, şi totuşi prietenul lui o parcurgea de ani întregi. Lucra pentru o companie aeriană ieftină, care făcea cele mai drastice economii, şi, după toate aparenţele, pasagerii ei se purtau ca animalele de la grădina zoologică. Îi ducea acolo albi şi-i lua înapoi tuciurii, şi, cu toate că avea un salariu mai mic decât toţi prietenii lui, îşi dona jumătate din bani în scopuri caritabile.

— Chestia e, a adăugat vecinul meu de scaun cu un aer perplex, că e un tip chiar de treabă. Îl ştiu de ani buni şi, cu cât situaţia e mai grea, cu atât mai amabil este. Mi-a povestit odată că există în cockpit un ecran pe care pot urmări tot ce se întâmplă în avion. Şi zicea că la început nici nu se putea uita, fiindcă i se părea foarte deprimant să vadă cum se comportau oamenii aceia. Dar după un timp căpătase un fel de obsesie şi se uitase la sute de ore de asemenea înregistrări. E cam ca meditaţia, mi-a explicat el. Totuşi, eu n-aş suporta să lucrez într-o asemenea lume. Primul lucru pe care l-am făcut când m-am pensionat a fost să-mi rup cardul de pasager fidel. Şi jur că n-aş mai pune mâna vreodată pe aşa ceva.

I-am spus că mi se părea prea tânăr ca să se fi pensionat.

— Aveam pe ecranul computerului un tabel pe care-l botezasem „Libertate”, mi-a mărturisit el cu un zâmbet pieziş. Erau de fapt nişte coloane cu cifre care trebuiau să ajungă la un total anume, moment în care puteam să ies la pensie.

Fusese directorul unei companii de management global, o funcţie care implica deplasări frecvente. Spre exemplu, nu rareori i se întâmpla să călătorească în Asia, America de Nord şi Australia – toate în decurs de numai două săptămâni. O dată zburase în Africa de Sud pentru o şedinţă şi se întorsese imediat ce aceasta luase sfârşit. De mai multe ori calcula împreună cu soţia lui unde era jumătatea drumului între locurile în care se găseau la un moment dat şi se întâlneau acolo pentru o vacanţă. O dată, când sucursala austral-asiatică a companiei intrase în faliment, iar el fusese nevoit să rămână acolo până la finalizarea procedurilor, nu-şi mai văzuse copiii vreme de trei luni. Începuse să muncească la vârsta de optsprezece ani, iar acum avea patruzeci şi şase, şi spera să fie destul

de sănătos pentru a trăi fără să muncească tot atât cât trăise muncind. Avea în Cotswolds o casă în care abia dacă punea piciorul şi un garaj plin cu biciclete, schiuri şi echipamente sportive pe care nu avusese niciodată vreme să le folosească; avea rude şi prieteni cărora în ultimii douăzeci de ani aproape că nu le spusese niciodată mai mult de „salut” şi „la revedere”, dat fiind că de obicei ori pleca undeva şi trebuia să se pregătească ducându-se la culcare devreme, ori se întorcea de undeva extenuat. Citise undeva despre un tip medieval de pedeapsă care presupunea încarcerarea prizonierului într-un spaţiu special construit, astfel încât să-l împiedice să-şi întindă complet membrele în orice direcţie, şi cu toate că simplul gând la aşa ceva fusese suficient pentru a-i stârni sudori reci, metoda întruchipa destul de bine felul în care trăise el până acum.

L-am întrebat dacă ieşirea din închisoarea aceea se ridicase la nivelul sugerat de titlul tabelului.

— E interesantă întrebarea. Am constatat că, de când am renunţat la muncă, intru mereu în conflicte cu alte persoane. Soţia şi copiii se plâng că acum stau acasă tot timpul şi că încerc să-i controlez. N-au spus propriu-zis că visează ca lucrurile să revină la starea anterioară, dar ştiu că asta gândesc.

Nici nu-i venea să creadă, de pildă, cât de târziu dormeau dimineaţa. În toţi anii aceia în care pleca de acasă înainte de ivirea zorilor, gândul la trupurile lor adormite în întuneric îi dăduse deseori senzaţia că avea un rost, că era protector. Dacă şi-ar fi dat seama cât de leneşi erau de fapt, probabil că şi-ar fi schimbat părerea. Uneori trebuia să aştepte până la ora prânzului ca ei să se trezească: începea să intre în camerele lor şi să tragă perdelele, aşa cum făcea tatăl lui în fiecare dimineaţă când era el copil, şi era uimit de ostilitatea pe care le-o

stârnea acest lucru. Încercase să le structureze orele de masă – mâncau, aşa cum descoperise, feluri diferite, la ore diferite – şi să instituie un program de exerciţii fizice, iar acum se străduia din greu să se convingă de faptul că revolta virulentă pe care o iscaseră măsurile lui era o dovadă a necesităţii lor.

— Petrec mult timp vorbind cu menajera, mi-a spus. Vine la ora opt. Zice că ea se confruntă de mulţi ani cu problemele astea.

Îmi povestea totul cu un aer de confidenţialitate stânjenită, care sugera clar că vorbea nu pentru a stârni consternare, ci mai degrabă pentru a întreţine atmosfera. Un surâs critic îi juca pe buze, dezvăluind un şir de dinţi albi şi puternici. Devenise mai animat pe măsură ce mi se destăinuise, iar atitudinea lui disperată, cu priviri furibunde, lăsase loc expresiei joviale de *raconteur*. Aveam impresia că erau lucruri pe care le mai spusese şi înainte şi pe care îi plăcea să le repete, de parcă abia ce-ar fi descoperit forţa şi plăcerea oferite de retrăirea respectivelor evenimente după ce le fusese îndepărtat veninul. Abilitatea, mi-am dat seama, consta în a rămâne suficient de aproape de ceea ce părea a fi adevărul, fără a permite ca sentimentele în privinţa lui să-şi redobândească puterea asupra ta.

L-am întrebat cum se făcea că, în ciuda acelui angajament luat faţă de sine însuşi, urcase iar la bordul unui avion.

A zâmbit iar, oarecum ruşinat, şi şi-a trecut degetele prin părul castaniu.

— Fiica mea cântă la un festival muzical organizat acolo. E instrumentistă în orchestra şcolii. La... hm... oboi.

Ar fi trebuit să călătorească în ajun împreună cu soţia şi copiii, dar li se îmbolnăvise câinele, aşa că fusese nevoit să-i lase să plece fără el. Poate că suna ridicol, a adăugat

vecinul meu, dar câinele era probabil cel mai important membru al familiei lor. Stătuse treaz lângă el toată noaptea, iar dimineaţă condusese până la aeroport.

— Sincer să fiu, nici n-ar fi trebuit să urc la volan, a mărturisit cu glasul scăzut, sprijinindu-şi braţul pe cotiera dintre noi. Abia dacă-mi puteam ţine ochii deschişi. Treceam iar şi iar pe lângă panourile acelea de pe marginea drumului cu aceleaşi cuvinte scrise pe ele, şi începusem să cred că fuseseră puse acolo special pentru mine. Ştiţi la care mă refer – sunt peste tot. Mi-a luat o veşnicie să-mi dau seama ce erau. Şi m-am întrebat, a adăugat cu zâmbetul acela stingher, dacă nu cumva am înnebunit. Nu puteam să înţeleg cine le-a ales şi de ce. Păreau să mi se adreseze mie, personal. Evident, citesc şi eu ştirile, dar am cam rămas în urmă de când am renunţat la serviciu.

I-am spus că, într-adevăr, chestiunea de a ieşi sau a rămâne în Uniunea Europeană e una la care ne gândim de obicei în sinea noastră, astfel că aproape s-ar putea spune că formează însuşi nucleul autodeterminării. Dacă nu eşti familiarizat cu situaţia politică din ţară, ai putea crede că asişti nu la maşinaţiunile unei democraţii, ci la capitularea conştiinţei personale în faţa domeniului public.

— Interesant este, a continuat vecinul meu, că mi se părea că mi-am tot pus eu însumi aceeaşi întrebare, de când mă ştiu.

L-am întrebat ce s-a întâmplat cu câinele.

O clipă m-a privit confuz, de parcă nu-şi mai amintea despre ce câine vorbeam. Pe urmă s-a încruntat şi a oftat adânc.

— E o poveste cam lungă, a spus apoi.

Câinele, pe care-l chema Pilot, era bătrân, deşi n-ai fi zis asta când te uitai la el. El şi soţia lui îl luaseră după ce se căsătoriseră. Îşi cumpăraseră o casă la ţară, un loc ideal în

care să ţină un câine. Pilot era un pui, dar încă de pe atunci avea labe uriaşe; ştiau că rasa aceea putea atinge dimensiuni foarte mari, însă nimic nu-i pregătise pentru cele la care ajunsese Pilot în cele din urmă. De fiecare dată când îşi spuneau că nu mai poate creşte, el creştea şi mai mult; uneori era aproape amuzant să vadă cât de disproporţionat de mici păreau, prin comparaţie, toate lucrurile din jurul lui – casa, maşina, chiar şi ei înşişi.

— Eu sunt neobişnuit de înalt, a precizat el, şi uneori te saturi să-i tot depăşeşti pe ceilalţi în înălţime. Dar când stăteam lângă Pilot, mă simţeam normal.

Soţia lui era însărcinată cu primul lor copil, aşa că el ajunsese să se ocupe de câine: pe atunci nu călătorea atât de mult pentru serviciu, şi vreme de câteva luni îşi petrecuse mai tot timpul liber dresându-l pe Pilot, plimbându-se cu el în natură şi cizelându-i caracterul. Niciodată nu-l răsfăţase şi nu cedase în faţa lui; îl dresa ferm şi-l răsplătea cu parcimonie, iar când, încă pui fiind, Pilot alergase o turmă de oi, îl bătuse cu o severitate şi o încredere în sine care-l surprinseseră până şi pe el. Şi, mai presus de orice, avea grijă la felul în care se purta în faţa câinelui, ca şi când acesta ar fi fost un om, astfel că, atunci când ajunsese la maturitate, Pilot se bucura de o inteligenţă neobişnuită, un lătrat feroce şi un trup uriaş şi musculos. Câinele îi trata pe toţi cei din familie cu o sensibilitate şi o consideraţie pe care ceilalţi le socoteau nefireşti, deşi cu timpul s-au deprins cu ele. De exemplu, cu un an în urmă, când fiul lor se îmbolnăvise grav de pneumonie, Pilot şezuse în faţa camerei lui zi şi noapte, venind să-i cheme de fiecare dată când copilul voia ceva. Simţea şi chiar replica episoadele periodice de depresie ale fiicei lor, pe care uneori le observau doar fiindcă Pilot devenea retras şi mohorât. Dar dacă un străin venea în casă, se transforma imediat într-un câine de pază extrem

de vigilent şi de dur. Cei care nu-l cunoşteau se temeau rău de el, pe drept, fiindcă i-ar fi ucis fără nici o şovăire dacă ar fi reprezentat o cât de mică ameninţare la adresa membrilor familiei.

Când Pilot avea trei sau patru ani, vecinului meu de scaun i se ivise o mare oportunitate în carieră şi începuse să lipsească de acasă pe perioade lungi, simţind că putea pleca fără probleme şi că cei dragi aveau să fie în siguranţă pe durata absenţelor lui. Uneori, când nu era acasă, se gândea la câine şi se simţea mai apropiat de el decât de oricare altă fiinţă vie. Aşa că n-ar fi putut să-l părăsească la necaz, în ciuda faptului că fiica lui avea să fie solista principală la concert, după ce exersase săptămâni întregi. Concertul se desfăşura în cadrul unui festival internaţional, iar publicul avea să fie numeros; era deci o oportunitate fantastică. Şi totuşi, Betsy nu voia să scape câinele din ochi, iar el avusese mult de furcă până s-o convingă să plece – de parcă fata n-ar fi avut încredere în el să aibă grijă de propriul lui câine.

Când l-am întrebat ce piesă interpreta, şi-a ciufulit părul din nou.

— Nu sunt prea sigur. Mama ei ar şti, fără îndoială.

Nu-şi dăduse seama că fiica lui ştia să cânte atât de bine la oboi, a adăugat. Începuse să ia lecţii pe la şase sau şapte ani şi, sincer, lui i se păruse întotdeauna că suna oribil, astfel că se văzuse nevoit să-i ceară să exerseze în camera ei. Sunetele acelea scârţâite îi ridicau întotdeauna părul pe cap, mai cu seamă când se întorcea dintr-un zbor lung. Sunetele acelea ascuţite răzbăteau de după uşa închisă şi, când încerca să doarmă după o schimbare considerabilă a fusului orar, i se părea foarte deranjant. O dată sau de două ori se întrebase dacă fata cânta anume ca să-şi persecute tatăl, dar, după toate aparenţele, o făcea la fel de asiduu şi când nu era el acasă. De câteva

ori mersese până acolo încât să-i sugereze că ar fi fost mai sănătos pentru ea să exerseze mai puţin şi să facă alte lucruri mai des, dar opinia lui fusese tratată cu acelaşi dispreţ ca tentativele de a impune o disciplină în privinţa orarului de masă în familie. Şi, sincer să fie, când fusese întrebat ce credea că ar trebui să facă ea în timpul liber, nu-i venise în minte nimic altceva decât lucruri pe care le făcuse el în copilăria lui – socializare şi stat în faţa televizorului –, care i se păreau cumva mai normale. După părerea lui, nimic la Betsy nu era normal. De pildă, suferea de insomnii; ce copil de paisprezece ani nu poate să doarmă? În loc să ia o cină obişnuită seara, stătea în picioare lângă dulapul din bucătărie şi îşi ducea la gură cereale uscate, scoase cu mâna direct din cutie. Nu ieşea niciodată în oraş şi, cum mama ei o ducea cu maşina peste tot, rareori mergea pe jos. I se spusese că, atunci când el nu era acasă, fata îl scotea pe Pilot în fiecare zi afară, dar, întrucât nu văzuse asta niciodată, i se părea greu de crezut. Ajunsese în punctul în care începuse să se întrebe cum va reuşi ea să plece vreodată de acasă; se temea că aveau să fie nevoiţi s-o ţină alături de ei pentru totdeauna, ca un soi de experiment eşuat.

Apoi, într-o seară, Betsy urma să cânte în cadrul unui concert la şcoală, iar el se dusese împreună cu soţia lui şi se aşezase pe un scaun mic în sală, printre ceilalţi părinţi, fiind sigur că se va plictisi. Când se aprinseseră luminile, pe scenă, în faţa orchestrei, stătea o fată pe care abia după un timp îndelungat o recunoscuse ca fiind Betsy. În primul rând, părea mult mai mare; şi apoi era ceva – poate faptul că fata nu părea să aibă nevoie de el şi nici să-i impute problema propriei ei existenţe –, ceva ce-i adusese o uşurare extraordinară. Odată ce acceptase că ea era, îl copleşise cea mai teribilă spaimă. Absolut convins că fata avea să se facă de râs, îşi încleştase degetele pe mâna

soţiei lui, sigur că şi ea credea la fel. Sosise apoi dirijorul – un bărbat pe care fusese imediat gata să-l deteste, îmbrăcat cu blugi negri şi o bluză neagră – şi orchestra începuse să cânte, urmată la un moment dat de Betsy. Remarcase cât de îndeaproape îl urmărise ea pe dirijor şi cum reacţionase la gestul lui abia sesizabil, înclinând din cap şi ducându-şi instrumentul la buze, cu ochii larg deschişi, fără să clipească. Abia după câteva minute făcuse el legătura clară între fiica lui şi sunetele hipnotice, sinuoase; asistase la destule spectacole ca să-şi dea seama că publicul era fermecat, captivat, şi abia atunci izbutise să asculte de-adevăratelea. Iar ceea ce auzise îi făcuse ochii să lăcrimeze atât de abundent, încât oamenii din jur începuseră să se întoarcă şi să se uite la el. După concert, Betsy pretinsese că îl văzuse de pe scenă plângând, fiindcă era atât de înalt. Fusese jenant, spusese ea.

L-am întrebat de ce credea el că plânsese. Colţurile gurii i s-au lăsat pe neaşteptate în jos, aşa că a încercat să le ascundă cu palma lui mare.

— Ca să fiu sincer, mi-a răspuns, cred că mi-a fost întotdeauna teamă că e ceva în neregulă cu ea.

— Mi se pare că oamenilor le este deseori mai uşor să gândească aşa despre copiii lor decât despre ei înşişi, i-am zis.

M-a privit de parcă ar fi analizat ideea în minte, după care a clătinat din cap hotărât.

Încă din primii ani de copilărie, mi-a explicat apoi, Betsy fusese altfel decât ceilalţi copii – şi nu într-un sens bun. Era incredibil de nevrotică: atunci când se duceau la plajă, spre exemplu, nu suporta senzaţia nisipului sub tălpi, astfel că erau nevoiţi s-o ducă în braţe de colo colo. Nu suporta să audă anumite cuvinte şi, dacă le rostea cineva, urla şi îşi lipea palmele de urechi. Lista lucrurilor pe care

refuza să le mănânce şi a motivelor refuzului era atât de lungă, încât nici nu le mai puteai ţine socoteala. Era alergică la tot, se îmbolnăvea mereu şi, aşa cum îmi spusese deja, avea insomnii. Deseori se trezeau, el şi soţia lui, în miez de noapte şi constatau că Betsy stătea ca o stafie lângă patul lor, în cămaşă de noapte, şi se uita la ei. Când mai crescuse, cea mai gravă problemă devenise extrema ei sensibilitate la ceea ce ea numea minciuni, dar care erau, după părerea lui, doar convenţii sociale normale şi tipare conversaţionale ale adulţilor. Betsy susţinea că mai tot ce spuneau oamenii era fals şi nesincer, iar când el o întrebase cum de ştia una ca asta, ea îi răspunsese că-şi dădea seama după sunet. Aşa cum menţionase deja, încă de foarte mică sonoritatea anumitor cuvinte i se păruse insuportabilă, dar când crescuse şi începuse şcoala, problema se agravase în loc să se atenueze. O mutaseră la o altă şcoală, care se ocupa cu mai multă pricepere de problemele ei, însă chiar şi aşa, relaţiile familiale şi cele sociale erau cam dificile atunci când copilul lor o lua la fugă din cameră ţipând, cu mâinile la urechi, fiindcă o musafiră afirmase că era atât de sătulă, încât nu mai putea mânca şi desert, sau altcineva spusese că afacerile îi mergeau bine, în ciuda recesiunii economice. Şi el şi soţia lui se străduiseră să-şi înţeleagă fiica; merseseră până acolo încât, atunci când vorbeau între ei seara, după ce copiii se culcau, încercau să-şi inducă ei înşişi acea sensibilitate specifică, fiecare făcând eforturi să sesizeze nesinceritatea din frazele celuilalt. Descoperiseră astfel că, într-adevăr, în mare parte vorbim în clişee şi de multe ori cuvintele noastre nu exprimă ceea ce gândim în realitate. Şi totuşi, purtarea lui Betsy nu contenea să-i irite. Remarcase că soţia lui devenea din ce în ce mai tăcută, lucru care, credea el, îi putea fi imputat lui Betsy, care

plasase comunicarea în mijlocul unui câmp minat atât de periculos, încât era mai uşor să nu mai spui nimic.

Poate că din acest motiv – fiindcă nu vorbea şi deci nu putea minţi – îl iubea Betsy pe Pilot cu o ferocitate uneori deconcertantă. Un episod petrecut nu cu mult timp în urmă îl făcuse însă să pună la îndoială pentru prima dată modul în care definea Betsy adevărul şi tirania exercitată de ea în domeniul conversaţional. Ieşise împreună cu ea să-l plimbe pe Pilot, şi câinele ţâşnise brusc de lângă ei. Se aflau în parcul unui conac impunător, iar el, fără să-şi dea seama că pe proprietate erau căprioare, îl lăsase pe Pilot fără lesă. De obicei, câinele era foarte ascultător în preajma animalelor, însă atunci se purtase aşa cum nu-i stătea deloc în fire. Într-o clipă era lângă ei, iar în clipa următoare, o zbughise.

— Nici n-o să credeţi ce viteză are animalul acela. E un câine uriaş şi, când decide s-o ia din loc, nimeni nu-l mai poate prinde. Măreşte pasul şi schimbă treapta de viteză. Era deja la cincizeci de metri depărtare când ne-am dezmeticit noi, aşa că am încremenit locului şi ne-am uitat la el cum străbătea parcul în goană. Când l-au văzut, căprioarele au rupt-o la fugă, deşi era deja prea târziu pentru ele. Cred că erau sute. Nu ştiu dacă aţi văzut vreodată aşa ceva, dar, într-un mod oribil, e o scenă splendidă. Aleargă în grup, toate odată, ca apa. Le-am urmărit gonind prin parc cu Pilot pe urmele lor, era un spectacol atât de dramatic, încât nu-mi puteam lua ochii de la el. Se duceau şi se întorceau trasând un fel de opt mare, iar câinele le fugărea, însă parcă le mâna de fapt, obligându-le să descrie un tipar pe care-l avea deja în minte. Timp de vreo cinci minute au continuat să alerge aşa, apoi, dintr-odată, ai fi zis că Pilot s-a plictisit şi a hotărât să termine mai repede. Fără nici un efort, a accelerat, a pătruns în mijlocul cetei, a înşfăcat un pui şi l-

a pus la pământ. O femeie din apropiere a început să ţipe la noi, zicând că avea să ne reclame şi să cheme pe cineva să împuşte câinele. Eu am încercat s-o calmez, dar deodată s-a auzit un zgomot în spatele nostru şi, când ne-am uitat, Betsy leşinase. Zăcea acolo, în iarbă, şi-i curgea sânge de la cap, fiindcă se lovise de o piatră în cădere. Sincer vă spun, părea moartă. Pilot intrase deja în pădure, iar femeia era atât de îngrijorată pentru Betsy, încât uitase de împuşcarea câinelui. M-a ajutat s-o duc la maşină, după care a venit cu noi până la spital. Betsy n-a avut nimic, fireşte.

A râs crispat, clătinând din cap. L-am întrebat ce se întâmplase cu câinele.

— Ei, s-a întors în seara aceea. L-am auzit la uşă, dar, când am deschis-o, n-a intrat; a rămas în prag, uitându-se la mine. Era murdar tot şi mânjit de sânge, şi ştia ce avea să păţească. Aştepta pedeapsa. Nu mi-a plăcut deloc să-l bat, mi-a mărturisit trist vecinul meu. Am fost nevoit să-o fac de numai două sau trei ori în toată viaţa lui. Şi ştiam amândoi că n-ar fi ajuns aşa cum ajunsese dacă nu aş fi făcut-o. Dar Betsy a refuzat să-i accepte purtarea. Nu l-a atins şi n-a vorbit cu el săptămâni întregi. Nici cu mine n-a vorbit. Pur şi simplu nu putea înţelege ce se întâmplase. I-am zis: „Ştii, nu dresezi un câine stând bosumflată şi întorcându-i spatele. Aşa, o să-l faci doar să devină viclean şi necinstit. Ştii de ce te simţi în siguranţă când nu sunt eu aici?”, am întrebat-o. „Fiindcă eşti conştientă că, dacă cineva ar încerca să-i facă vreun rău unuia dintre voi, Pilot l-ar trata aşa cum a tratat puiul acela de căprioară. Poate că stă el cuminte pe canapea şi ştie să vă aducă diverse lucruri şi vă veghează când vă simţiţi rău, dar când bate la uşă o persoană pe care el n-o cunoaşte, e gata să sară la gâtul ei, dacă e nevoie. E un animal şi trebuie disciplinat,

dar când îţi impui sensibilităţile în faţa lui, interferezi cu însăşi natura lui animalică.”

A rămas tăcut o vreme, cu bărbia ridicată, privind în lungul culoarului pe care însoţitoarea de zbor împingea căruciorul de servire. Se răsucea în stânga şi-n dreapta, aplecându-se din talie peste şirurile de scaune, iar colţurile ridicate ale gurii şi ale ochilor îi erau atât de net trasate, încât păreau sculptate în ovalul perfect al feţei. Mişcările ei ca de automat aveau ceva hipnotic şi, privind-o, bărbatul de lângă mine a părut să intre într-un fel de transă. După o vreme, capul a început să-i atârne în faţă până când i-a căzut în piept, moment în care el a tresărit şi s-a îndreptat.

— Scuze, mi-a spus.

Şi-a frecat energic obrajii şi, după ce a privit dincolo de mine, pe hublou, respirând adânc pe nas, m-a întrebat dacă mai fusesem până acum prin partea aceea a Europei.

I-am răspuns că fusesem o singură dată, cu ani în urmă, împreună cu fiul meu. Pe atunci, viaţa i se părea dificilă, iar eu mă gândisem că o călătorie mai departe de casă i-ar prinde bine. Dar în ultimul moment hotărâserăm să mai luăm un băiat cu noi, pe fiul unei prietene. Ea era bolnavă şi trebuia să se interneze în spital, aşa că mi-am zis că în felul ăsta o şi ajutam. Cei doi băieţi nu s-au înţeles prea bine, am continuat să-i povestesc vecinului meu de scaun; băiatul prietenei necesita foarte multă atenţie, astfel că, deşi fiul meu se aşteptase probabil la câteva zile în care să mă concentrez exclusiv asupra lui, până la urmă lucrurile au stat altfel. Era o expoziţie pe care îmi doream mult s-o văd, şi într-o dimineaţă îi convinsesem pe amândoi să mă însoţească la galeria de artă. Credeam că putem merge pe jos până acolo, însă apreciasem greşit distanţa şi am ajuns să străbatem la pas kilometri întregi pe marginea unei autostrăzi, sub o ploaie torenţială. Am constatat apoi că fiul prietenei mele nu era interesat de artă şi nu mergea

niciodată la galerii, aşa că începuse să se comporte necorespunzător, custozii fiind nevoiţi să-l mustre şi în final să-i ceară să plece. În cele din urmă, eu am stat împreună cu el la cafenea, amândoi în haine ude, în timp ce fiul meu a vizitat expoziţia de unul singur. A lipsit cam o oră, iar când s-a întors mi-a descris tot ce văzuse înăuntru. Nu ştiam dacă e posibil să atribui o valoare experienţei de părinte şi s-o percepi în totalitate, dar timpul pe care l-am petrecut atunci în cafenea, cu el povestindu-mi, a fost unul dintre momentele de graţie. Printre altele, văzuse un cufăr uriaş din lemn, în care artistul îşi reconstruise propria cameră la scară reală. Toate erau acolo, în cufăr – mobilier, haine, maşină de scris, teancuri de hârtie şi cărţi deschise pe birou, căni cu resturi de cafea în ele –, dar fuseseră inversate, astfel încât podeaua devenise plafon şi camera era cu susul în jos. Fiul meu fusese puternic impresionat de încăperea aceea răsturnată, în care intrai printr-o uşiţă practicată în cufăr, şi petrecuse mult timp în interiorul ei. Deseori în anii care au urmat mi-am amintit cum mi-a descris el încăperea şi mi l-am imaginat stând în ea, într-o lume care conţinea toate elementele obişnuite, dar care era invers faţă de cum te aşteptai să fie.

Vecinul meu asculta cu o expresie de uşoară nedumerire.

— Şi a devenit artist pe urmă? m-a întrebat, ca şi cum ăsta ar fi putut fi singurul motiv pentru care-i spusesem toată povestea.

Am replicat că în toamnă avea să înceapă studiile de istoria artei, la universitate.

— Oh, în regulă, a încuviinţat el.

Fiul lui, mi-a spus apoi, era studios, spre deosebire de Betsy. Voia să devină veterinar. Ţinea în camera lui tot felul de animale bizare: o şinşila, un şarpe, doi şobolani. Un prieten de familie era veterinar, iar fiul lui îşi petrecea

majoritatea weekendurilor la cabinetul acestuia. De fapt, fiul fusese cel care constatase că era ceva în neregulă cu Pilot. De vreo două săptămâni, câinele era foarte tăcut şi liniştit. Ei dăduseră vina pe vârsta lui înaintată, dar într-o seară, când îl alinta, băiatul descoperise o umflătură undeva în zona coastelor. Două zile mai târziu, când soţia era plecată de acasă, iar copiii erau la şcoală, el dusese câinele la prietenul veterinar, fără a-şi face prea multe griji. Medicul îl examinase şi îi spusese că Pilot avea cancer.

S-a întrerupt şi a privit pe lângă mine, pe hublou.

— Nu ştiam că şi câinii pot face cancer, a reluat apoi. Nu mă gândisem niciodată la felul în care o să moară Pilot. L-am întrebat pe veterinar dacă putea fi operat, iar el a zis că n-ar fi avut nici un rost – era mult prea avansat. Aşa că i-a dat nişte medicamente pentru durere şi l-am luat înapoi acasă. Tot drumul l-am tot văzut cu ochii minţii aşa cum fusese când era mic, robust şi puternic. M-am gândit la toţi anii în care el a fost acasă, în timp ce eu eram plecat chiar şi câte trei săptămâni odată, iar faptul că se apropia de sfârşit acum, când mă pensionasem eu, mi se părea că are o anume semnificaţie. Cel mai dificil mi se părea să le spun celorlalţi, fiindcă, sincer să fiu, nu sunt sigur că n-ar fi preferat să dispar eu în locul lui. Începusem să cred că stricasem totul întorcându-mă acasă. Păreau cu toţii fericiţi când eu nu eram acolo, iar acum eu şi soţia ne certam mai tot timpul, copiii ţipau unul la altul şi trânteau uşile şi, ca lucrurile să fie şi mai rele, îmbolnăvisem câinele, deşi toată viaţa lui nu dăduse vreun semn de slăbiciune. Oricum, i-am informat, deşi recunosc că am lăsat să pară mai puţin grav decât era. Aranjaserăm ca Pilot să stea la un adăpost cât timp eram plecaţi, dar eu ştiam că n-ar fi rezistat, aşa că le-am spus să se ducă ei, fără mine. Au fost cam bănuitori şi mi-au cerut să le promit c-o să-i

anunţ dacă starea lui se înrăutăţea, ca să se poată întoarce la timp. Chiar m-au şi sunat în seara aceea de la hotel şi m-au pus să jur că n-o să las câinele să moară în lipsa lor. Le-am spus că Pilot era bine, că avusese doar o răceală sau aşa ceva şi că probabil dimineaţă totul avea să fie în regulă. Nici măcar soţiei nu i-am spus adevărul, a adăugat el privindu-mă pieziş.

L-am întrebat de ce nu. S-a gândit o vreme.

— Când i-a născut pe copiii noştri, soţia mea n-a vrut să fiu şi eu de faţă, mi-a zis în cele din urmă. Îmi amintesc cum spunea că n-ar fi putut să facă faţă durerii dacă aş fi fost prezent în încăpere. Trebuia să se descurce singură. L-au iubit pe Pilot, dar eu am fost cel care l-a dresat, l-a disciplinat şi l-a făcut cel care era. Într-un sens, eu l-am creat, pentru a-mi ţine locul când nu eram acolo. Nu credeam că există cineva care ar putea înţelege ce simţeam pentru el – nici măcar ei. Şi ideea că erau acolo, că sentimentele lor aveau prioritate în faţa sentimentelor mele, mi se părea insuportabilă, şi cred că, în mare parte, la asta se referise ea. În orice caz, Pilot avea un pat mare în bucătărie, acolo unde dormea, şi zăcea în el întins pe o parte. I-am pus nişte perne ca să se simtă cât mai confortabil şi m-am aşezat alături, pe podea. Gâfâia precipitat şi se uita la mine cu ochii aceia mari şi trişti, şi mult timp am stat pur şi simplu acolo, privindu-ne unul pe celălalt. Îl mângâiam pe cap şi-i vorbeam în timp ce el zăcea acolo gâfâind. Pe la miezul nopţii am început să mă întreb: oare cât o să dureze? Nu ştiam nimic despre moarte – nu asistasem la moartea nimănui până atunci – şi mi-am dat seama că deveneam nerăbdător. Şi nici măcar nu-mi doream să se termine mai repede de dragul lui. Voiam doar să se întâmple ceva. În cea mai mare parte a vieţii mele de adult, am fost mai mereu pe drum către o destinaţie oarecare sau spre casă. Nu m-am aflat niciodată

într-o situaţie a cărei încheiere să nu se întrevadă sau fără să am perspectiva de a pleca la un moment dat, şi cu toate că acest mod de viaţă era uneori neplăcut, devenisem într-o anumită privinţă dependent de el. În acelaşi timp mă gândeam la teoria că trebuie să cruţi animalele care suferă şi mă întrebam dacă nu cumva era de datoria mea să-i curm chinurile, să-i pun o pernă pe faţă, dacă nu cumva eram prea slab sau prea speriat ca s-o fac. Şi aveam senzaţia bizară că Pilot însuşi ştia răspunsul la întrebarea asta. Până la urmă, pe la două noaptea am clacat şi l-am sunat pe veterinar, care mi-a spus că, dacă voiam, putea să vină îndată să-i facă o injecţie. L-am întrebat ce avea să se întâmple dacă-l lăsam aşa cum era, şi mi-a zis că nu ştia, că era posibil să mai reziste doar câteva ore sau câteva zile ori chiar săptămâni. „De tine depinde”, a adăugat. Voiam să ştiu clar: „Uite ce e, câinele ăsta e pe moarte sau nu?” Iar el mi-a zis: „Da, sigur că e pe moarte, dar procesul e unul misterios şi poţi să aştepţi sau poţi să-i pui capăt.” Şi am început să mă gândesc la Betsy şi la concertul ei de a doua zi, la cât de obosit aveam să fiu şi la toate lucrurile pe care le aveam de făcut, aşa că l-am rugat să vină. A ajuns în cincisprezece minute.

L-am întrebat ce s-a întâmplat în acele cincisprezece minute.

— Nimic, mi-a răspuns el. Absolut nimic. Am stat acolo în timp ce Pilot gâfâia şi se uita la mine cu ochii lui mari, iar eu nu simţeam nimic deosebit – doar că aşteptam să vină cineva şi să mă salveze din situaţia aceea. Mi se părea că devenise falsă, şi totuşi acum aş da orice ca să ajung înapoi în ea, să fiu din nou în camera aceea şi în exact acelaşi moment. Dar veterinarul a venit şi totul a decurs foarte repede, după care i-a închis ochii lui Pilot şi înainte de a pleca mi-a dat un număr de telefon la care să sun

dimineaţă ca să vină cineva să ia trupul. Aşa că iată-mă în aceeaşi încăpere, cu acelaşi câine, numai că acum câinele era mort. Am început să mă gândesc la ce-ar fi zis soţia şi copiii mei dacă ar fi ştiut, dacă m-ar fi putut vedea stând acolo, şi atunci am înţeles că făcusem ceva oribil, ceva ce ei n-ar fi făcut niciodată, ceva atât de laş şi de nefiresc, ireversibil, încât am simţit că niciodată nu voi putea trece peste fapta aceea şi că niciodată lucrurile nu vor mai fi la fel ca înainte. Şi apoi, într-un fel ca să ascund dovada faptei pe care o săvârşisem, am hotărât să-l îngrop fără întârziere. M-am dus în şopron, pe întuneric, am luat o cazma, am ales un loc în grădină şi am început să sap. Şi tot timpul cât am săpat m-am întrebat, fără să ştiu răspunsul, dacă ceea ce făceam era onorabil şi bărbătesc, sau doar la fel de fals, fiindcă în timp ce manevram cazmaua mă închipuiam povestindu-le oamenilor despre asta. Mi-i imaginam gândindu-se la forţa mea fizică, la fermitatea mea, dar în realitate era mult mai greu decât mă aşteptasem. La început crezusem că n-o s-o pot face. Şi totuşi era imposibil să renunţ, o ştiam foarte bine. Îmi dădeam seama cum ar fi părut la lumina zilei – eu, stând lângă un câine mort şi o groapă pe jumătate săpată în grădină. Pământul era incredibil de tare şi cazmaua se izbea mereu de pietre, iar groapa trebuia să fie suficient de mare ca să încapă Pilot. O dată sau de două ori am crezut că mă voi da bătut. Şi totuşi, după o vreme am început să simt că asta înseamnă totuşi să fii bărbat. Mi-am dat seama că eram furios şi că furia îmi dădea forţa să merg mai departe, aşa că m-am lăsat cuprins tot mai mult de furie, până când, în final, nici nu m-am mai temut de ce vor spune ceilalţi din familie, fiindcă nu ei fuseseră nevoiţi să ucidă câinele şi să sape groapa aceea pe post de mormânt. Soţia mea îmi dădea mereu aceeaşi replică atunci când ne certam din cauza felului în care gestiona ea

lucrurile: „Tu n-ai fost acolo”. Întotdeauna mă enervase, dar acum mă imaginam spunându-i-o eu ei. Am înţeles cât de furioasă trebuie să fi fost ca s-o rostească şi dintr-o dată m-am bucurat că Pilot murise. M-am bucurat chiar, fiindcă mi se părea că, fără el, vom fi nevoiţi să recunoaştem făţiş ceea ce simţim cu adevărat.

S-a întrerupt, cu o expresie de uimire pe chip. Peste câteva momente a continuat:

— Când am terminat de săpat groapa, m-am întors în casă şi l-am înfăşurat pe Pilot într-o pătură. Era atât de incredibil de greu, încât aproape că l-am scăpat înapoi în culcuşul lui. Mi-ar fi fost mai uşor să-l târăsc, dar ştiam că n-aş fi putut face una ca asta, fiindcă deja cadavrul lui începuse să-mi stârnească teamă. Când am intrat în casă şi l-am văzut zăcând mort, am avut un impuls teribil de puternic s-o iau la fugă. Trebuia să mă conving că era tot Pilot acolo; altfel n-aş fi putut merge mai departe cu ce aveam de făcut. Până la urmă, am fost nevoit să mi-l sprijin pe piept, însă chiar şi aşa tot l-am dat cu capul de tocul uşii când am ieşit, şi am început să-i vorbesc, să-i cer scuze; cum-necum am reuşit să mă împleticesc afară cu el, să traversez grădina şi să-l pun în groapă. Începea deja să se lumineze. L-am aşezat frumos, apoi m-am întors în casă, am luat câteva dintre lucrurile lui din culcuş şi le-am pus lângă el. Pe urmă am umplut groapa cu pământ şi i-am marcat conturul cu pietre. La sfârşit m-am dus în casă, mi-am strâns bagajul şi am făcut un duş. Eram înfiorător de murdar, cămaşa a trebuit s-o arunc. După aceea am urcat în maşină şi am plecat spre aeroport.

Şi-a întins mâinile mari în faţă şi le-a examinat pe-o parte şi pe alta. Erau curate, cu excepţia semilunilor întunecate de sub unghii. S-a uitat la mine şi mi-a spus:

— Singurul lucru de care nu pot să scap e noroiul de sub unghii.

Hotelul era circular: iniţial fusese turn de apă, mi-a explicat recepţionera, iar transformarea îi adusese arhitectului care o concepuse o mulţime de premii. Mi-a dat apoi o hartă a oraşului, pe care a întins-o pe birou şi a netezit-o cu unghiile ei lungi şi bine lăcuite.

— Noi suntem aici, a precizat, încercuind locul cu un pix.

În hol, nişte coloane groase se înălţau în partea centrală a clădirii, din care porneau culoare aidoma spiţelor unei roţi. În spatele uneia dintre aceste coloane, o fată îmbrăcată cu un tricou pe care era imprimată sigla festivalului şedea la un birou acoperit de broşuri informative. Fata şi-a răsfoit hârtiile în căutarea datelor despre mine. Eram programată să particip la un eveniment după-amiază, mi-a spus, iar după aceea, din câte ştia, fusese stabilit un interviu cu unul dintre ziarele de circulaţie naţională. Evenimentul urma să aibă loc în hotel. Seara urma să aibă loc o petrecere undeva în centrul oraşului, acolo avea să se servească şi mâncare. Exista un sistem de cupoane pentru mese: puteam folosi cupoanele şi acolo, la hotel, şi la petrecerea de mai târziu. A scos pe birou un teanc de bonuri din care a desprins mai multe rupându-le de-a lungul unei linii perforate şi, după ce şi-a notat numerele de serie pe lista din faţa ei, mi le-a întins. Mi-a dat apoi o broşură informativă şi un mesaj din partea editorului meu, care propunea să ne întâlnim la barul hotelului înainte de evenimentul de după-amiază.

O parte din suprafaţa barului, rezervată pentru o nuntă, fusese închisă cu ajutorul unor cordoane. Oamenii stăteau în spaţiul acela întunecat, cu plafonul jos, ţinând în mâini pahare cu şampanie. Ferestrele de pe peretele curbat lăsau să pătrundă o lumină puternică şi rece, iar contrastul dintre această lumină şi întunericul din restul încăperii învăluia hainele şi chipurile invitaţilor într-un aer fantomatic. Un fotograf îndruma perechile sau micile

grupuri de oameni spre terasă, unde se opreau în adierea rece a vântului şi zâmbeau pentru camera foto. Mireasa şi mirele râdeau şi vorbeau în mijlocul unui cerc de prieteni, alături, dar întorşi cu spatele unul spre celălalt. Expresiile de pe feţele lor erau încordate, aproape vinovate. Am remarcat că toţi ceilalţi erau de vârste apropiate cu mirii, iar absenţa oricărei persoane mai tinere ori mai vârstnice lăsa impresia că evenimentele ca acesta erau lipsite de conexiuni cu trecutul şi cu viitorul deopotrivă şi că nimeni nu ştia cu certitudine ce factor rupsese acele conexiuni, teama sau iresponsabilitatea.

Cealaltă parte a barului era pustie, cu excepţia unui bărbat mărunţel, cu părul deschis la culoare, care stătea pe un fotoliu din piele, cu o carte pe masa din faţa lui. Când m-a zărit, a ridicat-o ca s-o pot vedea. S-a uitat la coperta din spate, apoi la mine şi încă o dată la copertă.

— Nu semănaţi deloc cu fotografia dumneavoastră! a exclamat pe un ton plin de reproş când am ajuns suficient de aproape de el ca să pot auzi.

Am replicat că fotografia pe care alesese s-o pună pe copertă era veche de mai bine de cincisprezece ani.

— Dar mie-mi place! Arătaţi atât de... inocentă.

A început să-mi povestească despre o altă autoare de-a lui, a cărei fotografie de copertă înfăţişa o femeie drăguţă şi zveltă, cu o cascadă de păr lung, blond strălucitor. În realitate, femeia era căruntă, plinuţă şi, din păcate, suferea de o afecţiune oculară care o obliga să poarte ochelari cu lentile groase ca fundul sticlelor. Când venea la festivaluri şi sesiuni de lectură, contrastul era evident, aşa că el ridicase de câteva ori delicata problemă a utilizării unei fotografii mai recente, însă femeia refuza categoric. De ce ar trebui ca poza să fie fidelă realităţii? Ca să poată fi identificată de poliţie? Esenţa profesiei sale, subliniase autoarea, era chiar evadarea din realitate. În plus, prefera

să apară ca o silfidă cu plete bogate. Undeva în adâncul ei, credea că încă mai era aşa. Un anumit nivel de autoamăgire, explicase femeia, era esenţial pentru talentul de a vieţui în lume.

— E una dintre cele mai îndrăgite autoare ale noastre, mi-a spus el, după cum vă puteţi închipui.

M-a întrebat dacă îmi plăcea hotelul şi i-am răspuns că forma lui circulară mi se părea surprinzător de derutantă. De mai multe ori încercasem să mă duc într-un loc şi constatasem că am ajuns de fapt înapoi în cel din care plecasem.

— Nu mi-am dat seama până acum, am continuat, în ce mare măsură navigaţia depinde de credinţa în progres şi de încrederea în caracterul imobil al celor lăsate în urmă.

Străbătusem întreaga circumferinţă a clădirii căutând lucruri care se aflau de fapt chiar lângă mine – o greşeală garantată de faptul că toate sursele de lumină naturală ale clădirii fuseseră ascunse prin partiţii piezişe, astfel că deplasarea oriunde în incintă se făcea într-un întuneric aproape complet. Altfel spus, găseai lumina nu urmând-o, ci dând peste ea în mod accidental, mai devreme sau mai târziu; sau, cu alte cuvinte, îţi dădeai seama unde te afli doar abia atunci când ajungeai acolo. Nu mă îndoiam că exact pentru asemenea metafore îşi câştigase arhitectul numeroasele premii, însă ele se bazau pe presupunerea că oamenii nu aveau propriile lor probleme sau că, cel puţin, nu aveau ceva mai bun de făcut cu timpul lor. Editorul meu a făcut ochii mari:

— De fapt, s-ar putea spune acelaşi lucru despre romane!

Era un ins cu aspect delicat, spilcuit, îmbrăcat cu un blazer şi o cămaşă în dunguliţe, cu părul nisipiu, pieptănat lins pe spate, cu ochelari cu rame argintii, mirosind a rufe călcate şi a colonie. Statura lui mică îl făcea să pară şi mai

tânăr decât era. Avea pielea foarte deschisă la culoare – pielea care i se vedea la marginile manşetelor şi ale gulerului era atât de albă şi de nepătată, încât părea aproape ca de plastic; gura de un roz-pal îi era mică şi moale ca a unui copil. Deţinea postul de conducere în firmă de optsprezece luni, mi-a spus acum; înainte de asta, lucrase în departamentul de marketing. Unii oameni se arătaseră surprinşi de faptul că una dintre cele mai vechi şi mai distinse edituri din ţară fusese lăsată în mâinile unui vânzător de treizeci şi cinci de ani, dar în scurtul timp care trecuse de când o preluase în pragul insolvenţei şi până în ceea ce părea a fi cel mai rentabil an din îndelungata istorie a companiei, criticii lui amuţiseră unul câte unul.

Zâmbea uşor atunci când vorbea, iar în spatele ochelarilor, ochii de un albastru-deschis străluceau cu aerul difuz al luminii care licăreşte pe apă.

— De exemplu, cu numai un an în urmă n-aş fi putut susţine implicarea noastră într-o lucrare ca asta, mi-a spus ridicând în aer cartea cu fotografia mea pe copertă, într-un gest ori de acuzare, ori de triumf. Din păcate, în acea perioadă chiar şi unii dintre cei mai apreciaţi scriitori ai noştri au constatat, pentru prima dată în zeci de ani, că le sunt respinse manuscrisele. S-au auzit nişte gemete sfâşietoare, a adăugat el zâmbind, ca ale unor dobitoace suferinde mugind din groapa cu catran. Unii oameni nu pot accepta să le fie contestat dreptul de a-şi vedea tipărit tot ce aleg ei să scrie – indiferent dacă alţii vor să citească opurile acelea ori nu. Din nefericire, în unele cazuri au avut de suferit politeţea şi autocontrolul, a mai spus el, atingându-şi uşor rama subţire a ochelarilor.

L-am întrebat ce altceva, în afară de respingerea unor romane nerentabile, putea să explice regăsirea profitabilităţii. Zâmbetul i s-a lărgit.

— Cel mai mare succes l-am înregistrat cu Sudoku. Eu însumi am devenit dependent de el. Desigur, s-au ridicat voci care ne-au acuzat că ne mânjim mâinile astfel. Dar am constatat că acuzele s-au stins repejor, odată ce autorii mai puţin populari şi-au dat seama ce însemna asta – că lucrările lor puteau fi iarăşi publicate.

Ceea ce vor toţi editorii, mi-a explicat el, un fel de Sfânt Graal al scenei literare moderne, este să-i găsească pe acei scriitori care obţin rezultate bune pe piaţă, menţinând totodată o bună conexiune cu valorile literare; altfel spus, autori de ale căror cărţi cititorii se pot bucura fără să se simtă înjosiţi atunci când sunt văzuţi citindu-le. El reuşise să-şi asigure un număr de astfel de scriitori, care, alături de Sudoku şi thrillerele populare, contribuiseră la revenirea în prim-plan a companiei.

I-am spus că m-a frapat una dintre remarcile lui, aceea că păstrarea valorilor literare – fie şi într-o formă aproximativă – a constituit un factor în atingerea succesului de piaţă.

— În Anglia, am adăugat, oamenii preferă să locuiască în case vechi complet renovate şi dotate cu facilităţi moderne, aşa că mă întreb dacă nu cumva aceeaşi atitudine poate fi aplicabilă şi romanelor; dacă da, oare diminuarea ori pierderea instinctului nostru pentru frumuseţe să fie de vină?

O expresie de încântare s-a aşternut pe trăsăturile lui fine când a ridicat un deget în aer.

— Oamenilor le place combustia! a exclamat.

De fapt, mi-a spus, întreaga istorie a capitalismului poate fi privită ca o istorie a combustiei – nu doar arderea materialelor care au zăcut în măruntaiele Pământului vreme de milioane de ani, ci şi arderea cunoaşterii, a ideilor, a culturii şi chiar a frumuseţii; altfel spus,

incinerarea a tot ce a avut nevoie de timp ca să se acumuleze şi să se dezvolte.

— Poate că însuşi timpul îl ardem. Gândiţi-vă, de exemplu, la scriitoarea engleză Jane Austen: am remarcat modul în care, în răstimp de numai câţiva ani, romanele acestei fete bătrâne de mult răposate au fost secătuite, mistuite unul după altul în forma continuărilor, romanelor derivate, a filmelor, a cărţilor inspiraţionale şi chiar, dacă nu mă înşel, a unui reality-show. În ciuda puţinelor evenimente din viaţa ei, însăşi autoarea a fost calcinată pe rugul biografiei populare. Indiferent dacă pare sau nu un efort de a-i prezerva moştenirea, în realitate e doar dorinţa de a folosi combustibilul până la dispariţia ultimei picături. Domnişoara Austen a dat naştere unui foc zdravăn, dar, în cazul autorilor mei de succes, conceptul de literatură în sine este cel care a fost incinerat.

Se manifestă, a continuat el, o năzuinţă generalizată spre idealul literaturii, la fel ca pentru lumea pierdută a copilăriei, în care autoritatea şi realitatea păreau a fi mult mai accentuate decât în prezent. Şi totuşi, întoarcerea la realitatea aceea, fie şi pentru o singură zi, ar fi intolerabilă pentru majoritatea oamenilor – şi totodată imposibilă: în ciuda nostalgiei noastre pentru trecut şi pentru istorie, am constata rapid că n-am mai putea trăi acolo, din motive de disconfort, dat fiind că motivaţia definitorie a epocii moderne este, conştient sau nu, eliberarea de constrângeri şi de greutăţi de orice natură.

— Ce este istoria dacă nu memorie fără suferinţă? a întrebat el zâmbind afabil şi împreunându-şi mâinile mici şi albe pe masă. Azi, dacă oamenii vor să retrăiască unele dintre acele greutăţi, se duc la sală.

În mod similar, mi-a spus mai departe, posibilitatea de a se bucura de nuanţele literaturii fără efortul implicat de lectura lui, să zicem, Robert Musil este o perspectivă

foarte plăcută pentru mulţi oameni. Spre exemplu, în adolescenţă el însuşi citise multă poezie, mai cu seamă operele lui T.S. Eliot, şi totuşi, dacă ar fi recitit în prezent cele *Patru cvartete*, cu certitudine ar fi fost o experienţă neplăcută, nu doar din cauza viziunii pesimiste a lui Eliot, ci şi fiindcă lectura l-ar fi obligat să reintre în lumea în care citise pentru prima dată acele poezii în întreaga lor realitate nepoleită. Sigur, a adăugat el, nu oricine îşi petrece anii adolescenţei citindu-l pe Eliot, însă e greu să mai treci prin sistemul educaţional fără să te întâlneşti la un moment dat cu un text vechi sau altul. Prin urmare, pentru majoritatea oamenilor actul lecturii este echivalent cu inteligenţa, poate deoarece în anii formatori ei nu au savurat sau nu au înţeles cărţile pe care erau obligaţi să le citească. Ba are chiar conotaţii de superioritate şi virtute morală, astfel că părinţii îşi fac griji că e ceva în neregulă cu copiii lor dacă aceştia nu citesc, deşi e foarte posibil ca aceiaşi părinţi să fi detestat ei înşişi studiul literaturii. Într-adevăr, poate că exact acea suferinţă uitată, provocată de textele literare, este cea care a avut drept efect secundar respectul actual faţă de cărţi – asta, dacă psihanaliştii au dreptate atunci când susţin că suntem atraşi în mod inconştient să repetăm experienţele dureroase. Aşa se face că un produs cultural care exercită acea atracţie ambiguă fără a fi solicitant şi fără a provoca suferinţă are toate şansele de a se afirma. Veritabila explozie a cluburilor, grupurilor şi website-urilor de lectură doldora de recenzii ale cititorilor nu dă semne de atenuare, deoarece este constant alimentată de un soi invers de snobism, pe care scriitorii lui de succes îl înţeleg perfect.

— Mai mult decât orice, oamenii detestă să li se dea impresia că ar fi stupizi, şi dacă stârneşti o asemenea impresie, o faci pe propria ta piele. Mie, de exemplu, îmi place să joc tenis, şi ştiu că dacă fac o partidă cu cineva

puţin mai bun decât mine, voi juca şi eu mai bine. Dar dacă adversarul îmi este mult superior ca abilităţi, totul devine un chin, şi jocul îmi este afectat negativ.

Uneori, a continuat el, se amuza cutreierând prin subteranele internetului, unde cititorii îşi exprimă opiniile cu privire la achiziţiile literare făcute, în acelaşi fel în care ar aprecia şi eficacitatea unui detergent. Dar studiind acele păreri constatase că respectul pentru literatură este unul superficial şi că oamenii sunt mereu gata să-l încalce. Era într-un fel amuzant să vadă că Dante e apreciat cu o stea din cinci posibile şi că a sa *Divină Comedie* poate fi descrisă ca „un mare rahat”, însă o persoană mai sensibilă ar putea găsi deranjantă o asemenea atitudine – asta, până când îţi aminteşti că, la fel ca mulţi alţi scriitori, Dante şi-a inspirat viziunea din profunda sa înţelegere a naturii umane şi că se descurca deci singur cu criticile. Era o dovadă de slăbiciune, după părerea interlocutorului meu, să priveşti literatura ca pe un lucru fragil care trebuie apărat, aşa cum o considerau mulţi dintre colegii şi contemporanii lui. În mod similar, nu punea mare preţ pe calităţile ei benefice din punct de vedere moral, altele decât cea de a ridica nivelul jocului pentru cineva uşor inferior – aşa cum menţionase deja.

S-a lăsat apoi pe spătarul scaunului şi m-a privit cu un zâmbet plăcut.

I-am spus că aprecierile lui mi se păreau oarecum cinice şi că ignorau complet ideea de dreptate, de ale cărei mistere – deşi indescifrabile pentru noi – mi s-a părut întotdeauna că e raţional să ne temem. De fapt, însuşi caracterul impenetrabil al acestor mistere este un motiv de spaimă, fiindcă, deşi lumea pare plină de oameni care se comportă oribil fără să fie pedepsiţi şi de alţii care duc o viaţă virtuoasă fără a fi răsplătiţi, tentaţia de a renunţa la moralitatea personală ar putea apărea exact într-un

moment în care aceeaşi moralitate personală ar avea cea mai mare importanţă. Altfel spus, dreptatea e un concept pe care trebuie să-l onorezi pentru ceea ce este. Indiferent dacă el credea sau nu că Dante poate să aibă grijă de sine însuşi, eu consideram că trebuie să-l apărăm cu fiecare prilej care ni se iveşte.

În timp ce vorbeam, editorul meu îşi lua pe furiş ochii de la mine ca să privească peste umărul meu. Când m-am întors, am văzut o femeie care stătea la intrarea în bar, uitându-se în jur confuză; îşi umbrea ochii cu o mână ca un călător care scrutează depărtările.

— Ah! a exclamat el. A venit Linda.

I-a făcut semn cu mâna, iar ea a schiţat un gest scurt de uşurare, de parcă s-ar fi chinuit să ne găsească, cu toate că eram singurele persoane prezente.

— M-am dus din greşeală la subsol, ne-a explicat când a ajuns lângă masa noastră. E un garaj acolo. Sunt o sumedenie de maşini parcate rânduri-rânduri. A fost oribil.

Editorul a început să râdă.

— N-a fost deloc amuzant, l-a dojenit Linda. Am avut senzaţia că mă aflu într-un intestin gros. Clădirea mă digera.

— Publicăm primul roman al Lindei, mi-a spus el. Până acum, recenziile au fost încurajatoare.

Era o femeie înaltă, plinuţă, cu membre groase, care părea şi mai lungă din cauza sandalelor sofisticate, cu barete şi tocuri înalte, a căror strălucire contrasta cu veşmântul negru, aidoma unui cort, pe care-l purta şi cu aerul ei general de stângăcie. Părul neîngrijit îi cădea pe umeri în şuviţe terne, tenul ei avea aspectul păstos al celor care rareori ies din casă, iar faţa îi era rotundă, cu trăsături vag definite şi oarecum uimite. Cu gura deschisă, se holba mirată, prin ochelarii cu rame mari şi roşii, la nunta din celălalt capăt al barului.

— Ce-i acolo? a întrebat nedumerită. Fac un film?

Editorul i-a explicat că hotelul găzduia în mod obişnuit petreceri nupţiale.

— Oh! a făcut ea. Credeam că e o glumă, sau aşa ceva.

S-a trântit pe canapea, făcându-şi vânt cu o mână şi trăgându-se cu cealaltă de gulerul hainei negre.

— Vorbeam despre Dante, i-a spus editorul, afabil.

Linda s-a uitat la el.

— Asta era tema de studiat pentru azi?

El a izbucnit într-un râs sonor.

— Voi sunteţi singurul subiect de discuţie, i-a răspuns. Pentru asta plătesc oamenii şi asta vor să audă.

Şi a început să ne dea detalii despre evenimentul la care urma să participăm. El avea să ne prezinte, ne-a spus, iar înainte de a ne da cuvântul avea să ne adreseze câte două sau trei întrebări despre noi înşine.

— Dar tu ştii deja răspunsurile, aşa-i? a întrebat Linda.

Era doar o formalitate, a precizat editorul, care avea doar rolul de a ajuta pe toată lumea să se relaxeze.

— De a sparge gheaţa, a intervenit Linda. Mi-e cunoscut conceptul. Dar îmi place puţină gheaţă în diverse lucruri. Aşa prefer.

Ne-a povestit apoi despre o sesiune de lecturi la care participase în New York împreună cu un cunoscut romancier. Conveniseră dinainte cum vor decurge lucrurile, dar când urcaseră pe scenă, romancierul anunţase că, în loc să citească, amândoi aveau să cânte. Spectatorii fuseseră încântaţi, iar omul se ridicase şi începuse să cânte.

Editorul a izbucnit în hohote de râs şi a bătut brusc din palme, astfel că Linda a tresărit puternic.

— Ce-a cântat? a vrut el să ştie.

— Nu ştiu. Un fel de melodie populară islandeză.

— Şi tu ce-ai cântat?

— A fost cel mai oribil lucru care mi s-a întâmplat vreodată, a mormăit Linda.

Editorul zâmbea clătinând din cap.

— Genial!

Altă dată luase parte la o lectură alături de o poetă, a continuat ea. Poeta era un fel de idol popular şi atrăsese un public foarte numeros. Iubitul ei era întotdeauna prezent la evenimentele ei, trecând printre spectatori în timp ce ea citea, aşezându-se pe genunchii lor sau mângâindu-i. De data asta adusese cu el un ghem uriaş de sfoară şi, târându-se de-a lungul şirurilor de scaune, înfăşurase sfoara pe gleznele participanţilor, astfel că la final toţi se pomeniseră legaţi unii de alţii.

Editorul a slobozit un nou hohot de râs.

— Trebuie să citeşti romanul Lindei, mi-a spus. E ilar.

Ea l-a privit cu o expresie întrebătoare şi foarte serioasă.

— Nu aşa trebuie să fie.

— Dar exact de asta le place oamenilor care au venit aici! Fiindcă le reconfirmă absurditatea vieţii fără să le inducă sentimentul că ei înşişi sunt absurzi. În povestirile tale, tu eşti totdeauna... care e cuvântul aici?

— Ciuca bătăilor, a replicat Linda sec. Chiar e cald aici? Mă înăbuş! Probabil că de vină e menopauza, a adăugat ea schiţând semnul ghilimelelor cu degetele în aer. Gheţurile se topesc, iar scriitoarea are bufeuri.

De data asta, editorul n-a mai râs, ci s-a uitat la ea cu o neutralitate animată, fără să clipească.

— Fac turnee de atâta vreme, că încep deja să trec prin stadiile îmbătrânirii, mi-a zis ea. Mă dor obrajii de la atâta zâmbit tot timpul. Am mâncat tot felul de chestii bizare, iar acum rochia asta e singura în care mai încap. Am purtat-o de atâtea ori, încât mă simt în ea ca în apartamentul meu.

Am întrebat-o unde mai fusese înainte să ajungă aici şi mi-a răspuns că în Franţa, Spania şi Marea Britanie, iar mai

înainte de asta petrecuse două săptămâni în Italia, la o casă de creaţie pentru scriitori. Era un castel situat pe coama unui deal, în mijlocul pustietăţii. Pentru un loc care promitea prilejul contemplărilor solitare, atmosfera fusese cam agitată. Castelul îi aparţinea unei contese căreia îi plăcea să cheltuiască banii răposatului ei soţ înconjurându-se cu scriitori şi artişti. Seara, trebuia să stai la masă împreună cu ea şi să asiguri o conversaţie stimulantă. Contesa îi selecta şi-i invita ea însăşi pe participanţi: majoritatea erau bărbaţi tineri. De fapt, cu excepţia Lindei, printre ei se mai aflase o singură femeie.

— Eu sunt grasă şi am patruzeci de ani, mi-a zis Linda, iar cealaltă era lesbiană, aşa că poţi să-ţi închipui.

Unul dintre scriitori, un tânăr poet de culoare, fugise încă de a doua zi. Contesa era foarte mândră că reuşise să pună mâna pe el şi se lăuda oricui era dispus s-o asculte. Când poetul îşi anunţase intenţia de a pleca, ea o luase razna, ba implorându-l, ba cerându-i o explicaţie, dar omul se dovedise de neclintit. Nu era locul potrivit pentru el, îi spusese. Apoi îşi strânsese lucrurile şi străbătuse pe jos cei cinci kilometri până în sat ca să ia autobuzul, deoarece contesa refuzase să-l ajute chemând un taxi. Gazda îşi petrecuse următoarele două săptămâni criticându-l dur, atât pe el, cât şi poezia lui, în faţa tuturor. Din camera ei, Linda îl privise cum se îndepărta pe aleea şerpuită. Mergea cu un pas uşor, săltăreţ, ducându-şi rucsacul mic pe un umăr. Ar fi vrut şi ea să procedeze la fel, însă ştia bine că era imposibil. În primul rând, avea o valiză enormă şi, în plus, nu era sigură că ar fi putut să parcurgă cei cinci kilometri cu pantofii pe care şi-i adusese. Aşa că rămăsese în camera ei plină cu antichităţi, cu o vedere splendidă spre vale. De câte ori se uita la ceas, crezând că mai trecuse o oră, constata că abia dacă se scurseseră zece minute.

— Un cuvânt n-am putut să scriu, a continuat ea. Nici măcar să citesc n-am reuşit. Pe birou era un telefon vechi, şi nu voiam decât să sun pe cineva, să vină şi să mă salveze. Într-o zi, am ridicat în sfârşit receptorul şi am constatat că telefonul nu fusese conectat – era doar de decor.

Editorul a scos un chicot scurt şi ascuţit.

— Dar de ce să te salveze? Iată-te acolo, într-un castel din minunatul peisaj italian, într-o cameră numai a ta, fără nimeni care să te tulbure, pe deplin liberă să-ţi vezi de treabă. Pentru majoritatea oamenilor, asta ar fi doar o fantezie!

— Nu ştiu ce să zic, a replicat Linda mohorâtă. Asta înseamnă, probabil, că e ceva în neregulă cu mine.

Camera ei din castel era plină de tablouri, cărţi splendid legate în piele şi covoare scumpe, iar aşternuturile de pe pat erau luxoase. Fiece detaliu era de cel mai bun gust şi totul era perfect curat, lustruit şi parfumat. După o vreme, îşi dăduse seama că singura imperfecţiune din încăpere era ea însăşi.

— Tot apartamentul nostru de acasă ar fi putut să încapă în camera aceea, a spus ea. Era acolo un garderob mare din lemn, şi îl tot deschideam gândindu-mă că poate îl voi găsi înăuntru pe soţul meu, spionându-mă pe gaura cheii. De fapt, cred că într-un fel îmi doream să dau peste el acolo.

Chiar sub fereastra ei era o terasă cu o piscină superbă, însă niciodată nu văzuse pe cineva înotând în ea. În jurul ei erau aşezate şezlonguri şi, dacă te duceai şi te întindeai pe unul, un servitor îşi făcea imediat apariţia, aducându-ţi o băutură pe o tavă. Văzuse de multe ori această scenă, însă nu-i venise niciodată să încerce.

— De ce nu? s-a interesat editorul.

— Dacă aş fi coborât şi m-aş fi aşezat pe un şezlong, iar servitorul n-ar fi apărut, semnificaţia ar fi fost groaznică.

În fiecare dimineaţă, contesa ieşea în halatul ei auriu şi se întindea pe un şezlong la soare, printre flori. Îşi desfăcea halatul, dezvăluindu-şi trupul arămiu şi slab, şi stătea acolo ca o şopârlă, sorindu-se. După câteva minute, unul dintre chelneri trecea pe acolo, ca din întâmplare. Din camera ei, Linda îi auzea vorbind şi râzând. Ceilalţi scriitori o ridiculizau pe contesă pe la spate, în moduri discrete şi elaborate, fără a lăsa în urmă dovezi care să poată fi folosite ulterior împotriva lor. Linda nu-şi dăduse seama dacă făceau asta fiindcă ţineau la ea ori fiindcă o detestau, dar după un timp înţelesese că motivul real era altul. Nu îndrăgeau şi nu detestau nimic – sau cel puţin nu într-un mod vizibil –, numai că nu obişnuiau să arate ce aveau în mânecă.

Când se aşezau la masă, contesa ciugulea doar câteva bucăţele minuscule, după care îşi aprindea o ţigară şi o fuma foarte lent, strivind-o apoi în farfurie. Se îmbrăca pentru cină în rochii mulate, cu decolteu adânc, şi sclipea mereu de bijuterii – aur, diamante şi perle – la gât, pe braţe, pe degete şi la urechi, astfel că forma un miez luminos în penumbra sufrageriei. Altfel spus, era imposibil să n-o observi: îi privea pe cei aşezaţi la masă cu o expresie fermecată, scânteietoare, ca de şoim, urmărind conversaţiile ca un prădător ce-şi monitorizează terenul de vânătoare. Şi totuşi, fiindcă nu se ferea, conversaţiile nu erau niciodată reale: erau discuţii ale unor oameni ce imitau nişte scriitori discutând, iar frânturile cu care se hrănea ea erau terne şi artificiale, aşezate direct la picioarele ei, astfel că şi spectacolul propriei ei satisfacţii era tot unul artificial. Făceau cu toţii mari eforturi, a spus Linda, ceea ce era derutant, fiindcă nu înţelegea ce avantaj putea obţine cineva din toată mimarea aceea.

Contesa îşi purta părul strâns atât de sus în creştet, încât gâtul îi părea excepţional de lung, iar asta îţi dădea impresia că poţi să întinzi mâna şi să-l frângi între degete.

La aceste cuvinte, editorul a scos un hohot alarmat de râs. Linda l-a privit lipsită de expresie.

— Nu l-am frânt, de fapt, a precizat ea.

Mesele acelea erau o tortură, nu doar din cauza a ceea ce-şi dădea seama acum că era o atmosferă de prostituare reciprocă, ci şi fiindcă se simţea atât de încordată, încât stomacul i se făcea ghem şi nu mai putea mânca nimic. Probabil că mânca chiar mai puţin decât contesa însăşi; într-o seară, aceasta se întorsese spre ea, cu ochii măriţi de uimire, şi îşi exprimase mirarea că Linda era atât de voluminoasă, deşi mânca aşa de puţin.

— Am crezut că se supărase, fiindcă servitoarea era nevoită să-mi ia farfuria din faţă încă plină cu mâncare irosită, dar de fapt aceea a fost singura situaţie în care s-a arătat interesată de mine, de parcă pentru ea prietenia cu o altă femeie presupunea doar momente împărtăşite de auto-tortură. Şi de fiecare dată când servitoarea venea să strângă masa ori să aducă preparate noi, trebuia să mă controlez ca să nu mă ridic să-i dau o mână de ajutor.

Acasă evita în general activităţile gospodăreşti, ne-a mărturisit Linda, deoarece îi dădeau senzaţia că era atât de neimportantă, încât nu mai putea să scrie nimic. Probabil, bănuia ea, o făceau să se simtă ca o femeie obişnuită, or, în cea mai mare parte a timpului nu se gândea la ea însăşi ca la o femeie, şi poate că nici nu se credea femeie, fiindcă acasă ăsta nu era un subiect des abordat. Soţul ei se ocupa în general de activităţile casnice, pentru că îi plăceau şi pentru că asupra lui nu aveau acelaşi efect ca asupra ei.

— Dar în Italia am avut senzaţia că, dacă m-aş ocupa de gospodărie, mi-aş justifica existenţa. Începuse chiar să-mi

fie dor de soţul meu. Mă tot gândeam la el şi nu reuşeam să-mi mai amintesc pentru ce îl criticasem, deoarece cu cât mă gândeam mai mult la el, cu atât mai apropiat de perfecţiune devenea în mintea mea. Începusem să mă gândesc şi la fiica mea, la cât de drăguţă şi de inocentă e, uitând cu desăvârşire că prezenţa ei îmi dă uneori impresia că sunt închisă într-o încăpere împreună cu un roi de albine. Întotdeauna visasem să merg la o astfel de reuniune a creatorilor, să pot sta seara să conversez cu alţi scriitori, în loc să-mi petrec timpul acasă, ciorovăindu-mă cu soţul şi cu fiica mea pentru te miri ce. Acolo însă, tot ce-mi doream era să fiu din nou cu ei, deşi numărasem zilele până la plecare. Într-o seară le-am telefonat şi a răspuns soţul meu, iar când i-am zis că eu sunt, a părut doar o idee surprins. Am vorbit o vreme, apoi s-a lăsat tăcerea. Într-un târziu, m-a întrebat: „Cu ce pot să te ajut?”

Editorul a izbucnit în râs.

— Ce romantic!

— Eu l-am întrebat ce mai e pe acasă, a spus Linda, iar el a zis: „Nimic deosebit, bântuim şi noi pe-aici”. Soţul meu obişnuieşte să folosească asemenea cuvinte nostime. E într-un fel enervant.

— Deci nu de el ţi-era dor, a conchis editorul cu aerul satisfăcut al unei deducţii reuşite.

— Cred că nu. Şi oarecum m-a adus cu picioarele pe pământ. Dintr-o dată, am putut vedea apartamentul nostru cât se poate de limpede. Vorbeam la telefon şi vedeam pata de pe covorul din hol, unde s-a scurs odată sacul de gunoi, şi bucătăria cu uşile strâmbe ale dulapului, şi chiuveta din baie care are o crăpătură de forma exactă a Nicaraguei. Puteam chiar să simt mirosul de canal care pluteşte întotdeauna acolo. După asta, lucrurile s-au mai îmbunătăţit, a zis Linda încrucişându-şi braţele la piept şi

privind spre nunta din celălalt capăt al barului. Chiar m-am simţit bine. În fiecare seară luam încă o porţie de paste. Merita, ca să văd expresia de pe faţa contesei. Şi recunosc că unii dintre ceilalţi s-au dovedit interesanţi, confirmându-şi renumele.

Şi totuşi, după două săptămâni începuse să înţeleagă că uneori şi ce e bun poate fi prea mult. Era un bărbat acolo, un romancier, care urma să plece direct la o altă reuniune similară în Franţa şi apoi la încă una în Suedia; întreaga lui viaţă, după câte îşi dăduse ea seama, consta în asemenea sinecuri şi angajamente literare – ca o existenţă întreagă petrecută mâncând numai desert. Se cam îndoia că era sănătos. Dar într-o seară a intrat în discuţie cu un scriitor care i-a spus că în fiecare zi, când se aşeza să scrie, se gândea la un obiect care nu avea pentru el nici o semnificaţie şi îşi fixa ca misiune să-l includă în textul compus în ziua respectivă. Ea i-a cerut exemple, iar el i-a spus că în ultimele zile alesese o maşină de tuns iarba, un ceas de mână simandicos, un violoncel şi un papagal în colivie. Violoncelul fusese singurul care nu-i reuşise, fiindcă atunci când îl alesese, uitase că părinţii lui încercaseră să-l determine în copilărie să înveţe să cânte la respectivul instrument. Mamei lui îi plăcea sunetul violoncelului, însă el era complet lipsit de talent. Sunetele scârţâite pe care le scotea nu erau câtuşi de puţin ceea ce sperase ea să audă, aşa că în cele din urmă renunţase.

— Povestea pe care o scria avea drept personaj principal un copil-minune al violoncelului, însă i-a ieşit atât de exagerată şi de incredibilă, încât a fost nevoit s-o arunce la gunoi. Ideea în privinţa acestor obiecte, mi-a spus el, era că ar fi trebuit să-l ajute să vadă lucrurile aşa cum sunt ele în realitate. În orice caz, eu i-am zis că voiam să încerc metoda, fiindcă nu scrisesem nici măcar un cuvânt de când ajunsesem acolo, şi l-am rugat să-mi sugereze ceva

de la care să pornesc, iar el mi-a propus un hamster. Ştiţi, animăluţele acelea mici, care stau în cuşcă.

Era adevărat că hamsterul nu însemna nimic pentru ea, a continuat Linda, dat fiind că în imobilul lor nu erau acceptate animale de companie, şi ceea ce simţise imediat fusese că rozătorul o ajuta să contureze triunghiul uman de acasă. Mai încercase şi înainte să scrie despre dinamica familială, dar, oricât de solidă ar fi părut aceasta în congelatorul inimii ei, întotdeauna sfârşise prin a se transforma într-un terci în mâinile sale. Problema, înţelegea ea acum, era aceea că încercase să-şi descrie soţul şi fiica folosind materiale pe care nimeni altcineva nu le mai putea vedea – anume propriile-i sentimente. Realitatea concretă a hamsterului se dovedise hotărâtoare. Îi putea descrie alintându-l şi minunându-se de micul animal în timp ce captivitatea lui o călca pe ea pe nervi, dar şi felul în care consolida legătura dintre tată şi fiică, făcând-o pe ea să se simtă lăsată pe dinafară. Ce fel de dragoste era asta, care avea nevoie ca fiinţa iubită să fie domesticită şi captivă? Şi dacă era vorba totuşi de dragoste, ea de ce nu primea deloc? Îi trecuse prin minte că, dacă fiica lor îşi găsise în hamster un companion mulţumitor, soţul ei ar fi putut folosi prilejul ca să echilibreze situaţia întorcându-şi atenţia către ea însăşi, şi totuşi lucrurile stăteau exact pe dos: mai mult decât oricând, era mereu pe lângă fetiţă. De fiecare dată când copila se apropia de cuşcă, el sărea în picioare şi i se alătura – până când Linda ajunsese să se întrebe dacă nu cumva era gelos pe hamster şi doar se prefăcea că-l iubeşte ca să rămână apropiat de fată. Îi trecuse prin minte că poate, în secret, soţul ar fi vrut să ucidă animalul, şi, cum înţelesese între timp că posibilitatea ca el să-şi reîndrepte interesul asupra ei îi trezea sentimente contradictorii, i se părea tot mai important să menţină

hamsterul în viaţă. Uneori îi părea rău pentru rozător, fiindcă era victima inocentă a narcisismului reciproc al relaţiilor interumane; auzise că, dacă pui doi hamsteri împreună într-o cuşcă, până la urmă se vor ucide între ei, aşa că erau nevoiţi să trăiască singuri. Noaptea nu putea dormi din cauza zgomotului pe care-l făcea hamsterul alergând frenetic în rotiţa lui. Într-o versiune a povestirii, fiica ajunge să iubească animalul atât de mult, încât îi redă libertatea. Dar în versiunea finală, Linda este cea care-l eliberează, deschizând cuşca şi gonindu-l din apartament când fata e la şcoală. Mai rău încă, o lasă pe copilă să creadă că ea însăşi a uitat dimineaţă uşiţa cuştii deschisă, astfel că vina îi aparţine.

— E o poveste bună, a încheiat Linda pe un ton sec. Agentul meu abia ce-a vândut-o către *The New Yorker*.

Totuşi, nu era sigură ce anume câştigase de pe urma turneului, altceva decât kilogramele în plus de la toate pastele pe care le mâncase. Îi trecuse prin minte ideea că, telefonându-i soţului ei şi alungându-şi sentimentul că era în derivă, ratase poate ocazia de a înţelege ceva. Citise un roman de Hermann Hesse în care se menţionează ceva similar.

— Personajul stă pe malul unui râu, a început ea să povestească, privind contururile pe care le desenează lumina şi umbrele pe faţa apei şi formele bizare care ar fi putut să fie peştii din adânc, într-o clipă prezenţi acolo şi în următoarea dispărând, şi îşi dă seama că se uită la ceva ce nu poate să descrie, ceva ce nimeni n-ar putea să descrie folosind cuvintele. Şi capătă oarecum senzaţia că ceea ce nu poate descrie este, probabil, realitatea adevărată.

— Hesse e total desuet acum, a intervenit editorul meu fluturând dispreţuitor din mână. E aproape jenant să fii văzut citindu-l.

— Cred că asta explică de ce toată lumea se uita ciudat la mine în avion, a zis Linda. Crezusem că se uitau fiindcă m-am fardat doar pe jumătate de faţă. Când am ajuns la hotel şi m-am uitat în oglindă, am descoperit că mă machiasem doar pe o parte a feţei. Probabil că singura persoană care nu şi-a dat seama a fost femeia care a stat lângă mine, fiindcă m-a privit mereu din lateral şi n-a văzut şi partea cealaltă, ca să le poată compara. În orice caz, şi ea arăta straniu. Mi-a povestit că tocmai ieşise din spital după ce îşi rupsese aproape toate oasele din corp. Era schioare şi, în toiul unui viscol, sărise cu schiurile peste marginea unei prăpăstii. Şase luni durase reasamblarea ei; medicii o reconstruiseră din tije metalice şi o făcuseră la loc.

În timpul zborului, a continuat Linda, femeia îi povestise cum se accidentase. Se întâmplase în Alpii austrieci, unde lucra ca ghid montan. Preluase un grup, cu toate că prognoza meteo era urâtă, fiindcă respectivii erau fanatici ai schiului, hotărâţi să străbată o zonă neamenajată, recunoscută ca fiind periculoasă, în condiţii de zăpadă neobişnuit de bune pentru perioada respectivă a anului. Insistaseră pe lângă ea să-i conducă şi acceptase, în ciuda propriilor ei reţineri. În cele şase luni de spitalizare avusese destul timp să analizeze nivelul lor de responsabilitate pentru ceea ce se întâmplase, şi până la urmă trebuise să accepte că, oricâtă presiune ar fi pus grupul asupra ei, nu putea ignora faptul că decizia îi aparţinuse. Fusese chiar un miracol că nici unul dintre schiori nu căzuse în prăpastie după ea, fiindcă schiau cu toţii foarte repede, din dorinţa de a ajunge jos înainte ca viscolul să-i blocheze pe creastă. Femeia îşi amintea cum, cu numai câteva momente înainte de accident, avusese o extraordinară senzaţie de putere, dar şi de libertate, deşi ştia bine că muntele îi putea anula libertatea aceea într-o

clipă. Şi totuşi, în momentele acelea i se păruse o joacă de copii, un prilej de a se desprinde de realitate, iar când sărise peste margine şi muntele se retrăsese parcă de sub ea, pentru o fracţiune de secundă aproape crezuse că putea să zboare. Cât despre ceea ce se întâmplase ulterior, asta fusese nevoită să deducă din povestirile celorlalţi, fiindcă ea nu-şi amintea nimic, dar se părea că membrii grupului nu ezitaseră să-şi continue drumul la vale fără ea, convinşi că nu supravieţuise căderii şi că era deja moartă. Două zile mai târziu ajunsese la un refugiu montan, unde se prăbuşise. Nimeni nu înţelegea cum izbutise să meargă cu atâtea oase rupte; era o imposibilitate, şi totuşi o făcuse.

— Am rugat-o să-mi spună cum credea ea că reuşise, şi a zis că pur şi simplu nu ştiuse că avea oasele rupte. Nu simţise nici măcar durere. Când mi-a spus asta, am avut brusc senzaţia că vorbeşte despre mine.

Am întrebat-o la ce se referea. Linda a rămas tăcută un timp atât de îndelungat, rezemată de spătar cu o expresie impasibilă, încât am crezut că nu-mi va răspunde.

— Cred că mi-a reamintit că am un copil, a spus într-un târziu. Supravieţuieşti propriei morţi şi pe urmă nu mai ai nimic de făcut decât să vorbeşti despre asta.

Era greu de explicat, dar sentimentul de afinitate cu femeia metalică părea să derive dintr-o experienţă care fusese pentru ea un proces similar de frângere şi reasamblare într-o versiune a ei însăşi indestructibilă, nenaturală şi, posibil, suicidară. Aşa cum spusese deja, supravieţuieşti propriei morţi şi nu mai ai nimic de făcut decât să vorbeşti despre acea experienţă cu necunoscuţii din avion sau cu oricine e dispus să asculte. Asta, dacă nu începi să cauţi o modalitate nouă de a muri. Să sari cu schiurile peste buza unei prăpastii părea în regulă, şi se gândise să plătească pe cineva şi să urce într-un avion

doar ca să vadă dacă putea rezista să nu deschidă paraşuta, dar până la urmă scrisul fusese cel care o împiedicase s-o apuce pe calea aceea. Când scria, nu era nici în propriu-i corp, nici în afara lui: pur şi simplu îl ignora.

— Precum câinele familiei, ne-a spus. Cu care poţi să te porţi aşa cum vrei. Şi care n-o să fie niciodată liber – dacă-şi mai aminteşte ce e libertatea.

Am stat şi ne-am uitat o vreme la nunta din celălalt capăt al încăperii: cineva rostea un discurs, iar mirele şi mireasa şedeau unul lângă celălalt, zâmbind. Uneori mireasa îşi lăsa privirea în jos, netezindu-şi partea din faţă a rochiei, şi, de fiecare dată când îşi ridica iar ochii, trecea o clipă înainte ca zâmbetul să-i reapară. Ne-am uitat până când o fată cu o expresie stresată, îmbrăcată cu un tricou cu sigla festivalului şi ţinând în mână o mapă, s-a apropiat de masa noastră şi ne-a spus că publicul aştepta. Editorul s-a ridicat şi şi-a netezit pieptul blazerului, cu un gest care l-a oglindit în mod straniu pe cel al miresei. În picioare, Linda era mai înaltă decât el. L-am urmat în şir indian. Am remarcat cu câtă grijă păşea în sandalele ei cu tocuri înalte.

Mi se spusese că intervievatoarea mă aştepta afară, în grădina hotelului. Vuietul oceanic al traficului răzbătea înăbuşit dinspre o şosea apropiată. Femeia şedea pe o bancă, singură, printre răzoarele de flori şi aleile acoperite cu pietriş, privind în jos spre oraş, unde panglica întunecată a râului şerpuia prin cartierul vechi, captivă arhitecturii complexe de-a dreapta şi de-a stânga ei. Spirele înnegrite ale catedralei se zăreau înălţându-se deasupra acoperişurilor.

Mi-a spus că venise direct de la gară, pe jos, dat fiind că aici orice drum cu maşina reprezenta o deturnare de la scopul iniţial. Sistemul rutier postbelic fusese construit,

după toate aparenţele, fără a lua în calcul ideea deplasării între două puncte. Autostrăzi uriaşe înconjurau oraşul, fără să pătrundă în el: ca să te duci undeva, trebuia să te duci peste tot; drumurile erau permanent blocate, lipsindu-le totodată logica unei destinaţii comune. Dar plimbarea fusese una scurtă şi plăcută, prin centru.

S-a ridicat pentru a-mi strânge mâna.

— De fapt, mi-a spus, ne-am mai întâlnit o dată.

— Ştiu, am răspuns, şi ochii foarte mari i s-au luminat pentru o clipă.

— Nu eram sigură că-ţi aminteşti.

Fusese cu mai mult de zece ani în urmă, şi totuşi întrevederea îmi rămăsese în memorie, am zis. Îmi vorbise atunci despre casa şi despre viaţa ei într-un mod de care-mi aduceam încă aminte limpede. Felul în care-mi descrisese oraşul în care trăia – unul în care nu fusesem niciodată, cu toate că nu era departe de cel de aici – şi frumuseţea lui vădise o tenacitate aparte; aşa cum am spus, îmi revenise de multe ori în minte, ceea ce m-a îndemnat să caut o explicaţie. Motivul era probabil acela că descrierea ei avusese un aer de finalitate la care eu, în situaţia mea, nu mi-aş fi putut imagina c-aş fi putut ajunge. Îmi vorbise despre cartierul placid în care locuia împreună cu soţul şi copiii ei, despre străduţele lui prea înguste pentru circulaţia maşinilor, astfel că aproape toată lumea se deplasa cu bicicleta, şi despre casele înalte şi zvelte, cu frontoane, din spatele parapetelor care le despărţeau de pâraiele tăcute, mărginite de copaci bătrâni, cu crengile întinse, oglindindu-se verzui în undele line de dedesubt, aidoma unor munţi reflectaţi. Prin ferestre răzbăteau sunetele paşilor de pe străzile pietruite şi şuierul bicicletelor prin mâl; dar mai presus de toate se auzeau clopotele care băteau necontenit în turlele numeroaselor biserici ale oraşului, marcând nu numai

orele, ci şi jumătăţile şi sferturile, astfel că fiece segment de timp devenea un sâmbure de linişte care apoi dădea în pârg, umplând aerul cu ceva ce părea aproape un fel de autodescriere. Conversaţia acestor clopote, desfăşurată peste acoperişurile caselor, continua zi şi noapte: cadenţele ei de punctare şi acord, fragmentele ei de dezbateri, naraţiunile ei îndelungi – la utrenii şi la vecernii, de pildă –, şi mai cu seamă duminicile, chemările lor repetate creşteau şi creşteau până când, în sfârşit, erau înlocuite de expunerea vivace, asurzitoare; o alinau, îmi explicase ea, aşa cum o alinaseră în copilărie conversaţiile dintre părinţii ei, urcuşurile şi coborâşurile glasurilor lor mereu prezente în încăperea alăturată, remarcând, dezbătând şi analizând fiece lucru întâmplat, de parcă ar fi făcut un inventar al lumii întregi. Calitatea acelei linişti a oraşului, adăugase ea, era un detaliu pe care-l observa cu adevărat doar atunci când pleca în altă parte, în locuri în care aerul răsuna de zumzetul traficului, de muzica revărsată din restaurante şi magazine şi de cacofonia interminabilelor şantiere de construcţii, unde clădirile erau demolate şi reconstruite la nesfârşit. Se întorcea acasă la o linişte care, în momentele acelea, i se părea la fel de reconfortantă ca înotul în apa rece, şi pentru un timp continua să remarce că, departe de a o distruge, clopotele o apărau, de fapt.

Mă frapase modul în care-şi descrisese atunci viaţa, i-am spus acum – ca pe o existenţă trăită în interiorul mecanismului însuşi al timpului –, şi, lăsând la o parte întrebarea dacă o astfel de viaţă ar fi fost pe placul oricui, păruse cel puţin să-i lipsească o trăsătură care ducea existenţa celorlalţi la extremă, la o extremă a plăcerii sau a suferinţei.

Şi-a ridicat sprâncenele elegante, înclinând capul pe un umăr.

Trăsătura aceea, am continuat, aproape că putea fi numită suspans, şi îmi părea generată de convingerea că viaţa ne este guvernată de mister, când de fapt misterul acela este doar amploarea amăgirii noastre cu privire la propria mortalitate. Mă gândisem deseori la ea în anii care trecuseră de la ultima noastră întâlnire, şi asta se întâmplase mai cu seamă în momentele în care eu însămi fusesem împinsă la extremă de bănuiala că-mi era refuzată o cunoaştere anume, o informaţie care, odată ştiută, ar fi limpezit totul. Îmi vorbise, i-am spus mai departe, despre soţul şi despre cei doi fii ai ei, despre viaţa simplă şi ordonată pe care o duceau, una care implica puţine schimbări şi, prin urmare, puţine irosiri, iar faptul că, în privinţa anumitor detalii, viaţa ei o oglindea pe a mea fără să-i semene totuşi mă determinase să-mi percep propria situaţie în cea mai defavorabilă lumină. Spărsesem oglinda aceea fără să-mi dau seama dacă o distrusesem într-un act de violenţă sau pur şi simplu din greşeală. Suferinţa îmi păruse întotdeauna o oportunitate, şi nu ştiam dacă voi reuşi să aflu vreodată dacă asta era sau nu adevărat şi de ce, în caz că era adevărat, fiindcă până acum nu izbutisem să-mi dau seama ce fel de oportunitate ar fi. Tot ce ştiam era că îţi conferea o anume onoare dacă-i supravieţuiai, şi îţi facilita o relaţie cu adevărul care părea mai strânsă, dar care în realitate ar fi putut fi identică cu veridicitatea rămânerii perpetue în acelaşi loc.

Intervievatoarea mea şedea cu picioarele-i zvelte graţios încrucişate şi cu o expresie tot mai severă pe faţa cu riduri profunde şi cu umbre cenuşii, îndeosebi sub ochi, acolo unde tenul părea aproape învineţit. Îşi ţinea capul aplecat pe gâtul lung şi subţire în timp ce mă asculta, aidoma corolei unei flori întunecate.

— Recunosc, a spus în cele din urmă, că mi-a făcut plăcere să-ţi povestesc despre viaţa mea şi să te fac

invidioasă. M-am mândrit cu asta. Îmi amintesc ce-am gândit atunci, că da, am reuşit să nu stric totul, şi că, după părerea mea, reuşisem nu printr-un noroc, ci prin muncă îndârjită şi autocontrol. Dar era important să nu las impresia că mă laud. Mi se părea că am un secret şi că aş fi stricat totul dacă l-aş fi dezvăluit. Când mă uitam la soţul meu, ştiam că are şi el acelaşi secret şi ştiam că nici el nu-l va dezvălui vreodată, fiindcă era un lucru pe care-l împărtăşeam noi doi, ca actorii care ştiu în taină că joacă nişte roluri – lucru care, dacă l-ar recunoaşte clar, ar compromite întreaga scenă. Aşa cum actorii au nevoie de public, a adăugat ea, la fel aveam şi noi, fiindcă o parte a plăcerii resimţite era dată de afişarea secretului fără să-l dezvăluim.

Îi priviseră în decursul anilor pe ceilalţi împiedicându-se de un obstacol sau de altul şi încercaseră chiar să-i ajute în acele situaţii de urgenţă – ceea ce nu făcuse decât să le sporească sentimentul de superioritate. În perioada în care m-a întâlnit pe mine avea o prietenă bună care trecea printr-un divorţ teribil şi care-şi petrecea mult timp la ea acasă, în căutare de sprijin şi sfaturi. Cele două familii fuseseră apropiate şi se bucuraseră deseori de weekenduri şi vacanţe împreună, însă acum o realitate cu totul nouă se deschidea în faţa lor. Zi după zi, prietena sosea la ei cu o nouă poveste oripilantă: soţul ei venise acasă cu o camionetă şi încărcase toată mobila, în timp ce ea lipsea; lăsase copiii singuri tot weekendul când fusese rândul lui să stea cu ei; mai recent, o forţa să vândă casa în care locuiseră împreună şi se ducea pe la toţi prietenii, spunându-le lucruri oribile despre ea şi otrăvindu-le minţile împotriva ei.

— Şedea la masa noastră din bucătărie, a continuat intervievatoarea, şi depăna toate aceste poveşti şocată şi stupefiată, iar eu şi soţul meu o ascultam şi încercam să-i

oferim alinare. Concomitent însă, ne făcea oarecum plăcere s-o vedem astfel, deşi niciodată, cu nici un chip, n-am fi recunoscut asta unul în faţa celuilalt, fiindcă plăcerea aceea era parte din secretul nostru nespus. Adevărul e că, la un moment dat, şi eu şi soţul meu îi invidiaserăm şi pe ea şi pe cel cu care era măritată şi împreună cu care părea să aibă o viaţă mai bună decât a noastră din multe puncte de vedere. Erau oameni energici şi aventuroşi, plecau mereu împreună cu copiii lor în excursii exotice şi aveau de asemenea gusturi desăvârşite, astfel că în casa lor erau numeroase obiecte minunate şi extravagante – dovadă a creativităţii lor şi a aprecierii pe care o nutreau pentru cultură. Pictau şi cântau la instrumente muzicale, citeau foarte multe cărţi şi, ca familie, făceau lucruri ce păreau mai neconvenţionale şi mai amuzante decât reuşeau să fie activităţile noastre. Doar atunci când eram împreună cu ei mi se întâmpla să mă simt nemulţumită de viaţa noastră, de firile noastre şi ale copiilor noştri. Îi invidiam fiindcă păreau să aibă mai multe decât aveam noi, şi nu înţelegeam ce făcuseră ca să merite asta.

Pe scurt, o invidiase pe prietena aceea, care-şi deplângea totuşi constant soarta, poverile maternităţii şi înjosirea activităţilor casnice inerente vieţii de familie. Şi totuşi, singurul de care nu se plângea fusese soţul ei, şi poate că pentru asta o invidiase cel mai mult intervievatoarea mea, în aşa măsură încât aproape că ajunsese să-şi privească propriul partener de viaţă ca fiind nepotrivit pentru ea. Omul era mai înalt şi mai arătos decât soţul ei, fermecător şi sociabil, şi avea o gamă formidabilă de abilităţi fizice şi intelectuale, câştigând fiecare joc pe care-l jucau şi având mereu cunoştinţe mai vaste decât toţi ceilalţi, pe orice subiect. În plus, era un familist perfect şi părea să fie tatăl ideal, căci îşi petrecea tot timpul gătind şi grădinărind împreună cu copiii sau

mergând cu ei în drumeţii şi ieşiri pe mare. Mai presus de toate, era înţelegător cu nemulţumirile soţiei şi întotdeauna o impulsiona să devină mai vehementă împotriva vicisitudinilor şi oprimărilor inerente vieţii de femeie, de care el însuşi se străduia s-o scutească.

— Soţul meu, pe de altă parte, era lipsit de încredere în propriile-i calităţi fizice şi îşi petrecea atât de mult timp la biroul său de avocatură, încât lipsea de la multe dintre activităţile obişnuite în familie, mi-a mărturisit ea. Toate aceste lipsuri ale lui – care-mi stârneau în secret sentimente de furie şi frustrare – erau lucruri pe care făceam eforturi consistente să le disimulez, lăudându-l în schimb pentru importanţa lui, pentru îndârjirea cu care muncea, astfel că reuşeam aproape să neg acele sentimente chiar şi faţă de mine însămi. Adevărul ameninţa să iasă la iveală doar atunci când eram împreună cu familia prietenei, şi uneori mă întrebam dacă nu cumva soţul meu îmi intuise gândurile sau dacă nu suspecta chiar că aş fi îndrăgostită de celălalt bărbat. Dar dacă ceea ce simţeam era dragoste, sigur era de tipul acela care în Biblie e numit pizmaş, iar soţului prietenei mele îi plăcea grozav să fie pizmuit. Niciodată n-am cunoscut un om mai ferm hotărât să păstreze aparenţele, astfel că am ajuns să percep ceva aproape feminin în el, în ciuda trăsăturilor lui masculine. Mă simţeam foarte apropiată de el, mai cu seamă atunci când mă lăudam cu sârguinţa dovedită de soţul meu în muncă, iar el lua partea soţiei lui, descriind vreun aspect înjositor al existenţei ei de femeie. Într-un fel, ne recunoşteam unul în celălalt: ne plăceam reciproc ca o modalitate de a ne plăcea pe noi înşine, deşi sigur că niciodată nu spuneam nimic, fiindcă dacă am fi făcut-o, am fi distrus complet imaginea pe care ne-o construiserăm despre propria viaţă. La un moment dat, prietena mea mi-a destăinuit ce-i

zisese mama ei, anume că nu-şi merita soţul. În sinea mea am fost de acord atunci cu acest lucru, dar odată cu divorţul, cuvintele acelea au căpătat un sens opus.

Cu fiecare nouă relatare pe care o auzea la masa din bucătărie, a continuat intervievatoarea, se simţea îndemnată să se îndoiască tot mai mult de caracterul respectivului, care cândva i se păruse atât de atrăgător şi pe care chiar şi acum, cu atâtea dovezi în faţă, îi era greu să-l condamne. Şi se uita la soţul ei, care şedea răbdător şi afabil în timp ce prietena lor vorbea, cu toate că era extenuat după o zi la birou şi nici nu avusese timp să se schimbe în hainele de casă, şi se minuna încă o dată de câtă dreptate avusese alegându-l pe el. Cu cât erau mai groaznice lucrurile pe care prietena le povestea despre fostul ei partener de viaţă, cu atât spera ea mai fierbinte să nu fi observat nimeni ce mult îl plăcuse, astfel că a început să-l critice dur, deşi în sinea ei îşi spunea că, poate, prietena exagera. Şi soţul ei se dovedea neobişnuit de critic faţă de celălalt bărbat, ceea ce a făcut-o să înţeleagă că de fapt îl detestase tot timpul.

— Începea să ni se pară că noi doi provocaserăm, cine ştie cum, distrugerea vieţii lor de familie, de parcă iubirea mea secretă şi ura lui ascunsă conspiraseră pentru a nimici ţinta acestor sentimente contradictorii. În fiecare seară după ce prietena pleca, ne aşezam şi discutam liniştiţi despre situaţia ei, şi aveam impresia că scriam împreună o poveste în care lucruri care nu se întâmplaseră niciodată în realitate aveau ocazia să se întâmple, iar justeţea îşi regăsea locul, şi totul părea să vină din mintea noastră, numai că se întâmpla deopotrivă şi în fapt. Asta ne-a permis să ne apropiem mult unul de celălalt. Era o perioadă bună în căsnicia noastră, a adăugat ea cu un zâmbet amar. De parcă toate lucrurile pe care le

invidiaserăm la mariajul lor le fuseseră luate lor şi dăruite nouă.

S-a întors, zâmbind încă, şi a privit în jos pe coasta dealului spre oraş, unde maşinile circulau pe străzile din lungul râului. Forma distinctivă a nasului ei, care văzut din faţă îi afecta uşor neplăcut trăsăturile fine ale feţei, era frumoasă din profil: ridicat la vârf şi cârn, forma un V adânc la rădăcină, de parcă îl desenase cineva cu o anume laxitate, pentru a sublinia ceva privind relaţia dintre destin şi formă.

I-am răspuns că, deşi povestea ei sugera că viaţa umană poate fi guvernată de legile naraţiunii şi de toate noţiunile de dreptate, de răsplată şi pedeapsă pe care le invocă naraţiunea, în realitate cea care crease iluzia fusese interpretarea pe care o dăduse ea evenimentelor. Cu alte cuvinte, divorţul celuilalt cuplu nu avea nici o legătură cu invidia şi cu dorinţa ei secretă de a le vedea relaţia distrusă; propria ei capacitate de construire a unei poveşti – care, aşa cum îi spusesem deja, mă afectase pe mine cu atâţia ani în urmă – fusese cea care o determinase să-şi atribuie un rol în ceea ce se întâmpla în jur. Şi totuşi, bănuiala că dorinţele ei afectau viaţa altor oameni şi chiar le provocau suferinţe nu părea să-i stârnească sentimente de vinovăţie. Era o idee interesantă, am subliniat, aceea că impulsul narativ ar putea izvorî din dorinţa de a evita culpabilitatea, şi nu – aşa cum se presupunea în mod obişnuit – din nevoia de a stabili conexiuni logice între lucruri; altfel spus, că ar fi o strategie calculată pentru a ne elibera de responsabilitate.

— Dar mi-ai crezut povestea atunci, demult, a replicat ea, cu toate că nu mă aşteptasem s-o faci şi, probabil, voisem doar să-mi prezint viaţa în termeni de invidiat, ca s-o pot accepta eu însămi. Toată cariera mea a constat în intervievarea unor femei – politiciene, feministe, artiste –

care şi-au făcut publică experienţa feminină şi care sunt dispuse să se arate sincere cu privire la unul sau altul dintre aspectele ei. Mie mi-a revenit datoria de a le reprezenta această onestitate, fiind în acelaşi timp prea timidă ca să trăiesc aşa cum o fac ele, în conformitate cu idealuri feministe şi principii politice. Mi-a fost mai uşor să-mi spun că şi modul în care-mi trăiam eu viaţa presupunea un tip aparte de curaj, curajul consecvenţei. Şi am ajuns să savurez dificultăţile prin care treceau acele femei, lăsând simultan impresia că empatizez cu ele.

După o clipă de tăcere, interlocutoarea mea şi-a reluat confesiunea:

— În copilărie, deseori se întâmpla ca sora mea, cu doi ani mai mare decât mine, să încaseze toate perdafurile, în timp ce eu priveam din siguranţa braţelor mamei, şi de fiecare dată când ea greşea sau făcea vreo năzbâtie, îmi reaminteam în sinea mea să nu procedez la fel într-o situaţie asemănătoare. De multe ori se stârneau certuri cumplite între ea şi părinţii mei, iar eu profitam de pe urma lor pur şi simplu prin faptul că nu eu le provocasem, astfel că, atunci când am început să iau aceste interviuri, m-am pomenit într-o situaţie care mi-era deja familiară. Părea că am de câştigat din simplul fapt că nu eram una dintre acele femei cunoscute, în vreme ce ele îmi susţineau dintr-un punct de vedere cauza, aşa cum o făcuse sora mea pe vremuri, pretinzând unele libertăţi care mie aveau să-mi fie acordate cu uşurinţă mai târziu, odată ajunsă la aceeaşi vârstă. Mă întrebam dacă nu cumva într-o zi aveam să plătesc pentru acest privilegiu şi, în caz că da, dacă pedeapsa va veni sub forma fiicelor, aşa că de fiecare dată când rămâneam însărcinată speram atât de fierbinte să fie un băiat, încât mi se părea imposibil ca dorinţa să-mi fie împlinită. Şi totuşi, de fiecare dată mi-a fost împlinită, şi mă uitam la sora mea cum se chinuieşte

cu fiicele ei, aşa cum îi privisem mereu eforturile în toate privinţele, cu satisfacţia de a şti că, urmărind-o îndeaproape, evitam greşelile pe care le făcuse ea. Poate de asta mi se părea aproape insuportabil când sora mea obţinea un succes oarecare. Cu toate că o iubeam, nu puteam tolera spectacolul oferit de triumful ei. Prietena despre care ţi-am povestit mai devreme e de fapt sora mea, şi chiar mi s-a părut că divorţul ei şi distrugerea întregii ei familii erau lucruri pe care le aşteptasem toată viaţa. În anii care au urmat, mă uitam uneori la fiicele ei şi aproape că le uram pentru durerea şi ofilirea vizibile pe feţele lor, fiindcă imaginea acelor copii afectaţi îmi reamintea că nu mai era vorba câtuşi de puţin despre un joc, vechiul joc de care profitasem urmărindu-l, cum s-ar zice, din siguranţa braţelor mamei. Fiii mei continuau să trăiască o viaţă normală, bine ordonată şi în siguranţă, în timp ce căsnicia surorii mele era zguduită de probleme teribile, probleme pe care le recunoştea cu sinceritate, în aşa măsură încât i-am spus la un moment dat că, după părerea mea, le făcea mai rău copiilor prin faptul că nu încerca să salveze aparenţele de dragul lor. Până la urmă, am devenit reticentă în a-i expune pe copiii mei la necazurile lor, fiindcă mă temeam că imaginea unor emoţii atât de violente îi va tulbura, aşa că nu i-am mai invitat acasă la noi şi în vacanţe, aşa cum făcusem în mod regulat înainte. Şi atunci când mi-am îndepărtat atenţia de la familia surorii mele, atunci au început să se schimbe lucrurile pentru ea. Am remarcat, în dialogurile pe care încă le aveam, că părea mai calmă şi mai optimistă; am început s-o aud vorbind despre micile succese şi progrese făcute de fiicele ei. Într-o zi, când mergeam cu bicicleta, a început deodată să plouă torenţial. De data asta ieşisem fără impermeabil şi, căutând un loc în care să mă adăpostesc, mi-am dat seama că eram aproape de

locuinţa surorii mele. Fiind dimineaţă, ştiam că era încă acasă, aşa că am pedalat prin ploaie până la uşa ei şi am sunat la sonerie. Eram udă leoarcă şi murdară toată, îmbrăcasem cele mai vechi haine ale mele când plecasem de acasă, şi nu mi-a trecut prin minte că mi-ar putea deschide altcineva decât sora mea. Am fost surprinsă când în prag a apărut un bărbat, unul arătos, care s-a tras imediat înapoi ca să-mi permită să intru, mi-a luat lucrurile ude şi mi-a dat un prosop cu care să-mi şterg părul. Am ştiut chiar din clipa în care l-am văzut că era noul partener de viaţă al surorii mele şi că era un om mult mai bun decât soţul pentru care o invidiasem cândva. Într-adevăr, parcă a schimbat norocul ei şi al fetelor. Mi-am dat seama că, pentru prima dată în viaţa ei, sora mea era fericită şi că n-ar fi putut să fie astfel dacă nu ar fi trecut prin perioada anterioară, nefericită, aşa cum o făcuse. Îmi spusese la un moment dat că firea rece şi egoistă a fostului ei soţ, pe care nici unul dintre noi nu o sesizase – şi cu atât mai puţin ea însăşi –, fusese ca un fel de cancer invizibil, crescând în viaţa ei ani de-a rândul, sporindu-i suferinţa fără ca ea să ştie ce era, până când durerea o determinase să sfâşie tot şi s-o smulgă. Atunci mi-am amintit, cu sensul lor schimbat, cuvintele crude ale mamei, anume că sora mea nu-şi meritase soţul. La vremea respectivă ni se păruse inexplicabil ca sora mea să părăsească un asemenea bărbat, împingându-l la fapte a căror grosolănie ea însăşi o impulsionase şi vătămându-şi grav copiii, însă acum sora mea relata o poveste cu totul diferită: grosolănia lui incipientă fusese răul de care se simţise obligată să-şi salveze copiii, deşi pe atunci nu putea dovedi existenţa acelui rău.

— Sora mea mi-a spus, a continuat să-mi povestească intervievatoarea, că la un moment dat a avut o discuţie cu soţul ei despre fosta RDG şi despre modurile oribile în care

se trădau oamenii unii pe alţii sub tirania Stasi, şi că în discuţia aceea ea subliniase că nici un om nu-şi cunoaşte adevărata măsură a propriului curaj sau a laşităţii, fiindcă în vremurile noastre aceste trăsături sunt rareori puse la încercare. În mod straniu, el o contrazisese, spunând că în circumstanţe similare, el, unul, ar fi fost printre primii dispuşi să-şi trădeze aproapele. Atunci, după cum mi s-a confesat, a avut ea prima revelaţie limpede cu privire la necunoscutul care se ascundea în bărbatul alături de care trăia, deşi existaseră în decursul căsniciei lor, evident, multe alte incidente care i-ar fi putut sugera cum era soţul ei cu adevărat, dacă n-ar fi reuşit el s-o convingă că toate fuseseră rodul imaginaţiei sale. Fiicele surorii mele erau deja din ce în ce mai puternice, şi la testele naţionale obţineau rezultate mult mai bune decât copiii mei, nu că nu s-ar fi descurcat şi ei acceptabil. Fiii mei erau nişte tineri plăcuţi şi încrezători în ei înşişi; îşi găsiseră singuri carierele profesionale potrivite – unul în inginerie, celălalt în crearea de softuri computerizate – şi, urmărindu-i în timp ce se pregăteau să-şi încheie studiile şi să se aventureze în lumea largă, eram sigură că aveau să devină cetăţeni responsabili. Cu alte cuvinte, eu şi soţul meu ne făcuserăm datoria şi începusem să mă gândesc să adopt şi eu, pentru mine însămi, unele dintre principiile acelea feministe la diseminarea cărora contribuisem. Adevărul e că mă întrebam de multă vreme ce se află dincolo de lumea restrânsă a căsniciei mele, ce libertăţi şi ce plăceri m-ar putea aştepta acolo: consideram că m-am purtat onorabil în relaţie cu familia şi comunitatea mea şi că acesta era momentul în care aş fi putut să mă retrag, ca să zic aşa, fără să provoc cuiva durere sau supărare, şi să evadez la adăpostul întunericului. Iar o parte din mine credea că mi se cuvine această răsplată pentru toţi anii de autocontrol şi sacrificiu de sine, însă o altă parte voia doar

să câştig partida o dată pentru totdeauna. Să-i arăt unei femei ca sora mea că e posibil că dobândeşti libertate şi cunoaştere de sine fără să fii nevoit să zdrobeşti pentru asta lumea întreagă, în văzul publicului. Mă închipuiam călătorind spre India şi Thailanda singură, numai cu un rucsac în spate, deplasându-mă rapid şi uşor după toţi acei ani în care fusesem împovărată; îmi închipuiam asfinţituri şi râuri, culmi de munţi vizibile în serile liniştite. Mi-l închipuiam pe soţul meu acasă, în locuinţa noastră de pe malul canalului, împreună cu fiii noştri, cu preocupările şi cu prietenii lui, şi mi se părea că şi el s-ar fi simţit uşurat, fiindcă în cele două decenii de căsnicie, trăsăturile noastre masculine, respectiv feminine se atenuaseră reciproc. Trăiserăm împreună ca oile, păscând unul alături de celălalt, ghemuiţi unul lângă altul în somn, pradă rutinei, fără să gândim. Îmi trecuse prin minte că existau şi alţi bărbaţi, şi multă vreme chiar îmi apăruseră unii în visele care, altfel, erau pline de persoane, situaţii şi anxietăţi familiare. Dar bărbaţii aceia care-mi apăreau în vise erau întotdeauna unii necunoscuţi, fără legătură cu nimeni dintre cei pe care-i ştiam sau cu care mă întâlnisem, şi totuşi mă recunoşteau cu dorinţă şi cu o tandreţe deosebită, iar eu îi recunoşteam la rândul lor, recunoşteam pe feţele lor ceva ce simţeam că ştiusem cândva, dar uitasem sau nu găsisem niciodată, ceva ce-mi aminteam abia acum, în starea aceea de vis. Sigur că nu puteam povesti nimănui despre visele acelea, din care mă trezeam cu o senzaţie de fericire aproape insuportabilă, desăvârşită, care îngheţa rapid în lumina zorilor din camera noastră, transformându-se în dezamăgire. Niciodată n-am avut răbdare să-i ascult pe cei care-şi povestesc visele, însă aveam o dorinţă intensă de a spune cuiva despre cele pe care le aveam acum. Numai că singura persoană căreia aş fi putut să-i spun era chiar

bărbatul din vis. Cam în perioada aceea, a continuat intervievatoarea, soţul meu a început să se schimbe – în moduri atât de mărunte, încât erau imposibil de identificat şi totuşi imposibil de ignorat. Era aproape ca şi când devenise o imitaţie sau un fals după el însuşi, cineva identic cu el, dar căruia îi lipsea autenticitatea originalului. Şi, într-adevăr, ori de câte ori îl întrebam care e problema, întotdeauna replica acelaşi lucru, că nu se simte în firea lui. I-am rugat pe băieţii noştri să-mi spună dacă ei remarcaseră ceva şi mult timp au răspuns că nu, dar într-o seară, după ce se duseseră toţi trei la un meci de fotbal – un lucru pe care-l făceau cu regularitate –, au recunoscut că aveam dreptate şi că tatăl lor era, într-un fel, altfel. Şi de această dată era imposibil să precizezi care era deosebirea, dat fiind că arăta şi se comporta normal. Şi totuşi, nu era chiar prezent, au spus ei, iar mie mi-a trecut prin minte că această absenţă ar fi putut însemna că avea o relaţie extraconjugală. Şi, într-o seară, la scurt timp după aceea, în bucătărie, mi-a spus pe un ton foarte grav că avea să-mi dea o veste. În clipa aceea am simţit cum întreaga noastră viaţă se despică, de parcă cineva ar fi spintecat-o cu o lamă uriaşă; aproape mi s-a părut că puteam vedea cerul prin tavanul bucătăriei, că puteam simţi vântul şi ploaia pătrunzând prin pereţi. Văzusem alte cupluri despărţindu-se, şi de obicei era ca separarea unor siamezi – o agonie îndelungă care, în cele din urmă, creează doi oameni incompleţi şi îndureraţi din ceea ce înainte fusese unul singur. Dar ce se întâmplase acum fusese atât de rapid şi de brusc – o retezare a frânghiei care ne ţinea uniţi –, încât pe moment n-am simţit nici o durere. Totuşi, soţul meu nu avea o aventură extraconjugală, a adăugat intervievatoarea mea ridicând fruntea spre cerul plumburiu şi clipind de câteva ori. Vestea pe care avea să mi-o dea nu era aceea că viaţa

noastră împreună se sfârşise şi că eram liberă, ci că el era bolnav, suferea de o boală care nu avea să-i aducă moartea, dar urma să-i afecteze grav fiece aspect al vieţii care-i mai rămăsese de trăit. Eram căsătoriţi de douăzeci de ani şi ar mai fi putut trăi încă pe atât, îi spuseseră medicii, pierzând în fiecare zi câte un element al autonomiei şi al puterilor lui – un fel de evoluţie inversă care avea să-l oblige să dea înapoi fiece lucru bun pe care-l obţinuse de la viaţă. Şi eu trebuia să plătesc, fiindcă mi-era interzis să-l abandonez în acea perioadă dificilă, în ciuda faptului că nu-l mai iubeam şi poate că nu-l iubisem niciodată, aşa cum poate că nici el nu mă iubise. Ăsta ar fi fost ultimul secret pe care trebuia să-l păstrăm, şi cel mai important, fiindcă dacă acesta s-ar fi aflat, ar fi ieşit la iveală şi toate celelalte, şi întreaga imagine a vieţii noastre şi a copiilor noştri pe care o construiserăm s-ar fi spulberat. Noul partener al surorii mele, a continuat ea după un timp, are o casă pe una dintre insule, pe cea mai frumoasă. Eu şi soţul meu visam deseori să avem o proprietate acolo, deşi nu ne-am fi permis nici măcar cea mai umilă cocioabă. Dar simţeam că aşa familia noastră ar fi fost completă, că era ceva ce ne doriserăm mereu, fără să avem vreodată posibilitatea s-o obţinem. Am văzut fotografii cu casa partenerului surorii mele – o locuinţă spectaculoasă chiar pe malul apei – şi uneori în poze apar şi copiii ei; cu toate că-i cunosc foarte bine, îmi par nişte străini fericiţi. Dar n-am fost niciodată în casa aceea şi nici nu mă voi duce, deşi sora mea îşi petrece tot mai mult timp acolo şi chiar a ajuns să se plângă de unele aspecte ale ei, astfel că m-am întrebat dacă nu cumva într-o zi o va respinge, aşa cum a respins aproape tot ce i-a fost dăruit. Nu mai ştiu ce-i în mintea surorii mele, fiindcă nu-mi mai spune, şi acest lucru – anume că şi viaţa ei are un secret propriu acum – este cel care-mi dovedeşte că, până la

urmă, va păstra ceea ce are. Am senzaţia că nu vrea să mă mai vadă niciodată, şi poate că nu mai vrea să vadă pe nimeni de fapt. A ajuns la capătul drumului, un drum pe care toată viaţa mea am urmărit-o străbătându-l, şi a găsit ce şi-a dorit, în ciuda faptului că am urmărit-o cu o deplină ambivalenţă. Efectul a fost acela că am făcut-o să dispară din câmpul meu vizual, de parcă mi-aş fi anulat dreptul de-a o putea vedea. Şi nu-mi pot alunga senzaţia că totul mi-a fost furat.

A rămas tăcută o vreme, cu bărbia ridicată şi cu ochii închişi. O pasăre a aterizat întrebătoare la picioarele ei, pe aleea cu pietriş, şi şi-a luat apoi zborul, neobservată.

— Din când în când, a reluat ea, întâlnesc oameni care s-au eliberat de relaţiile familiale. Deseori pare să existe însă un fel de gol în libertatea aceea, de parcă pentru a se debarasa de rudele lor, oamenii aceia ar fi fost nevoiţi să se debaraseze de o parte din ei înşişi. Ca insul acela prins între gheţuri care şi-a tăiat braţul, a adăugat intervievatoarea cu un zâmbet slab. Eu nu asta am de gând să fac. Uneori mă doare braţul, dar consider că am datoria să-l păstrez. Cu câteva zile în urmă m-am întâlnit pe stradă cu primul ei soţ. Era îmbrăcat în costum şi avea o servietă, ceea ce m-a surprins, fiindcă nu asociasem niciodată ţinuta de afaceri cu persoana lui; întotdeauna fusese un tip boem, o fire de artist, şi faptul că nu s-ar fi coborât niciodată să lucreze într-un birou – deşi asta însemna o viaţă mai grea pentru familia lui – şi chiar îi privea de sus pe cei care o făceau era unul dintre lucrurile care îl iritaseră, cred, pe soţul meu în privinţa lui. Sora mea fusese cea care aducea bani în casă şi pretindea – ca o chestiune de principiu feminin – că o bucurase această stare de fapt, dar după ce divorţaseră bănuiesc că omul se văzuse nevoit să se descurce singur. De fapt, în sinea mea îi admirasem dispreţul la adresa persoanelor

convenţionale şi i-l împărtăşisem în secret, aşa că a fost o surpriză pentru mine să-l văd îmbrăcat aidoma uneia dintre ele. Ne-am apropiat unul de celălalt pe stradă şi, când ni s-au întâlnit privirile, am simţit cum îmi renăşteau sentimentele calde la adresa lui, în ciuda tuturor celor întâmplate. În momentul în care am ajuns unul lângă altul am deschis gura să vorbesc, şi abia atunci am văzut expresia de ură crasă de pe faţa lui. Preţ de o clipă am crezut că e gata să mă scuipe, dar, când a trecut prin dreptul meu, a şuierat. A scos un sunet ca de animal, care m-a descumpănit în aşa măsură, încât am rămas pur şi simplu acolo, în stradă, mult timp după ce el s-a îndepărtat. Clopotele au început să bată şi în acelaşi timp s-a pornit ploaia, iar eu stăteam cu privirea ţintă în asfalt, unde apa se strângea deja, oglindind clădirile, copacii şi oamenii cu susul în jos. Clopotele sunau şi răsunau, probabil că era o ocazie specială, fiindcă nu cred că le-am mai auzit niciodată bătând atât de îndelung, la un moment dat mi-am zis chiar că nu se vor mai opri. Melodia lor devenea tot mai sălbatică şi tot mai lipsită de orice sens. Dar atât timp cât au răsunat, eu nu m-am putut clinti din loc şi am rămas acolo cu apa şiroindu-mi în păr, pe faţă şi pe haine, privind lumea cum se transfera treptat în oglinda de la picioarele mele.

A tăcut, cu buzele întinse într-o grimasă ciudată, cu ochii mari deschişi fără să clipească şi cu povârnişul nasului transformat într-un hău de umbră în lumina palidă din grădină.

— M-ai întrebat mai devreme, a spus peste câteva clipe, dacă cred că dreptatea e doar o iluzie cu titlu personal. Nu am un răspuns pentru tine, dar ştiu că e ceva de temut, de temut în fiece ungher al fiinţei tale, chiar şi atunci când îţi doboară duşmanii şi te încoronează pe tine ca învingător.

Fără vreun alt cuvânt, a început să-şi pună lucrurile în geantă cu mişcări uşoare şi rapide, după care s-a întors spre mine cu mâna întinsă. I-am luat-o şi am simţit căldura şi netezimea surprinzătoare a pielii.

— Cred că am tot ce-mi trebuie, a conchis. De fapt, căutasem toate detaliile necesare înainte să vin aici. Asta facem noi, jurnaliştii, în ziua de azi. Cândva, probabil că ne vor înlocui cu un program de computer. Am citit că te-ai recăsătorit. Recunosc că m-am mirat. Dar nu-ţi face griji, nu mă voi concentra pe aspectele personale. Ceea ce contează e faptul că va fi un articol lung şi important. Dacă-l pot termina până dimineaţă, a adăugat ea privindu-şi ceasul de la mână, poate că-l vor publica în ediţia de după-amiază.

*

Întrucât petrecerea era organizată undeva în centrul oraşului, fusese desemnat un ghid care să-i însoţească pe cei care doreau să vină pe jos de la hotel. Era un băiat înalt şi slab, cu păr negru, des şi lucios, care-i curgea în valuri până pe umeri, şi cu un zâmbet rigid pe care-l afişa neîntrerupt în timp ce ochii îi săgetau dintr-o parte în alta, de parcă ceva îl învăţase să rămână mereu atent la eventualitatea unei ambuscade.

Le servea deseori participanţilor drept ghid prin oraş, mi-a zis el, deoarece mama lui era directoarea festivalului şi hotărâse să se folosească în acest fel de abilităţile lui de orientare, despre care i se spusese că erau neobişnuite. Îşi amintea perfect fiecare loc pe care-l vizitase în viaţa lui, dar şi pe cele pe care nu le văzuse niciodată, fiindcă îi plăcea să studieze hărţi în timpul liber şi îşi lansa singur provocări de ordin topografic, deseori incitante. Nu vizitase niciodată Berlinul, spre exemplu, dar nu se îndoia că, dacă ar fi fost paraşutat în mijlocul lui, s-ar fi descurcat bine, reuşind poate chiar mai uşor decât unii localnici să ajungă

în cel mai scurt timp de la piscina din Plötzensee la biblioteca publică. Calculase că, ieşind de la metrou la staţia Hauptbahnhof şi traversând Tiergarten pe jos, puteai evita o serie complicată de treceri de pe o linie pe alta, scurtând concomitent timpul cu zece sau cincisprezece minute. Îl îngrijorase ideea că scurtătura ar fi putut fi mai dificilă iarna, deoarece aflase că vremea în Berlin era uneori foarte aspră, dar îi venise apoi ideea fericită că, piscina fiind una în aer liber, nu aveai nici un motiv s-o vizitezi altcândva decât în lunile de vară.

Ieşiserăm deja din hotel şi mergeam pe o stradă aidoma unui tunel, mărginită pe ambele laturi de pereţi înalţi de beton, unde zgomotul traficului de pe pasajul înălţat era atât de puternic, încât Hermann – aşa cum ni se prezentase el – şi-a înfipt degetele în urechi, după care a ţâşnit în grabă pe o alee îngustă spre stânga. Problema atunci când ghidezi un grup pe stradă, mi-a explicat el în timp ce-i aşteptam pe ceilalţi să ne ajungă din urmă, e să-ţi dai seama cum să-i duci pe toţi la destinaţie respectând diferitele lor stiluri şi viteze de deplasare. Cei care merg mai repede trebuie să se oprească des pentru a le permite celor mai lenţi să ţină pasul cu ei; asta înseamnă că cei mai sportivi au cele mai multe ocazii de a se odihni, pe când persoanele care se deplasează mai lent nu au nici un moment disponibil în care să-şi tragă răsuflarea. Totuşi, dacă celor lenţi li se permitea să facă tot atâtea opriri câte fac cei rapizi, întreaga deplasare durează dublu; în plus, cei rapizi aşteaptă de două ori mai mult decât înainte, ceea ce duce la apariţia altor probleme, ca plictiseala sau frustrarea ori senzaţiile de foame şi frig. Mama lui îi spusese că toate acestea erau probleme la care nu se îndoia că va găsi rezolvări logice, dar el era perfect conştient de faptul că multe dintre chestiunile care lui îi păreau nişte dificultăţi raţionale erau percepute de alţii ca

metafore, şi întotdeauna se temea să nu apară vreo neînţelegere. Toată viaţa, mama lui îl încurajase că citească, nu pentru că ar fi considerat că lectura cărţilor îi face pe oameni mai buni, ci fiindcă, subliniase ea, studierea roadelor imaginaţiei i-ar fi permis cel puţin să poată urmări anumite conversaţii fără să le confunde cu realitatea. În copilărie, poveştile i se păruseră teribil de tulburătoare; şi acum îi displăcea să fie minţit, însă ajunsese să înţeleagă că ceilalţi oameni agreau exagerările şi născocirile în aşa măsură încât le luau deseori drept adevăr. Învăţase să se detaşeze mintal în astfel de situaţii, revăzând fragmente din texte filosofice pe care le memorase, reanalizând anumite probleme de matematică sau recitând unele dintre cele mai obscure orare de transport în comun din repertoriul său, până ce momentul tulburător trecea.

Când a văzut că ceilalţi cotiseră şi ei pe alee, Hermann a pornit din nou la drum, mergând repede până într-un parc unde s-a oprit pe o cărare ca să aştepte din nou. Parcul e foarte plăcut, ne-a spus, deşi avea o reputaţie urâtă, fiindcă aici rata infracţionalităţii era mai mare decât în celelalte parcuri din oraş. Constituia, de asemenea, o scurtătură convenabilă pentru drumul cu bicicleta de la el de acasă, pe malul celălalt al râului, până la colegiu, dat fiind că i-ar fi luat cu zece minute mai mult dacă ar fi mers doar pe stradă. Îl mira nespus faptul că nici unul dintre colegii lui, mulţi nevoiţi să parcurgă drumuri similare, nu făcuse acest calcul simplu: toţi continuau să parcurgă traseul mai periculos, pe şosea, asumându-şi riscul unui accident. Recunoscuseră că o făceau la insistenţele părinţilor, iar mama lui îi explicase anomalia spunându-i că bazele biologice ale maternităţii şi paternităţii sunt într-o antiteză perfectă cu raţiunea, astfel că pot fi privite drept un sistem complet de logică inversată. Mama lui era, în

general vorbind, o persoană logică; deşi ea admitea că era cvasi-imposibil să creşti un copil fără implicarea sentimentelor, Hermann recunoştea că făcuse tot ce-i stătea în puteri ca să atingă acest ţel – concret, susţinând neabătut alegerea fiului său privind traseul spre colegiu, chiar şi după ce directorul o avertizase referitor la riscurile cărora li se expunea.

Parcul era un teren în pantă care cobora spre râu, cu alei largi acoperite cu nisip alb, pe care oamenii se plimbau sau se aşezau pe bănci la asfinţit. În depărtare se zărea un grup de persoane cu veste reflectorizante stând în cerc pe iarbă, iar Hermann i-a explicat că aveau sarcina de a-i împiedica pe trecători să străbată partea aceea a parcului. În încercarea de a regenera zona, fusese construită nu de mult o sală nouă de concerte – un triumf al compromisului prin faptul că satisfăcea atât năzuinţa de progres a planificatorilor urbani, cât şi voinţa ecologiştilor de a păstra lucrurile aşa cum erau ele. În loc să distrugă parcul pentru a face loc clădirii, arhitectul concepuse un plan ingenios de construire a unei săli subterane. Abia după ce proiectul fusese finalizat şi viaţa parcului putuse să revină la normal – fără ca, la suprafaţă, un lucru măcar să se fi schimbat –, abia atunci se constatase că acustica în sala de concerte funcţiona de fapt invers, din cauza traficului de deasupra. În loc ca sunetul muzicii să fie cel amplificat, chiar şi paşii unei singure persoane care mergea pe iarbă se auzeau în sală la un volum aproape asurzitor.

Cum întreaga construcţie fusese concepută pentru a nu fi remarcată şi pentru ca aspectul parcului să rămână neschimbat, păruse absurdă ideea de a instala o barieră sau un gard în jurul unei bucăţi de peluză aparent goală; exact din acelaşi motiv, fiindcă nu vedeau nici o schimbare, oamenii continuau să meargă pe iarbă aşa cum făcuseră întotdeauna. Soluţia pe care o găsiseră

proiectanţii fusese să-i angajeze pe oamenii aceia, care să funcţioneze pe post de gard uman atunci când dedesubt se desfăşura un concert. Ceea ce n-au înţeles ei, a adăugat Hermann – şi zâmbetul luminos i s-a lăţit –, a fost faptul că un gard sau o pancartă au un înţeles clar pentru aproape oricine, pe când un om – chiar dacă poartă vestă reflectorizantă – trebuie să dea lămuriri. Când, la anumite ore ale zilei, se apropia cineva de zona aceea de iarbă pe care în restul timpului oricine o putea traversa în voie, unul dintre bărbaţii cu veste trebuia să-i explice de ce atunci nu avea voie să treacă pe acolo, iar această procedură complexă trebuia repetată în fiecare zi iar şi iar, ceea ce generase în mod inevitabil probleme legate de agresiuni şi interdicţii, dat fiind că nu exista nici o lege care să-i împiedice pe trecători să meargă pe iarbă şi nici ideea unui concert organizat dedesubt nu le părea unora un motiv suficient pentru a-i sili să-şi schimbe traseul. Pe de altă parte, cei care asistau la concert erau iritaţi din cauza zgomotului şi îşi cereau banii înapoi.

— Cred că unele incidente au ajuns chiar la tribunal, şi, întrucât scopul legii este acela de a determina caracterul obiectiv, va fi interesant de văzut cum se vor încheia cazurile cu pricina, mi-a spus Hermann.

Lui îi plăcea să studieze în timpul liber aspecte legale dificile, unele dintre ele fiind chiar incitante. Preferatul lui era cazul unei femei care îşi conducea maşina prin oraş, când un roi întreg de albine i-a intrat pe geamul lăsat întredeschis, fiindcă era o zi foarte caldă. Panicată, intrase cu maşina în vitrina unei patiserii din apropiere, provocând distrugeri mari – deşi, din fericire, fără pierderi de vieţi omeneşti –, pentru care atât ea, cât şi asigurătorul ei considerau că nu era vinovată, o convingere aprig contestată de judecător.

L-am întrebat ce fel de colegiu urma şi mi-a răspuns că era unul specializat în matematică şi ştiinţe, care primea studenţi din toată ţara. Înainte de asta frecventase şcoala din cartierul în care locuia, şi nu-i plăcuse prea mult, deşi spre final devenise destul de popular printre colegi, după ce se aflase că-i putea ajuta să recapituleze materia pentru examene. Dar cu profesorii nu se înţelesese la fel de bine, şi din cauza asta auzise deseori critici la adresa mamei lui, lucru pentru care îi părea foarte rău, dar cum ea însăşi nu-l criticase, continuase la fel, considerând că totul era în regulă. E în firea oamenilor, îi spusese mama, să-şi dorească răul unul altuia din simplul motiv că ei înşişi au fost trataţi rău: repetarea tiparelor comportamentale este panaceul ciudat la care apelează majoritatea oamenilor pentru a-şi alina suferinţele provocate exact de tiparele respective. Hermann încercase să găsească o modalitate de a explica această contradicţie în termeni matematici, dar cum era în mod inerent ilogică, sigur că nu reuşise. Din câte ştia el, o problemă nu poate fi rezolvată prin simpla ei reiterare, exceptând cazul în care, pentru a descompune anumiţi factori, apelezi la infinit.

Ceilalţi se apropiaseră de noi pe alee. Hermann a pornit din nou la vale pe iarbă, spre râu, gesticulând exagerat cu mâna deasupra capului ca să indice direcţia. Îşi cerea scuze, mi-a spus, dacă era prea vorbăreţ: îi plăcea să vorbească, iar mama lui îl încurajase mereu să pună întrebări, astfel că fusese surprins când descoperise că ceilalţi oameni rareori îşi adresau întrebări unii altora. Ajunsese la concluzia că majoritatea întrebărilor erau nimic mai mult decât o tentativă de a impune conformitatea, aidoma problemelor de matematică rudimentară. Într-adevăr, doi şi cu doi fac de obicei patru; atunci când dădeai aici alt răspuns, constatase el, se supăra lumea. După spusele mamei lui, el nu rostise nici

măcar o vorbă până la vârsta de trei ani; ea se obişnuise să vorbească singură cu glas tare, fără să aştepte vreun răspuns, astfel că fusese foarte mirată când, într-o zi, în timp ce-şi căuta cheile şi se întreba unde le-o fi pus, el o informase, din scăunelul lui înalt, că erau în buzunarul jachetei ei, care se afla în cuierul din hol. După asta, începuse să vorbească fără oprire, şi dacă mamei lui i se păruse vreodată enervant, fusese întotdeauna prea politicoasă pentru a i-o spune. Interesant era că se împrietenise recent cu un coleg care pronunţa greşit aproape fiecare cuvânt pe care-l rostea, fiindcă, deşi avea un vocabular impresionant, citise foarte mult şi vorbise mai puţin, iar abia acum, în conversaţii complexe ca acelea pe care le avea cu Hermann, rostea cu glas tare cuvinte care ani de zile fuseseră pentru el doar nişte înşiruiri logice de litere. Hermann era norocos fiindcă putuse vorbi atât de mult cu mama lui, iar ea înţelegea mai tot ce spunea el: îşi dădea seama că nu toţi părinţii şi copiii erau în aceeaşi situaţie.

Unul dintre aspectele care îi plăceau la colegiu era faptul că pentru prima dată întâlnea oameni ale căror experienţe de viaţă semănau cu a lui şi gândeau despre lume în mare parte aşa cum gândea el. Era interesant să ştie că mai mereu, în timp ce el stătuse acasă uitându-se pe fereastra din dormitor, aceşti oameni din alte locuri se uitaseră pe ferestrele lor, toţi cugetând la lucruri similare, lucruri la care nimeni altcineva nu părea să se mai gândească. Cu alte cuvinte, nu mai era într-o minoritate; descoperise, de fapt, că unii dintre colegii lui înţelegeau mai bine decât el anumite lucruri – spre exemplu, prietena lui Jenka, împreună cu care îşi petrecea o mare parte a timpului. El şi Jenka se înţelegeau foarte bine, iar mamele lor se împrieteniseră de asemenea. Nu cu mult timp în urmă, fuseseră amândouă într-o vacanţă de drumeţie în Pirinei –

prima vacanţă în care mama lui plecase fără el, aşa că spera că nu-i dusese dorul prea mult. El şi Jenka erau destul de diferiţi, şi se părea că tocmai asta îi făcuse să se împrietenească. De pildă, Jenka vorbea rareori, în vreme ce lui îi era greu să tacă: acesta era un exemplu de compatibilitate prin faptul că, prin combinare, două extreme erau modificate. La colegiu, unii susţineau că Jenka era, probabil, cea mai inteligentă persoană de vârsta ei din toată ţara. Niciodată nu vorbea decât dacă avea ceva important de exprimat, iar din asta îţi dădeai seama cât de mult din ceea ce spuneau oamenii în general – inclusiv el însuşi – era lipsit de importanţă. La finalul anului, a continuat Hermann să-mi povestească, conducerea colegiului decerna un premiu special celui mai bun student şi celei mai bune studente. Era interesant că, la conferirea acestui premiu, genul avea prioritate în faţa excelenţei; la început i se păruse ilogic, dar pe urmă decisese că, întrucât nu considerase niciodată genul ca un factor important, probabil că el nu era în măsură să-i înţeleagă deplina semnificaţie. I-ar fi făcut plăcere să-mi afle părerea în această privinţă, dacă aveam una. Mama lui, de exemplu, credea că bărbaţii şi femeile au identităţi distincte, dar egale, şi că decernarea a două premii era cea mai înţeleaptă modalitate posibilă de onorare a realizărilor umane. Mulţi alţii erau însă de părere că ar fi trebuit să existe un singur premiu, oferit celui mai bun student, indiferent de genul acestuia. Factorul gen, credeau aceşti oameni, punea în umbră triumful excelenţei. Replica mamei lui fusese una interesantă: în lipsa unui asemenea factor, spusese ea, n-ar exista nici o modalitate de a te asigura că excelenţa rămâne circumscrisă unui cadru moral şi că nu va fi folosită în slujba răului. Lui argumentul i se păruse cam desuet, ceea ce era surprinzător, deoarece mama lui era de obicei

progresistă în gândire. Îl şocase mai cu seamă faptul că folosise cuvântul „rău”. Uneori se întreba cum avea să fie viaţa ei după plecarea lui la universitate, care urma să aibă loc peste un an, însă, deşi părea să aibă o serie de talente, din păcate, imaginaţia bogată nu se număra printre ele.

Mergeam acum chiar pe lângă râu, pe o alee mai largă, pavată, unde oamenii şedeau la cafenele pe trotuar, cu pahare de bere mari şi luminoase în faţă, discutând, uitându-se în telefoanele mobile sau privind absenţi spre apa cenuşie. Nu mai aveam mult până la destinaţie, m-a informat Hermann, însă aceasta era cea mai periculoasă parte a drumului, deoarece aici era mai aglomerat şi riscul ca lucrurile s-o ia razna era proporţional cu dimensiunea elementului uman. În plus, conversaţia noastră i se părea foarte interesantă, aşa că apărea încă un pericol – acela de a uita încotro trebuia să mergem. Dar voia să-mi afle părerile despre subiectele pe care le discutaserăm şi mai cu seamă despre remarcile mamei lui – sigur, dacă izbutise să mi le redea corect.

Am răspuns că mă frapase ideea că genul ar fi o pavăză împotriva răului, fiindcă mitul biblic lasă exact impresia opusă, anume că, departe de a preveni răul, diferenţierea între bărbat şi femeie se constituie într-o susceptibilitate aparte la el. Eva este influenţată de şarpe, iar Adam e influenţat de Eva; nu ştiu eu multe despre matematică, am continuat, dar mi-aş dori să ştiu dacă această idee poate fi exprimată printr-o formulă şi, în caz că da, dacă şarpele ar fi elementul ei ilogic. Cu alte cuvinte, îmi imaginez că ar fi dificil să atribui şarpelui o valoare, una care poate fi oricât. Tot ce dovedeşte istorioara biblică este că Adam şi Eva sunt amândoi la fel de capabili să se lase influenţaţi, însă de lucruri diferite.

Hermann s-a încruntat şi a răspuns că noţiunea ar fi mai uşor de vizualizat ca o formă, în locul unei formule: exprimată, de pildă, ca un triunghi, relaţia dintre Adam, Eva şi şarpe este mai concretă, dat fiind că rolul triangulării este acela de a fixa două puncte în spaţiu prin intermediul unui al treilea şi, astfel, de a stabili caracterul obiectiv. Dacă mă interesau metaforele, a adăugat el, rolul şarpelui este pur şi simplu acela de a crea un punct de vedere din care să poată fi analizate slăbiciunile lui Adam şi ale Evei; astfel, şarpele ar putea fi reprezentativ pentru tot ceea ce triangulează relaţia dintre două identităţi, aşa cum venirea pe lume a unui copil îi triangulează pe părinţii lui. În această ultimă privinţă, cazul lui era mai complicat, deoarece prin forţa împrejurărilor el jucase rolul lui Adam pe lângă mama lui, Eva. Nu-şi cunoscuse niciodată tatăl, care murise cu câteva săptămâni înainte de naşterea lui; se temea că nu reuşise să includă această informaţie în conversaţia noastră de până acum şi se bucura că-i oferisem posibilitatea de a o face. Adevărul era că se întrebase deseori dacă el şi mama lui aveau să fie triangulaţi vreodată şi, dacă da, de cine anume. Din păcate, unicul rol disponibil era cel al şarpelui, şi Hermann recunoştea că rămăsese vigilent în aşteptarea acelei tulburătoare prezenţe. Deocamdată însă, mama lui nu se recăsătorise, cu toate că era foarte frumoasă – iar asta, dacă tot venise vorba, nu era doar o părere personală; când o întrebase care era probabilitatea să se remărite, ea replicase că un asemenea pas i-ar fi impus să devină două persoane şi că prefera să rămână una singură. Mama lui vorbea rareori la modul figurat, ştiind foarte bine că pe el îl deranja, însă Hermann era conştient că în momentul acela ea alesese, vorbind aşa, cel mai mic dintre două rele – dacă-i permiteam să folosească din nou cuvântul acela. Ceea ce voise ea să spună, după părerea lui, era că rolul ei

biologic ca mamă avea să fie incompatibil cu cel de soţie a cuiva neînrudit din punct de vedere biologic. Înţelegerea acestui fapt îi stârnise lui Hermann un sentiment de vinovăţie, astfel că hotărâse să plece imediat de acasă şi să găsească o modalitate de a se distruge pe sine însuşi. Din fericire, ea îi explicase ce voise de fapt să spună, anume că era mulţumită cu situaţia aşa cum era ea acum.

Pentru a reveni la subiectul premiului de la colegiu, a continuat Hermann, numele pe care-l aleseseră era „Kudos”. Aşa cum ştiam probabil, cuvântul grecesc *kudos* este un substantiv singular care, prin regresie, a devenit în engleză un plural; nu există şi n-a existat niciodată un *kudo*, dar în limbajul actual sensul a fost modificat ca urmare a prezenţei derutante a sufixului „s” caracteristic pluralului. Prin urmare, *kudos* înseamnă literal „premii”, însă în forma originală face trimitere la conceptul mai larg de recunoaştere a meritelor sau de laudă, sugerând totodată un lucru neadevărat care poate fi spus despre cineva. Spre exemplu, Hermann o auzise zilele trecute pe mama lui plângându-se cuiva la telefon că membrii comitetului director primiseră laudele – *kudos* – pentru succesul festivalului, când în realitate ea făcuse toată munca. Ţinând seama de remarca mamei lui privind bărbaţii şi femeile, alegerea acestui plural „fabricat” fusese chiar interesantă: individualul fusese depăşit de colectiv, şi totuşi, după părerea lui, lăsa fără un răspuns întrebarea referitoare la rău. Într-adevăr, în ciuda investigaţiilor lui vaste, nu izbutise să găsească nimic care să coroboreze modul în care folosise mama lui cuvântul în contextul atribuirii greşite. Era oare posibil ca premiile să fie oferite unei persoane nepotrivite fără să fie implicată o intenţie răutăcioasă?

Nu-i întrebase pe cei de la colegiu dacă premiul lui – uitase, poate, să menţioneze că el câştigase premiul,

împreună cu prietena lui, Jenka – fusese un kudo sau kudos, dar presupunea că respectivii nu erau preocupaţi de perspectiva gramaticală. Îi făcuse mare plăcere să câştige: mama lui fusese extrem de bucuroasă, deşi el se văzuse nevoit să-i ceară să nu se arate mai emoţională decât era cazul.

Ceilalţi din grup înaintau alene pe malul râului. Ne-am oprit o clipă, ca să le dăm şansa să ne ajungă din urmă. Chiar atunci mi-a sunat telefonul, şi pe ecran a apărut numărul fiului meu cel mare.

— Ghiceşte ce fac eu acum, m-a provocat el.

I-am cerut să-mi spună.

— Ies pe porţile şcolii pentru ultima dată.

I-am transmis felicitări. Şi l-am întrebat cum decursese examenul final.

— Surprinzător de bine. De fapt, chiar mi-a plăcut.

Poate că-mi aminteam, a adăugat el, că petrecuse mult timp recapitulând o temă – istoria reprezentărilor Madonei – care nu apăruse nici măcar o dată în vreunul dintre materialele pe care le studiase. Muncise mult la ea, îndoindu-se mereu de rostul acestor eforturi, dar fără să se poată convinge să înceteze. Când deschisese formularul cu subiectele de examen, constatase că prima întrebare se referea exact la acest lucru.

— Aveam atâtea de spus, încât am uitat că sunt la examen. A fost o adevărată plăcere. Nici nu mi-a venit să cred.

Ba trebuia să creadă, i-am răspuns, dat fiind că avea o explicaţie concretă – anume că muncise din greu.

— Aşa bănuiesc, a zis fiul meu, după care s-a aşternut tăcerea. Când vii acasă? m-a întrebat în cele din urmă.

După ce am terminat de vorbit, Hermann a vrut să ştie dacă fiii mei sunt buni la matematică. I-am spus că nici unul dintre ei n-a studiat materia respectivă. Uneori mă

tem că este o consecinţă a faptului că propriile mele interese vizează un alt domeniu, astfel că, involuntar, am lăsat impresia că unele aspecte ale lumii par mai reale şi mai importante decât altele. Hermann a surâs încântat de caracterul imposibil al acestei idei: nu există nici un motiv să-mi fac probleme din această cauză, m-a asigurat el, deoarece în urma cercetărilor s-a dovedit că părinţii exercită asupra personalităţii copilului o influenţă egală practic cu zero. Efectul parental constă aproape în întregime în calitatea îngrijirilor pe care le oferă şi a mediului de acasă, aşa cum o plantă se va dezvolta sau se va usca în funcţie de locul în care este aşezată şi de modul în care e îngrijită, în vreme ce structura ei organică rămâne intangibilă. Mama lui, spre exemplu, îşi amintea că încetase să mai poată răspunde la întrebările lui fără a recurge la ajutorul manualelor cam pe când avea el patru sau cinci ani. Altfel spus, preocuparea lui pentru matematică precedase orice tentativă de a-l încuraja sau de a-l descuraja s-o studieze; exceptând cazul în care făcusem eforturi mari ca să-mi împiedic copiii să manifeste un asemenea interes, era greu de crezut că avusesem vreun rol.

I-am răspuns că, dimpotrivă, cunosc mulţi oameni ale căror ambiţii sunt rezultatul influenţei părinteşti şi de asemenea mulţi alţii care au fost împiedicaţi să devină ceea ce-şi doreau să fie. Din câte ştiu eu, copiii artiştilor sunt susceptibili în mod deosebit la valorile părinţilor lor, ca şi când libertatea unei persoane ar deveni jugul celeilalte. Ideea mă oripilează, am spus, deoarece face trimitere la ceva dincolo de neglijare sau de egoism, un tip special de egotism care tinde să elimine riscul creativităţii prin obligarea celorlalţi să îngenuncheze în faţa punctului tău de vedere. Pe de altă parte, există oameni care au dobândit ceea ce am putea considera a fi un talent

înnăscut prin simpla forţă a voinţei. Cu alte cuvinte, eu nu pot accepta primatul predestinării; ca să revin la remarca lui referitoare la plante, analogia aceea ignora tocmai posibilitatea umană a realizării de sine.

Hermann a rămas tăcut o vreme. Stând lângă pod, am privit amândoi formele frânte ale reflexiilor în apă. În cele din urmă a luat cuvântul spunându-mi că, după părerea lui, Nietzsche şi-a ales ca motto o frază din Pindar: să devii ceea ce eşti. Altfel spus, probabil că putem fi de acord să nu fim de acord, atât timp cât butada are acelaşi înţeles pentru amândoi. Dacă mă înţelesese corect, atribuiam capacitatea de schimbare a sinelui unor factori externi, în acelaşi timp considerând că sinele e capabil să-şi determine sau chiar să-şi schimbe propria natură. El se socotea privilegiat pentru că nimeni, deocamdată, nu încercase să-l împiedice să fie ceea ce era; poate că eu nu fusesem atât de norocoasă. Dar expresia era interesantă prin aceea că declara realitatea sinelui ca fiind un adevăr, în aşa fel încât sintagma *cogito ergo sum* ajunge să pară banală. O reacţie iniţială ar putea fi să te întrebi cum poate deveni cineva ceea ce este deja; el credea că stabiliserăm nişte parametri pentru o discuţie interesantă pe această temă. Poate că, dacă-mi găseam puţin timp liber în zilele următoare, aveam s-o continuăm.

Cum ceilalţi din grup se apropiaseră, Hermann a tăcut, începând să-i numere. A remarcat că erau tot atâţia câţi porniseră la drum; nu era exclus ca, întrucât nu fusese foarte atent, unul sau mai mulţi membri ai grupului să se fi retras şi să fi fost înlocuiţi pe parcurs de alţii; totuşi, era destul de puţin probabil. Destinaţia se afla imediat dincolo de pod, a adăugat el; dacă mă uitam, o puteam vedea de aici. Spera că nu fusese o companie neplăcută pentru mine; era conştient că nu-şi putea da seama întotdeauna

dacă prezenţa lui era dorită sau nu. Oricum, pentru el plimbarea fusese foarte agreabilă.

Se formase un rând mare de oameni la bar, unde chelnerii se străduiau din greu să opereze sistemul de cupoane. Sala era un spaţiu modern, cavernos, cu plafonul înalt din sticlă în consolă, ceea ce avea ca efect intensificarea zumzetului general al muzicii şi conversaţiilor şi, totodată, făcea ca persoanele din incintă să pară mici, miniaturizate, astfel că locul părea copleşit de o atmosferă de panică, sporită de prezenţa atâtor suprafeţe reflectorizante. Se lăsase deja întunericul, iar luminile electrice ale clădirilor din jur se revărsau prin sticlă ca nişte suliţe întretăiate, în timp ce panglica neagră a râului se unduia chiar sub ferestre, siluetele celor din interior suprapunându-se pe reflexia suprafeţei fremătânde a apei.

Problema era pricinuită de valorile cupoanelor, care nu coincideau cu preţurile preparatelor culinare, astfel că nu se găsise o modalitate de a da rest, m-a informat femeia de lângă mine. În plus, unii voiau să mănânce şi să bea mai mult decât alţii, şi totuşi fiecare dintre noi primise aceeaşi sumă. Ea, una, mânca puţin, fiind micuţă şi având o anumită vârstă; un bărbat în toată firea, cu un apetit sănătos, avea nevoie să mănânce de trei ori mai mult. Dar înţelegea că, în ceea ce-i privea pe organizatorii festivalului, ar fi fost nepractic să le dea invitaţilor frâu liber cu un număr infinit de cupoane, şi deopotrivă nedrept să facă deosebiri între ei pe baza nevoilor personale, fiindcă cine poate spune ce nevoi are celălalt?

— În acest moment, a adăugat ea privind cu resemnare coada în fruntea căreia câţiva chelneri ţineau sfat şi studiau nedumeriţi cupoanele, în timp ce persoanele aşezate la respectiva coadă dădeau semne tot mai pronunţate de agitaţie, se prea poate să nu căpătăm

absolut nimic. Inventăm asemenea sisteme cu scopul de a asigura echitatea, a continuat femeia, şi totuşi firea umană este atât de complexă, încât ne zădărniceşte orice tentative de a o cuprinde cu mintea. În timp ce ducem un război pe un front, pe altul s-a iscat deja haosul, şi sunt numeroase regimuri care au ajuns la concluzia că individualitatea umană este cea care provoacă toate problemele. Dacă toţi oamenii ar fi la fel şi ar avea acelaşi punct de vedere, sigur că ne-ar fi mult mai uşor să ne organizăm. Şi abia aici încep adevăratele probleme.

Era o femeie scundă şi vânoasă, cu un trup ca de copil şi faţa lată, cu oase proeminente şi o expresie sagace, fundal pe care ochii mari, cu pleoape grele, sugerau o răbdare aproape reptiliană, clipind rar şi fără grabă. Participase la expunerea mea de după-amiază, mi-a spus, şi fusese frapată, aşa cum i se întâmpla adesea, de inferioritatea acestor evenimente comparativ cu activitatea care le constituia subiectul, activitate căreia părea să i se dea ocol la nesfârşit, fără ţintă şi fără a fi atinsă niciodată. Păşim pe teren, dar nu intrăm defel în clădire, a observat ea. Scopul festivalurilor ca acesta îi era tot mai puţin limpede, deşi făcea parte din comitetul director, pe când valoarea personală a cărţilor – pentru ea, cel puţin – crescuse; şi totuşi, avea senzaţia că tentativa de a transforma în preocupare publică un divertisment particular – scrisul şi cititul – genera o literatură proprie, prin faptul că mulţi dintre scriitorii invitaţi aici excelau în apariţiile publice, dar produceau opere pe care ea le găsea, sincer, mediocre. În cazul unor asemenea oameni există doar terenul: clădirea nu-i şi ea acolo, sau, dacă e, este doar o structură temporară, care va fi spulberată de prima furtună. Recunoştea însă că această concepţie blazată putea fi pusă pe seama vârstei sale. Din ce în ce mai des constata că se distanţează de contemporan, întorcându-se spre

jaloanele istoriei literare. În ultimul timp recitea opera lui Maupassant şi i se părea la fel de încântătoare şi de proaspătă ca în ziua în care fusese scrisă. În paralel însă, molohul de neoprit al succesului înregistrat de literatura comercială creştea, deşi ea avea impresia că mariajul celor două principii – comerţul şi literatura – nu dădea cele mai bune semne de sănătate. O uşoară ajustare a gusturilor publicului, o decizie spontană de a-ţi cheltui banii pe altceva, şi întregul eşafodaj – industria globală a cărţilor de ficţiune şi cele auxiliare acesteia – ar putea dispărea într-o clipă, lăsând nucleul mic al literaturii autentice acolo unde fusese întotdeauna.

Purta un şal negru, fin ca tifonul, pe care şi l-a tras în spate ca să-mi întindă o mână mică şi osoasă, cu numeroase inele vechi, sclipitoare, pe degete. S-a prezentat rostind un nume atât de lung şi de complex, încât am fost nevoită s-o rog să-l repete.

— Spune-mi Gerta, a decis ea ridicând din umeri cu un zâmbet subţire: restul e doar o bălmăjeală inutilă. Peste câteva decenii, nimeni nu se va mai sinchisi de astfel de nume, cu toate că pentru posesorii lor ele constituie o responsabilitate sacră.

Avea patru copii, mi-a spus ea în continuare, şi nici unul dintre ei nu era câtuşi de puţin interesat de ceea ce i se cuvenea prin naştere sau de cine ce ar fi putut moşteni. „Doar să nu ne laşi într-o situaţie care să ne împingă la certuri”, îi ceruseră ei recent; era adevărat, de altfel, că generaţia ei fusese marcată de cele mai aprige dispute şi probleme legate de moştenire. Copiilor ei nu le păsa de bani ori de pământ, poate fiindcă dispuseseră întotdeauna de ambele şi văzuseră ce avantaje firave ofereau. Sau mai degrabă văzuseră suficient pentru a înţelege că linia de demarcaţie dintre ei şi înaintaşii lor era una extrem de fină şi că tot ce avea ea de făcut pentru a-i condamna la

aceeaşi soartă era să încline balanţa într-o parte sau în alta. O îndemnaseră de nenumărate ori să vândă proprietăţile familiei şi să se bucure de bani cât mai trăia, până la ultimul cent.

— De parcă, a râs ea, trupul ăsta firav al meu ar fi capabil să consume toate bunurile noastre şi să le transforme în plăceri vremelnice!

Tatăl ei fusese extraordinar de parcimonios, iar în ultimii ani de viaţă trăise aproape numai cu biscuiţi şi cubuleţe de brânză; nu rareori apărea la dineurile elegante cu câte o sticlă de vin de la supermarket gata deschisă, din care băuse poate un pahar cu câteva săptămâni înainte – când gazdele ar fi sperat la un eşantion provenit din vastele lui podgorii. Acest ascetism al tatălui ei, pe care ea îl interpretase întotdeauna ca pe o voinţă fermă de a nu şterbi averea familiei, o împiedicase să vândă sau să doneze ceea ce-i fusese lăsat.

— Acum însă, mă întreb dacă atitudinea aceea nu era de fapt un fel de viciu ori o expresie a mâniei lui, mi-a spus.

Tatăl reconstruise cu îndârjire averea spoliată de cele două războaie mondiale, însă ei i se părea că traumele copilăriei fuseseră mai distructive decât cele ale istoriei. Când el era copil şi proprietatea era în culmea gloriei, servitorii obişnuiau să îngenuncheze în faţa tatălui lui pentru a-i oferi roadele vânătorii ori ale culesului din ziua respectivă. Doica îi ucisese iepuraşul alb ca pedeapsă pentru o năzdrăvănie, iar a doua zi venise în faţa lui purtând un manşon lucrat din blana animalului.

— E imposibil să-ţi revii de pe urma unor asemenea cruzimi şi grandomanii ori de pe urma combinaţiei fatale dintre ele. Istoria trece pe deasupra ca un tăvălug, strivind totul în cale, pe când copilăria ucide rădăcinile. Şi asta, a precizat ea, este otrava care se scurge în pământ.

Dar în sinea ei era de părere că fără istorie nu există identitate, aşa că nu putea înţelege lipsa de interes pentru trecut a copiilor ei şi nici veritabilul lor cult pentru fericire.

— Lumea lor este una fără război, dar, totodată, e o lume fără memorie. Ei uită atât de repede, aproape ca şi când nimic nu contează. Se poartă frumos cu propriii lor copii, mai frumos decât s-a purtat vreodată generaţia noastră, şi totuşi viaţa lor mi se pare lipsită de frumuseţe. S-a întrerupt şi a clipit lent, apoi a reluat: Acum vreo cincisprezece ani, când mezinul urma să plece din căminul părintesc, am discutat cu soţul meu despre divorţ. Cu toate că amândoi ne doream să fim liberi, până la urmă s-a dovedit că nu eram pregătiţi să ne supunem copiii la durerea implicată de destrămarea lumii pe care o ştiau ei. Ni s-a părut suficient să recunoaştem amândoi, unul în faţa celuilalt, ce anume simţeam şi să continuăm să trăim mai mult sau mai puţin aşa cum o făcuserăm până atunci, însă cu această recunoaştere între noi. Soţul meu lucrează pământul pe proprietatea noastră, fiindcă aşa a simţit întotdeauna că se poate face util, iar eu mă îngrijesc de chestiunile administrative şi de alte îndatoriri publice care izvorăsc din interesul meu pentru artă. Vorbim foarte puţin unul cu celălalt şi, deoarece casa este atât de mare, uneori trec zile întregi fără să ne vedem măcar. Avem mulţi oaspeţi, fiindcă proprietatea se află într-o zonă rurală foarte pitorească, şi mulţi dintre prietenii mei scriitori consideră că e un loc ideal în care să creeze; în plus, poate că şi eu am grijă să avem mereu companie, evitând astfel să rămânem singuri acolo. Copiii şi nepoţii vin şi stau la noi, întotdeauna cu tot cu munţii lor de echipamente din plastic, jocurile electronice şi mâncarea specială, şi ne găsesc la fel cum ne găseau de fiecare dată, doar că acum nu mai există ce exista odinioară între noi. Iar eu mă întreb dacă nu cumva le-am făcut un mare deserviciu

cruţându-i de această durere, care poate că într-un fel i-ar fi readus la viaţă, deşi ştiu în acelaşi timp că n-ar fi fost posibil aşa ceva şi că doar propria-mi convingere în valoarea suferinţei mă îndrumă spre această concluzie. Fac parte dintre cei care cred că fără suferinţă nu poate exista artă şi nu mă îndoiesc că dragostea mea pentru literatură, mai cu seamă, izvorăşte din dorinţa de a-mi vedea această convingere confirmată. Uneori, când mă trezesc dimineaţa devreme, îmi place să fac o plimbare pe pământurile noastre, deoarece asta îmi întăreşte credinţa că am luat deciziile corecte. Îndeosebi dimineţile de început de vară, când soarele răsare printr-o pâclă, au o frumuseţe care nu poate fi exprimată în cuvinte. Frumuseţea aceasta îmi oferă cea mai mare bucurie pe care am simţit-o vreodată, însă are totodată o anume cruzime, deoarece în cele mai splendide aspecte ale ei e în stare să-mi dea iluzia că ar fi existat şi alte bucurii, mai mari, dacă destinul nu mi-ar fi menit-o pe asta.

A zâmbit iar, cu buzele acelea subţiri, şi a adăugat că probabil nu ne dăm seama că am fost mereu liberi decât atunci când este deja prea târziu ca să mai evadăm. Trebuia să se lipsească de masă, mi-a zis apoi, fiindcă rândul abia dacă înaintase în tot acest timp: se trezise devreme dimineaţă ca să vadă de nepoţii ei şi, în orice caz, nu mai avea constituţia fizică potrivită pentru a sta seara până târziu la petreceri.

— Sper că ne vom mai întâlni, a încheiat extrăgând o carte de vizită mică şi albă din faldurile şalului şi punându-mi-o în mână. Aşa cum îţi spuneam, mulţi scriitori îmi consideră casa locul ideal în care să lucreze şi, cum este loc suficient, nu vei fi deranjată. Mă aştept să ţii seama de oferta mea, a adăugat în timp ce ochii ei mari scrutau sala fără grabă şi fără să clipească.

La mică distanţă de noi se afla un bărbat foarte palid care se sprijinea într-un baston, şi pentru o clipă am crezut că era soţul Gertei, fiindcă îl ţintuise cu o privire foarte pătrunzătoare, dar pe urmă am văzut că, în ciuda înfăţişării slabe şi bătrânicioase, omul nu avea mai mult de patruzeci şi cinci de ani. S-a apropiat de noi şchiopătând şi a salutat-o pe Gerta, care l-a sărutat afectuos pe ambii obraji.

— M-ai prins când încercam s-o şterg, a râs ea. Sunt prea bătrână pentru atâta lume şi atâta zgomot.

— Oh, aiurea! a exclamat el cu un accent irlandez în care transpăreau vagi note transatlantice. Încă n-au pus muzica mea preferată. Ce mai faci? m-a întrebat apoi întorcându-se spre mine.

— Vă cunoaşteţi, desigur, a constatat Gerta.

Trecuseră ceva ani, a replicat el, dar, da, ne întâlniserăm deja de câteva ori. Şi şi-a încreţit fruntea, aparent în efortul de a-şi aminti când anume fusese ultima dată. Pielea îi atârna atât de flasc pe faţă, încât forma riduri adânci ce aduceau cu machiajul unui clovn şi-i accentuau schimbările de expresie, iar lumina puternică din sală îi conferea o aură artificială, aproape fantomatică. Purta un costum din in deschis la culoare care-i atârna la fel pe corp, iar lumina electrică dramatiza cutele largi ale hainelor, astfel că omul părea înfăşurat în bandaje. Avea înfăţişarea unei persoane lovite de vicisitudini extreme, poate chiar de o forţă punitivă care îl hărţuise şi-l lăsase, suferind şi secătuit, să şchiopăteze prin viaţă – o impresie căreia bastonul îi adăuga o tuşă finală. M-am întrebat ce făcuse oare ca să merite aşa ceva şi dacă nu cumva fusesem eu însămi răspunzătoare într-un fel, fiindcă la un moment dat crezusem că oamenii de felul lui Ryan îşi trăiau viaţa fără consecinţe.

— Ryan a susţinut un discurs la primărie în seara asta, a spus Gerta, ridicând glasul ca să acopere zumzetul din sală. A fost un succes uriaş.

— A fost un public grozav, a zis el.

— Tema a fost unitatea într-o epocă a interesului de sine, mi-a explicat Gerta. Un grup de vorbitori interesant. Ryan a făcut senzaţie.

— Tot ce-am spus, a intervenit el, a fost că nu cred că cele două se exclud reciproc.

— E o chestiune de actualitate, dat fiind că voi, britanicii, vreţi să divorţaţi, a remarcat Gerta, iar Ryan a răspuns vesel:

— Eu nu. Eu sunt un irlandez cu o căsnicie fericită.

— Ar fi o mare greşeală, la fel ca întotdeauna, probabil.

Ryan a schiţat un gest de lehamite cu mâna liberă, strângând mai tare bastonul cu cealaltă.

— N-o să se concretizeze niciodată. E ca atunci când nevasta mă ameninţă în fiecare vineri seară că mă părăseşte, după câteva pahare-n plus. Nu doar că şoimul îl aude pe şoimar, a adăugat el pe un ton plin de subînţeles, dar s-a obişnuit deja să-i mănânce din palmă.

Gerta a început să râdă.

— Minunat!

— Singurul lucru pe care-l poţi spune cu certitudine despre oameni este că se vor elibera doar atunci când libertatea e în propriul lor interes.

— Trebuie să vii să ne vizitezi la ţară, i-a spus Gerta ducând o mână sub faldurile şalului şi întinzându-i una dintre cărţile de vizită albe, la fel ca aceea pe care mi-o dăduse mie. Cine ştie, poate vei găsi acolo inspiraţia pentru a scrie o urmare la cartea ta fenomen. Mi-ar plăcea să cred că am contribuit şi eu cu un strop de magie.

— Categoric, a răspuns Ryan privind în jur, în sală. Mă bucur că te-am văzut, a adăugat, strângând mâna Gertei între palmele lui.

Peste câteva momente, în timp ce o priveam îndepărtându-se cu pas lent, mi-a zis:

— Mi-am dat seama că nu m-ai recunoscut mai devreme. De fapt, mi se întâmplă mereu, aşa că nu-ţi face probleme. M-am obişnuit deja cu schimbarea asta –şi-a trecut o mână prin părul pe care-l purta mai lung decât îmi aminteam eu, pieptănat lejer pe spate –, dar ştiu că pentru cei care nu m-au mai văzut de ceva vreme e un şoc. Am dat zilele trecute peste nişte fotografii vechi şi abia dacă m-am putut recunoaşte, aşa că ştiu cum e. Sincer să fiu, şi pe mine încă mă ia uneori prin surprindere. Nu se întâmplă în fiecare zi să pierzi jumătate din cât cântăreşti, nu-i aşa? Ciudat e că simt uneori ca şi când cealaltă jumătate ar fi încă aici. Doar că nimeni n-o mai poate vedea.

Un chelner a trecut pe lângă noi ducând o tavă cu băuturi. Ryan a ridicat o mână în semn de refuz.

— În primul rând, m-am cam lăsat de chestia asta. Lapte de mamă, ce mai! Te ajută totuşi să adormi, trebuie să recunosc. Zilele astea stau mai mult treaz. Şi constat că mulţi alţii sunt la fel ca mine. Slavă Domnului pentru mediile de socializare! Habar n-aveam câte lucruri se întâmplă. Aproape ca şi cum aş fi trăit până azi într-un alt secol! Acum flecăresc cu oameni din Los Angeles şi din Toronto la trei dimineaţa, în loc să dorm ca să scap de mahmureală. Nevastă-mea e încântată. Când copiii se trezesc noaptea, nu se mai duc la ea.

Îşi schimbase poziţia şi lumina cădea acum asupra lui dintr-un unghi uşor diferit. Mi-am dat seama atunci că ceea ce interpretasem ca fiind semne de necazuri erau de fapt indicii ale succesului, şi m-am întrebat cum era posibil ca aceste două extreme să fie confundate cu atâta

uşurinţă. Costumul lui larg avea o croială modernă, nestructurată şi, la fel ca dezordinea artistică a părului, era în mod evident scump. Cât despre înfăţişarea lui slăbită, aceasta era, după cum m-a informat, rezultatul deciziei de a lăsa deoparte cuţitul şi furculiţa. De fapt, soţia fusese cea care-l pusese pe calea regimului, deşi sigur nu-şi imaginase că-l va duce atât de departe.

— Problema e, a continuat el, că suntem obsesivi, nu-i aşa? Pur şi simplu, nu dăm pace unei idei, o tot scormonim până când o scoatem din pământ cu rădăcini cu tot. Am remarcat că mulţi scriitori nu se îngrijesc fizic de ei înşişi, şi trebuie să spun că, după părerea mea, e implicat aici şi puţin snobism. Îşi fac griji că, dacă ar fi surprinşi făcând sport şi supraveghindu-şi alimentaţia, lumea ar avea o părere mai puţin bună despre ei ca intelectuali. Eu prefer modelul Hemingway, numai că fără arme şi fără autovătămare, evident. Dar perfecţionismul fizic... de ce nu? De ce să ne tratăm trupul de parcă ar fi doar un soi de sacoşă pentru creier? Mai ales cu toată expunerea asta publică de care avem parte acum; dacă te uiţi la unii dintre ei, ai zice că n-au văzut lumina zilei niciodată. Chipurile, motivul ar fi acela că sunt nişte genii, dar aşa cum ziceam, e puţin snobism aici. Mie, personal, îmi repugnă când văd un scriitor care arată ca un vagabond – mă întreb de ce ar trebui să am eu încredere în viziunea ta despre lume, dacă tu nu poţi nici măcar să ai grijă de tine însuţi? Dacă ai fi pilot, nu m-aş urca în avion, n-aş avea încredere să te las să mă duci la destinaţie.

Transformarea lui începuse cu câţiva ani în urmă, mi-a povestit mai departe, când soţia îi dăruise de Crăciun un smartwatch. Măsura pulsul, ritmul cardiac şi distanţele parcurse. Avea toate caracteristicile unui cadou la întâmplare, ceva ales într-o toană de moment, dar nu-i aşa, m-a întrebat el în final, că exact un lucru ales la

întâmplare se dovedeşte deseori a fi instrumentul capabil să te scoată din rutină?

— Sincer să fiu, iniţial am fost dezamăgit. Adică nu eram chiar genul care stă lipit de fotoliu – mă duceam la sală, mâncam în general de cinci ori pe zi, aşa că m-am întrebat dacă nu cumva e în chestia asta ceva ce nu pricep eu. Să fie cumva una dintre situaţiile acelea în care începi să-i faci celuilalt cadouri fără rost fiindcă nu te sinchiseşti să afli ce-şi doreşte totuşi respectivul? Evident, de atunci am trecut la ceva mult mai sofisticat. Ăsta, a adăugat Ryan ridicându-şi manşeta şi arătându-mi încheietura mâinii, îţi spune ce ţi-a mai rămas de făcut. În orice moment al zilei îţi poate prezenta consecinţele acţiunilor tale din perspectiva viitorului care te aşteaptă. Celălalt era doar un înregistrator: trebuia să interpretezi singur datele, şi pericolul consta în faptul că, în asemenea cazuri, lucrurile pot căpăta un caracter foarte subiectiv.

Dar aşa cum menţionase deja, îl pusese pe calea cea bună şi, dacă soţia lui primise mai mult decât ceruse, nu ţinuse seama de propensiunea lui de a înşfăca mingea şi de a fugi cu ea. Era uluitor să te gândeşti, a continuat el, că majoritatea oamenilor au mai multă grijă de maşinile lor decât de propriul corp, deşi în realitate organismul uman nu e mai misterios decât un motor obişnuit. Aproape totul ţine doar de matematică şi, având de la o vreme cifrele mereu la dispoziţie, ajunsese rapid la o concluzie tulburătoare: dacă până acum crezuse că forţa lui motoare era dorinţa – o forţă pe care o controlase cu niveluri variate de succes în decursul anilor, fără a o stăpâni însă pe deplin niciodată –, începuse să înţeleagă că de fapt ceea ce-l motiva era nevoia; iar nevoia poţi nu doar s-o stăpâneşti, ci şi să-i devii un adevărat campion. Oamenii îşi pot dori nenumărate lucruri, dar până la urmă ce le este de fapt necesar? Mult mai puţine lucruri decât credem noi;

dacă ai cunoştinţele potrivite, motorul acela poate funcţiona atât de economic şi de eficient, încât abia dacă lasă o urmă. Pentru căutătorul de avantaje, aceasta e o informaţie nepreţuită, deoarece reprezintă un domeniu de control cu totul diferit, în care poţi deveni efectiv invizibil şi deci invulnerabil. Pe de altă parte, să te întrebi ce anume îşi doreşte omul înseamnă să te împotmoleşti în nămol, unde oricine te poate vedea.

— Chestia asta, a urmat el bătând cu degetul în ceasul de la încheietura mâinii, îmi spune nu doar ce-mi trebuie, ci şi ce anume am câştigat şi ce-aş câştiga dacă aş vrea. E o diferenţă considerabilă în privinţa asta.

Începuse să mănânce numai jumătate din ce-i spunea dispozitivul că reuşise să câştige, şi era încântat de senzaţia de putere pe care i-o dădea faptul că lăsa cealaltă jumătate neatinsă, de parcă cifrele respective ar fi fost de fapt bani în contul lui bancar: acumula capital mintal, plus că alerga de trei sau patru ori pe săptămână şi înota în celelalte zile, câştigând astfel şi mai mult. Intenţionase să se apuce şi de ciclism, dar pe atunci nu-şi permitea tot echipamentul acela simandicos – până ce înţelesese că echipamentul simandicos reducea efortul necesar şi deci făcea ciclismul mai puţin profitabil, şi că i-ar fi prins mai bine să încalece pe bicicleta lui butucănoasă şi ruginită cu trei viteze, pe care să pedaleze la deal. Nu ştia dacă eu încercasem vreodată să alerg, dar era o experienţă meditativă: era acum la modă să scrii despre ea şi, dacă găsea timpul necesar, avea să încerce şi el. Cât despre mâncat, acum era o chestiune de alegere. Uneori, când îi vedea pe alţii mâncând, i se părea surprinzător să constate cât de vulnerabili erau; îşi amintea de sine însuşi, înfulecând şi iar înfulecând an de an, şi i se părea că mâncând încercase să se pună la adăpost, când de fapt nu făcuse altceva decât să se expună. Ca şi când astfel

sperase să se lege mai strâns de lume, să şteargă graniţa dintre interior şi exterior. Când se gândea la toate porcăriile pe care le ingerase, se mira cum de-şi bătuse joc de el însuşi într-un aşa hal.

Pierduse rapid multe kilograme, într-adevăr, însă important fusese avantajul de ordin mintal; dat fiind cursul pe care-l luase cariera lui profesională, îi mulţumea lui Dumnezeu că zărise în sfârşit lumina. Cartea sa rămăsese timp de şase luni pe primul loc al topului celor mai bine vândute cărţi alcătuit de *New York Times*: fără îndoială, auzisem despre ea, deşi, dacă nu eram familiarizată cu bârfele din domeniu, probabil că n-aş fi bănuit niciodată că avea vreo legătură cu el, dat fiind că o scrisese sub pseudonim. Îşi luase un partener de condei, o fostă studentă, şi construiseră o anagramă din numele lor, deşi evident că, el fiind faţada – ca să spunem aşa –, fusese logic ca autorul inventat să fie un bărbat. La început – o recunoştea – îl iritase faptul că, atunci când în sfârşit venise, succesul aparţinea unui pseudonim; într-un fel, şi-ar fi dorit să poată arăta asta tuturor acelor sceptici din Tralee. Şi totuşi, pseudonimul avea unele dintre avantajele drăcoveniei nietzscheene de la încheietura mâinii lui: conferea invizibilitate unei părţi din el însuşi – acea parte care păruse întotdeauna predestinată să repete anumite tipare. Şi iată-l cu un pahar de suc de grâu în faţă, la clasa întâi într-un avion către Los Angeles, unde urma să-i întâlnească pe cei care cumpăraseră drepturile de ecranizare, complet de nerecunoscut. Cel care fusese – vechiul Ryan – părea din ce în ce mai mult doar un prieten din copilărie, o persoană la care ţinuse, dar pe care o lăsase în urmă, cineva despre care avea să poată spune într-o zi că trăise într-o închisoare construită de el însuşi.

Sara, partenera lui de scris, se bucurase că făcea el deplasările, dat fiind că ea avea copii de care să se

îngrijească în Galway; în plus, dacă tot vorbeam despre scriitori care se neglijează, ea era un exemplu elocvent în acest sens. O dată venise la o întâlnire cu agentul lor încălţată cu nişte papuci vechi, însă tot ce nu ştia Sara despre Veneţia secolului al cincisprezecelea – locul şi epoca în care se petrecea acţiunea din carte – putea fi scris pe dosul unui timbru. Cartea fusese iniţial teza ei de doctorat, iar Ryan, care-i era îndrumător, se pomenise oferindu-i toate indicaţiile comerciale preţioase pe care el nu izbutise niciodată să le urmeze, aşa că posibilitatea de a semna împreună noul proiect îi păruse ceva, în sfârşit, echitabil. Era un fel de mariaj – acum lucrau la o alta –, iar cărţile le erau copiii. Căsnicia rămâne încă cea mai bună modalitate de a vieţui, a adăugat el; sau cel puţin nimeni n-a reuşit deocamdată să inventeze una superioară, aşa că de ce n-ar putea să funcţioneze şi în cazul scrisului? Şi cu toate că vlăstarele erau dificile, cel puţin îşi plăteau întreţinerea. Pe soţia lui n-o deranja deloc – de fapt, ea sugerase aranjamentul – şi, dat fiind că îşi cumpărase ea însăşi un Range Rover nou-nouţ cu încasările de pe urma scrisului, sigur că nici urmările nu i se păreau supărătoare.

L-am întrebat dacă încă mai preda. A schiţat o grimasă, astfel că pielea lăsată a feţei i s-a ridicat în cute bizare, după care şi-a reconfigurat trăsăturile, afişând o expresie de uşor regret.

— Oricât mi-ar plăcea, pur şi simplu nu mai am timp. Bineînţeles că-mi lipseşte contactul cu studenţii – ai senzaţia că oferi şi tu ceva, nu-i aşa? Dar, ca să fiu sincer, am început să simt că-i cam trag în piept, fiindcă la urma urmei îi încurajăm să creadă că pot scrie un bestseller, când în realitate majoritatea nu au talent. Şi te secătuiesc; sincer, eram disperat să plec, dar de fapt – a adăugat el pe un ton confidenţial – m-au concediat ei, chiar înainte ca lucrurile să se strice de tot. O vreme am cam fost în corzi –

aveam o soţie şi trei copii de întreţinut. Evident, nu e ceva despre care să vreau să vorbesc. Dar, ştii, într-un fel mi-au făcut un serviciu, fiindcă nu sunt sigur că aş fi făcut ce-am făcut dacă n-aş fi rămas aşa, în aer. Ştii cum e. Câştigi suficient cât să te descurci, dar până la urmă, mintal nu rămâi cu nimic, aşa că te agăţi şi mai tare de ce ai de făcut. Cartea a schimbat însă toate astea, desigur. Am fost abordat de universităţi din SUA – am în faţă câteva oferte foarte tentante, dar trebuie să mă gândesc bine înainte.

Iar viaţa nu era doar parfum de trandafiri, sigur – niciodată nu e. Mezinul lui fusese diagnosticat cu autism cu un an în urmă, iar faptul că izbutiseră să pună un nume suferinţei lui fusese chiar o uşurare. Soţia avusese strălucita idee de a înfiinţa o organizaţie de caritate care să ajute alte familii cu copii autişti, şi reuşise chiar să ridice în parlamentul irlandez problema elevilor cu nevoi speciale. El încropise o mică antologie ca să strângă bani pentru ea, cerându-le scriitorilor să ofere povestiri în mod gratuit. Răspunsul primit fusese uluitor – existau câteva nume foarte mari în antologia aceea şi toate povestirile erau originale, astfel că drepturile de serializare se vânduseră într-o licitaţie senzaţională.

— Din păcate, mi-a zis, nu le putem cere să contribuie persoanelor ca tine, dat fiind că rostul proiectului e să strângem bani şi, aşa cum spuneam, avem nevoie de nume mari pentru asta.

M-a privit cu o expresie de regret clovnească, aproape de compătimire. Se bucura că-mi merge bine, a adăugat. Îi părea bine să mă vadă aici, în circuit – cel puţin nu ieşisem din joc. Acum trebuia să se ducă printre ceilalţi, dat fiind că era invitatul de onoare al serii; diverşi oameni aşteptau să-l întâlnească.

S-a uitat în jur printre pleoapele strânse şi pe urmă s-a întors spre mine, ridicând bastonul într-un gest de rămas-

bun. Când l-am întrebat ce păţise la picior, şi-a plecat ochii şi apoi i-a îndreptat din nou spre mine, cu o expresie incredulă.

— Nu ştiu dacă-ţi vine să crezi, dar, după ce am alergat sute de kilometri în ultimul an, mi-am luxat glezna când coboram dintr-un taxi.

Conferinţa era organizată într-o suburbie de la malul mării, ale cărei docuri ocupau o suprafaţă atât de vastă, încât apa de un albastru intens era ascunsă pe după depozite, silozuri şi grămezi uriaşe de containere navale care se întindeau pe kilometri întregi. Macarale enorme încărcau sau descărcau cuburile colorate unul câte unul, de pe punţile pustii ale petrolierelor care aşteptau alături de acareturile din beton de pe doc.

Hotelul era un bloc cenuşiu înconjurat de alte blocuri de locuinţe, mai înalte, ale căror ferestre rămâneau acoperite, zi şi noapte, cu obloane metalice. Chiar în faţa hotelului se afla o parcare. Mai multe catarge erau înşirate pe asfalt, iar cablurile lor scoteau, când adia vântul, sunete melodioase ca acelea ale odgoanelor unei corăbii. Pe partea dreaptă, un petic de iarbă uscată mărginea un zid dincolo de care se înălţau deşi câţiva copaci – cedri şi eucalipţi. Trunchiurile lor formau un fel de bulevard neîngrijit de-a lungul a ceea ce părea să fie un drum vechi de pământ albit şi prăfos care cotea spre o poartă dublă din fier forjat şi apoi trecea de ele, dispărând printre copacii de pe coasta dealului, dincolo de care se zărea o frântură de mare scânteietoare. Poarta ruginită era încuiată, iar pământul din jurul ei era neatins, lăsând impresia că nu mai fusese deschisă de multă vreme.

Conferinţa, îmi spusese unul dintre delegaţi, se desfăşura an de an la acest hotel, cu toate că era atât de urât şi amplasat atât de inconvenabil, departe de centru şi slab deservit de mijloacele de transport. Presupunea că

organizatorii aveau un aranjament cu managerul hotelului. La orele de masă, toţi delegaţii erau urcaţi într-un autobuz şi plimbaţi cale de douăzeci de minute, prin suburbiile anoste şi dărăpănate, până la un restaurant, unde – bănuia el – organizatorii aveau un alt aranjament. Restaurantul era de fapt foarte bun, dat fiind că în ţara asta mâncatul era sport naţional, însă problema era că aranjamentul – oricare o fi fost acela – impunea un meniu fix, aşa că erai înconjurat de oameni care se ghiftuiau cu o largă diversitate de delicatese, fără să ai posibilitatea de a alege tu singur ce să mănânci. De mai multe ori îi văzuse pe organizatori conducând cu mândrie un grup de delegaţi afară – unde bucătarii prăjeau peşte proaspăt şi frigeau calmari şi creveţi pe grătare uriaşe – pentru a fotografia scena, după care îi întorceau înăuntru, unde li se oferea aceeaşi gamă firavă de supe şi mezeluri de care avuseseră parte şi cu o zi înainte. Hotelul le furniza doar ceai şi cafea, dar ascuns undeva în cutia aceea din beton sau prin împrejurimile ei, a adăugat delegatul, se afla un maestru patisier cu un talent desăvârşit, drept care m-a îndemnat să încerc una dintre minitartele care erau oferite împreună cu ceaiul şi cafeaua în pauzele dintre prelegeri. Tartele erau un element obişnuit al gastronomiei naţionale, a precizat el, şi puteau fi cumpărate, în varianta lor produsă în masă, din supermarketuri, însă doar în copilărie mai gustase una de acelaşi nivel cu cele oferite aici. Cum imitaţiile erau prezente peste tot, fusese cât pe ce să uite că la un moment dat existase şi originalul, astfel că i se părea aproape dureros să reîncerce savoarea, textura şi culorile acelei autenticităţi pierdute, care nu era, aproape cu certitudine, opera unei echipe de profesionişti, ci a cuiva care lucra de unul singur. Însă de când venea aici nu zărise niciodată persoana respectivă, şi nici nu făcuse vreun efort ca să-i afle identitatea; tot ce ştia, când muşca

dintr-una dintre acele tarte proaspete şi delicioase, era că fuseseră create neîndoielnic de acelaşi maestru. La un moment dat, un delegat englez pretinsese că avusese aceeaşi experienţă revelatoare cu un desert tradiţional al ţării lui – numit, din câte îşi amintea, prăjitura Eccles –, iar remarca respectivului îl făcuse să se întrebe dacă elementul la care năzuia în cazul acela nu era cumva legat de mama pierdută, deoarece pentru el, personal, era doar o chestiune de artă. Se spunea că reţeta originală a tartei fusese născocită de nişte călugăriţe care foloseau cantităţi de albuş de ou atât de mari ca să-şi scrobească veşmintele, încât fuseseră nevoite să se gândească la o utilizare pentru toate gălbenuşurile rămase. O mănăstire n-ar fi chiar prima escală a cuiva pornit în căutarea elementului matern, într-adevăr, iar el se întrebase chiar dacă această tartă a călugăriţelor, de care cetăţenii ţării lor – şi îndeosebi bărbaţii – deveniseră dependenţi, nu simboliza cumva atitudinea populaţiei faţă de femei. Când se gândea la acele veşminte atât de ţepene, de albe şi de pure, i se părea că erau straie ale asexualităţii şi ale unei vieţi fără bărbaţi. Mica tartă dulce, care trăsese pe sfoară şi invadase gurile flămânde, era poate nimic mai mult decât feminitatea deposedată a acestor femei, separată şi oferită, ca să spunem aşa, pe farfurie; o metodă de a ţine lumea la distanţă şi totodată un semn – îi plăcea lui să creadă – al fericirii întruchipate de acea stare, fiindcă nu putea crede că ceva creat în suferinţă şi abnegaţie ar avea un gust atât de delicios.

La fiecare etaj al hotelului exista un culoar central lung, cu câte un şir de camere de o parte şi de alta. Toate etajele erau identice, cu covoare maro, pereţi bej şi camere înşirate exact în aceeaşi ordine. Existau două lifturi mari, din oţel inoxidabil, care urcau şi coborau lent; uşile lor se închideau şi se deschideau mereu în holul de la

recepţie, unde oamenii şedeau pe canapele roşii, aparent vrăjiţi de spectacolul repetat la nesfârşit al unui set de uşi închizându-se în urma unui grup de oameni, în timp ce un altul se deschidea lăsând să iasă un grup nou. Uneori, pe culoarele de la etajele superioare, uşile camerelor rămâneau deschise în vreme ce se făcea curăţenie, şi puteai vedea atunci că toate erau la fel, cu acelaşi covor maro, acelaşi mobilier lucios din lemn stratificat şi aceeaşi privelişte spre blocurile din jur, cu ferestrele lor mereu oblonite. Şi totuşi, atunci când un oaspete era văzut intrând în cameră cu ajutorul cardului de plastic al hotelului, ceva din atitudinea lui sugera că, inconştient, omul credea că spaţiul în care fusese cazat era imediat recognoscibil şi diferit de celelalte. Femeile de serviciu purtau şorţuri albe şi lucrau la orice oră din zi, de-a lungul culoarelor şi în sus şi în jos de la un etaj la altul. Duceau teancuri mari de aşternuturi albe, apretate, învelite în folie de plastic, pe care le lăsau la uşă în timp ce făceau curat în camere, astfel că uneori culoarul semăna cu un peisaj deşertic în care tocmai ninsese.

La parter, în zona de recepţie, un ecran TV mare era înconjurat de canapele pe care deseori şedeau grupuri de bărbaţi care se uitau câteva minute la un meci de fotbal ori la cursele de Formula Unu. Când începeau programele de ştiri, bărbaţii se retrăgeau de obicei, lăsându-l pe crainic să se adreseze unei încăperi goale. Imediat dincolo de ferestrele cu ochiuri mari de geam se afla zona pentru fumat, unde stăteau alte grupuri de bărbaţi şi din când în când câte o femeie, oglindind parcă grupul din interior, din jurul televizorului. În aceste două spaţii obişnuiau de asemenea să se strângă delegaţii înaintea unui eveniment sau ca să aştepte autobuzul spre restaurant, iar atunci, prezenţa peretelui de sticlă între un grup de delegaţi şi altul – fiecare putând să-l vadă pe celălalt, dar nu şi să-l

audă – părea să facă trimitere la caracterul artificial al situaţiei noastre. Puţin mai departe era o bancă aşezată cu spatele spre hotel şi cu faţa spre maşinile parcate; părea să fi fost aleasă ca loc pentru momentele de solitudine, în ciuda faptului că se afla chiar dincolo de fereastră şi era cât se poate de vizibilă din interior. Cei care şedeau pe canapele erau la nici un metru de persoana de pe bancă, a cărei ceafă o puteau vedea în cele mai fine detalii. Şi totuşi, când cineva se aşeza pe banca aceea, era de la sine înţeles că persoana în cauză voia să fie singură, ori abordată cu precauţie, pentru o conversaţie mult mai intimă şi mai îndelungată decât cele în care se angaja de obicei grupul. Tot acolo se retrăgeau deseori cei care voiau să vorbească la telefon, adesea în alte limbi decât engleza, în care erau purtate de obicei discuţiile.

Organizatorii conferinţei purtau tricouri imprimate cu sigla acesteia şi erau în majoritate foarte tineri. Dădeau impresia unei stări permanente de vigilenţă şi anxietate, dat fiind că lor le revenea responsabilitatea de a veghea ca toată lumea să participe la evenimente ori să prindă autobuzul, astfel că puteau fi deseori văzuţi adânciţi în consultări serioase, cercetând holul cu privirea în timp ce vorbeau. Dacă lipsea vreun delegat, se lansau căutări frenetice şi discuţii îndelungi despre momentul în care respectivul fusese zărit ultima dată. Unul dintre organizatori lua un lift în sus ca să verifice la etaje, şi de multe ori se întâmpla ca uşile celuilalt lift să se deschidă tocmai atunci şi din el să coboare delegatul cu pricina. Un romancier galez stârnea în mod constant îngrijorarea din cauza obiceiului său de a pleca pe jos să colinde labirintul suburbiilor din preajmă, întorcându-se cu poveşti despre biserici şi despre monumentele pe care le vizitase. Purta ghete de drumeţie şi avea mereu asupra lui un rucsac mic, ca pentru a le reaminti organizatorilor de dificultatea de a-l

ţine sub observaţie; de câteva ori fusese dat absent în autobuzul care-i ducea pe toţi la masă, numai ca să apară la restaurant, roşu la faţă şi cu răsuflarea tăiată, dar punctual, fiindcă venise pe jos din altă parte. Respectivul făcea eforturi mari pentru a se împrieteni cu ceilalţi participanţi – organizatori şi delegaţi deopotrivă –, notând într-un carneţel vechi din piele detalii din conversaţia lor şi rugându-i să verifice că scrisese corect numele unui oraş, al unui restaurant ori titlul unei cărţi. Mi-a spus că întotdeauna îşi lua astfel de notiţe în cursul călătoriilor, dactilografiindu-le când se întorcea apoi acasă şi îndosariindu-le după nume şi dată, astfel că era suficient să deschidă fişierul cu – să zicem – vizita la târgul de carte de la Frankfurt din urmă cu trei ani ca să aibă sub priviri toate amănuntele. Luase acest obicei, care îl scutea mai mult sau mai puţin de necesitatea de a-şi aminti totul, nu fiindcă ar fi fost uituc, ci fiindcă altfel abilitatea lui de a reţine orice informaţie, oricât de insignifiantă sau inutilă, l-ar fi transpus într-o stare de permanentă distragere a atenţiei. Era limpede că tactica lui conversaţională de a pune întrebări neîncetat – pe care aparent o adoptase din timiditate, deşi el nu recunoştea acest lucru – îi oferea un volum neobişnuit de informaţii; cu toate acestea, atunci când îi era adresată o întrebare despre sine însuşi devenea vag şi evaziv, refuzând să dea mai mult decât cele mai mărunte detalii cu privire la propria-i persoană. Participase, mi-a spus, la absolut toate evenimentele din cadrul conferinţei, chiar şi la cele desfăşurate în limbi pe care nu le înţelegea; avea impresia că altfel organizatorii ar fi fost dezamăgiţi.

Am remarcat că, deşi discuta pe larg cu toţi cei care aveau cu el doar legături tangenţiale – de pildă, şoferul autobuzului şi personalul de la hotel –, scriitorul galez îi evita în general pe cei pe care i-ar fi putut considera egali

cu el însuşi, scriitori bine-cunoscuţi din ţara lui, dar şi din alte ţări. Erau mai mulţi astfel de autori în public, şi pe unii îi mai întâlnisem şi înainte, inclusiv pe o doamnă care mă abordase în a doua zi amintindu-mi că participaserăm odată împreună la un panel de discuţii format numai din femei, la Amsterdam, unde participantelor – intelectuale distinse – li se ceruse să vorbească despre visele lor. O reţinusem ca pe o femeie timidă şi încordată, cu un aer uşor indignat, dar acum, în holul hotelului, emana siguranţă de sine şi forţă, de parcă în anii de când ne întâlniserăm ultima oară căpătase o energie nouă, fără s-o consume pe cea veche. Mi-a reamintit cum o chema – Sophia – cu francheţea pragmatică a cuiva care nu doar că nu se teme, ci chiar acceptă posibilitatea ca asemenea lucruri să fie uitate cu timpul.

— Nu pot să-mi imaginez, mi-a spus cu un zâmbet delicat, un panel alcătuit din bărbaţi cărora să li se ceară să discute despre visele lor, şi presupun că moderatorul spera să ne stârnească aşa-numita onestitate; de parcă relaţia unei femei cu adevărul ar fi în cel mai bun caz una de tip inconştient, când în realitate este foarte posibil ca adevărul feminin – dacă se poate spune că există aşa ceva – este atât de interiorizat şi de complicat, încât niciodată nu se poate conveni asupra unei versiuni comune. E întristător să te gândeşti, a adăugat ea, că atunci când se strâng laolaltă, în loc să susţină cauza feminităţii, femeile ajung s-o patologizeze.

De atunci, de când ne întâlniserăm la Amsterdam, publicase mai multe romane, plus o carte despre canonul literar occidental, din care susţinuse că trebuiau să fie eliminaţi numeroşi bărbaţi, adăugând în loc numeroase femei. Cartea aceea fusese bine primită pretutindeni, mi-a spus, dar aici, în ţara ei natală, fusese de-a dreptul ignorată. Participa acum la această conferinţă nu datorită

reputaţiei ei de scriitoare feministă, ci graţie activităţii de traducătoare, prin care le permisese câtorva compatrioţi – aproape toţi bărbaţi – să capete o recunoaştere internaţională mai amplă decât a ei.

— Sau poate – mi-a zis cu un râs asemenea unui dangăt de clopot – mă aflu aici doar fiindcă locuiesc în acest oraş. Pe toţi ceilalţi trebuie să-i aducă de peste tot cu avionul, dar pe mine e mai ieftin să mă invite, fiindcă trebuie doar să traversez strada.

M-am întrebat dacă faptul că era acasă îi explica înfăţişarea schimbată – parcă era mai strălucitoare în mediul ei. Purta o rochie strâmtă, cu decolteu adânc, de un turcoaz aprins, o centură lată, strânsă pentru a-i accentua subţirimea taliei, şi o pereche de botine cu toc înalt asortate. Era foarte scundă şi firavă, cu tenul palid, părul castaniu-deschis moale şi subţire, avea o gură mare, expresivă şi îşi ţinea capul foarte ridicat, ca un copil care stătea pe vârfurile picioarelor, străduindu-se să vadă pe deasupra adulţilor. În jurul gâtului şi la încheieturile mâinilor purta mai multe bijuterii, iar faţa îi era atent fardată, mai cu seamă ochii, pe care şi-i subliniase dramatic, astfel că păreau într-o permanentă stare de uimire, ca şi când ar fi privit lucruri a căror enormitate doar ea o putea vedea. După un timp am început s-o recunosc sub această deghizare pe femeia timidă pe care mi-o aminteam şi am înţeles că vestimentaţia aleasă avea rolul de a nu le permite celorlalţi s-o ignore sau s-o uite, deşi concomitent avea şi un alt efect: făcea feminitatea ei să pară un fel de întrebare la care ceilalţi ar fi trebuit să răspundă sau o problemă pe care ar fi fost de aşteptat s-o rezolve.

Sincer vorbind, a spus ea gesticulând spre uşile din sticlă, nu era cel mai interesant loc în care să trăieşti, dar după divorţ recunoscuse că era mai bine, pentru ea şi

pentru fiul ei, să fie aproape de părinţii ei, aşa că părăsiseră capitala, unde spera totuşi să se reîntoarcă într-o zi, după ce lucrurile se vor fi liniştit.

— Mama se poartă foarte bine cu noi, cu toate că eu sunt primul membru al familiei care a divorţat, iar ăsta e un stigmat pentru ea, lucru pe care nu se îndură să mă lase să-l uit. Priveşte spre fiul meu când ştie că o pot vedea şi îşi duce o mână la gură, de parcă un obiect nepreţuit a căzut şi s-a făcut mici fărâme sub ochii ei. Îl tratează de parcă bietul copil ar avea cine ştie ce boală teribilă, şi poate că are, dar dacă aşa stau lucrurile, de el depinde dacă supravieţuieşte sau nu, chiar dacă ceilalţi îl tratează cu înţelegere.

De fapt, mi-a spus ea mai departe, copilul îşi rupsese un picior jucând fotbal, iar fractura se complicase în mod misterios cu o infecţie virală, căreia medicii nu păreau să-i poată determina nici cauzele, nici tratamentul adecvat. Stătuse o lună în spital şi zăcuse după aceea la pat alte două luni, iar experienţa determinase o schimbare profundă în caracterul său, fiindcă băiatul fusese întotdeauna foarte activ fizic şi obsedat de sport, ale cărui reguli şi recompense deveniseră etosul vieţii lui. Martor la divorţul părinţilor, de pildă, se străduia permanent să decidă în care tabără ar fi trebuit să se plaseze, cine câştigase şi cine pierduse în fiecare dintre numeroasele bătălii duse sub privirile lui. Desigur, era firesc să ia partea tatălui, cu ale cărui valori masculine se identifica şi împreună cu care participase la multe dintre activităţile care-i plăceau; iar tatăl manifestase o infimă reticenţă în a-i exploata loialitatea cu fiece ocazie, instilându-i astfel primele elemente ale unei identităţi tribale mult mai vaste, care, îşi dădea ea seama, avea să modeleze caracterul băiatului şi întreaga lui viaţă. Tribul respectiv era unul din care făceau parte aproape toţi bărbaţii din ţară şi se

definea prin teama de femei, combinată cu o dependenţă aproape totală de ele. Aşa se făcea că, în ciuda eforturilor ei, rămăsese doar o chestiune de timp până ce întrebările despre bine şi rău ale fiului aveau să-şi găsească răspunsul în bigotismul josnic care-l înconjura şi pe care totul în jurul lui îl împingea să-l adopte. Dar ori de câte ori el se plângea că tatăl îi spusese ceva, iar mama altceva, ea refuza să-i spună cine, în opinia ei, avea dreptate, aşa cum o implora el să facă. „Decide singur", îl sfătuia. „Foloseşte-ţi creierul!" Deseori răspunsul acesta îl supăra, ceea ce dovedea că fostul ei soţ era foarte părtinitor când îi vorbea despre situaţia lor, deoarece copilul pur şi simplu nu suporta să nu aibă o tabără căreia să i se alăture – cu alte cuvinte, să nu aibă la dispoziţie un punct de vedere. Dar efortul de a-şi folosi creierul era mult mai puţin atrăgător decât perspectiva facilă de a crede în poveştile spuse de tatăl lui – de fapt, până când se văzuse imobilizat fizic timp de trei luni.

La pat fiind, căzuse în ceea ce păruse iniţial o depresie; devenise tăcut şi apatic, abia reuşind să fie interesat de ceva, orice, perioadă urmată de una de furie şi frustrare, care, deşi diferită de prima, fusese la fel de rea. Incapabil să se mişte şi detaşat de orice acţiune, realităţile vieţii îi deveniseră mult mai clare. Una dintre aceste realităţi era aceea că tatăl rareori îl suna ori venea să-l vadă; o alta era faptul că mama lui îi stătea mereu aproape.

— Într-o dimineaţă, mi-a povestit ea, am intrat în camera lui, aducând o tavă. Mă trezisem dimineaţă la ora şase ca să lucrez, fiindcă trebuia să predau ceva mai târziu, şi încă nu făcusem duş şi nu mă pieptănasem. Purtam ochelarii şi nişte haine vechi, nu mă machiasem, iar el a ridicat privirea spre mine din pat şi mi-a spus: „Mama, arăţi tare rău". I-am zis: „Da, aşa arăt uneori. Alteori mă fardez, port haine frumoase şi arăt drăguţ, dar şi când arăt aşa, tot eu

sunt. Nu-ţi plac întotdeauna, dar la fel de reală sunt şi într-un fel şi în celălalt.”

S-a întrerupt şi şi-a îndreptat privirea spre parcare, unde ceilalţi delegaţi puteau fi văzuţi adunându-se ca să aştepte autobuzul. Vântul le ciufulea părul şi le lipea hainele de corp.

Când s-a putut ridica din pat, băiatul era mai tăcut şi mai gânditor, şi chiar acceptase cu inima uşoară vestea că nu i se mai permitea să practice nici un sport timp de cel puţin un an.

— Într-un fel, sunt recunoscătoare pentru boala lui, deşi la vremea respectivă m-am gândit că era tot ce-mi mai lipsea şi că lista ghinioanelor mele nu se mai sfârşea. Mi se părea teribil de nedrept că, în timp ce taică-său se plimba în maşina lui sport şi îşi vizita iubita la vila ei de pe coastă, eu eram blocată într-un apartament înghesuit în oraşul meu, cu un copil bolnav şi cu mama care mă suna de cinci ori pe zi ca să-mi spună că totul e din vina mea, fiindcă vorbesc pe şleau şi fiindcă am continuat să muncesc după ce m-am căsătorit. În ţara asta, singura putere pe care o recunosc femeile este puterea sclavilor, şi singura justiţie pe care o înţeleg este cea fatalistă a sclavilor. Cel puţin însă, îl iubeşte pe fiul meu, deşi am constatat că, deseori, oamenii care ţin cel mai mult la copii sunt totodată cei care-i respectă cel mai puţin.

Un bărbat înalt, mătăhălos, cu un aer sumbru, intrase în holul hotelului şi se oprise nu departe de noi, privindu-şi absorbit telefonul. Cu părul negru şi des, buclat, cu barba neagră şi faţa latră, imobilă, arăta ca una dintre statuile acelea uriaşe din antichitatea romană. Observându-l, Sophia s-a luminat la faţă şi a ţâşnit înainte, gata să-l atingă pe braţ, moment în care el şi-a ridicat încet privirea de la ecranul telefonului, cu o vădită lipsă de interes când ochii lui mari, cu o expresie vag tristă, au constatat cine îl

întrerupsese. Sophia i-a spus ceva vorbind repede şi cântat în limba ei maternă, iar el a replicat lent şi sonor, rămânând nemişcat în vreme ce ea a devenit foarte agitată, schimbându-şi mereu postura şi gesticulând cu mâinile. Bărbatul era mult mai înalt decât ea şi îşi ţinea capul foarte drept, astfel că atunci când o privea părea să ţină pleoapele pe jumătate închise, dând impresia că era ori plictisit, ori vrăjit de conversaţia pe care o purtau. După un timp ea s-a întors spre mine şi, punând încă o dată mâna pe braţul lui, mi l-a prezentat ca fiind Luís.

— Este cel mai important romancier al nostru de acum, a ţinut să mă informeze, iar capul lui s-a ridicat şi mai mult, ochii amenințând să i se închidă de-a binelea. Anul ăsta, a continuat Sophia, a câştigat pentru ultima lui carte toate cele cinci mari premii literare de la noi din ţară. Face senzaţie, fiindcă scrie despre subiecte pe care ceilalţi scriitori de sex masculin de la noi nu le-ar aborda nicicum.

Am fost surprinsă să aflu acest lucru, după remarcile ei anterioare cu privire la scriitorii bărbaţi şi la tendinţa lor de a o eclipsa, aşa că am întrebat ce subiecte erau acelea.

— Existenţa casnică, mi-a răspuns ea entuziast, şi viaţa de zi cu zi a celor din suburbii, a bărbaţilor, femeilor şi copiilor obişnuiţi care trăiesc acolo. Astea sunt lucruri pe care majoritatea scriitorilor le consideră a fi sub demnitatea lor, preferând în schimb temele fantastice sau remarcabile, apelând la subiecte de importanţă publică în speranţa – nu mă îndoiesc de acest lucru – că astfel îşi vor spori propria importanţă. Dar Luís i-a surclasat cu simplitatea lui, cu onestitatea şi cu respectul lui faţă de realitate.

— Scriu despre ceea ce ştiu, a declarat Luís ridicând din umeri şi privind peste capetele noastre, spre ceva aflat în depărtare.

— E modest, a intervenit Sophia cu acelaşi râs ca dangătul unui clopot, fiindcă se teme că va trăda lumea despre care scrie, devenind arogant. În realitate însă, i-a conferit o nouă demnitate, unică în cultura noastră, în care scindările între bogaţi şi săraci, între tineri şi bătrâni şi mai ales între bărbaţi şi femei par insurmontabile. Nutrim o convingere aproape superstiţioasă în deosebirile dintre noi, iar Luís a arătat că aceste deosebiri nu sunt rezultatul vreunui mister divin, ci doar consecinţa lipsei noastre de empatie – sentiment care, dacă l-am avea, ne-ar ajuta să înţelegem că de fapt suntem cu toţii la fel. Pentru această empatie a lui a primit Luís o asemenea apreciere, aşa că, după părerea mea, ar trebui să se felicite în loc să se simtă ruşinat de laudele primite.

Tot timpul când Sophia vorbise, Luís stătuse cu o expresie teribil de nefericită, iar replica lui a fost o tăcere adâncă, prelungită până când organizatorii ne-au chemat la autobuzul care oprise afară.

Am parcurs străzile largi şi pustii, al căror asfalt deschis la culoare era crăpat şi năpădit de buruieni, şi, după ce am străbătut peisajul straniu şi nepopulat al zonei docurilor, ale cărei construcţii pătrăţoase impenetrabile se întindeau cât vezi cu ochii, am reintrat în reţeaua neîngrijită de străzi suburbane de dincolo de ea. Ziua era cenuşie şi vântoasă sub cerul înnorat, iar acolo unde apărea, elementul uman părea apăsat şi oprimat: copertinele magazinelor şi ale restaurantelor fâlfâiau, gunoaiele se rostogoleau pe trotuare, vântul ridica în aer fuioare de fum de la grătarele stradale, grupuri răzleţe de pietoni îşi ţineau strâns hainele şi sacoşele, înaintând cu capetele plecate. Când am ajuns la strada pe care se afla restaurantul, am constatat că era blocată: fuseseră făcute săpături încă de ziua trecută, iar acum şanţul era înconjurat cu o bandă care se zbătea în bătaia vântului.

Autobuzul a cotit pe o stradă laterală, după care a luat o serie lungă de viraje lente, în vreme ce pasagerii discutau între ei despre situaţia nou-apărută, pentru a o ignora apoi cu ridicări din umeri resemnate. În cele din urmă, şoferul a găsit un loc la o oarecare distanţă de restaurant, unde am coborât şi, câte unul sau în grupuri, am pornit înapoi, spre locul din care veniserăm. Am trecut printr-o zonă betonată, înconjurată de clădiri decrepite şi acoperite cu graffiti şi de leandri care-şi etalau florile roşii. O muzică stranie se auzea în răstimpuri, purtată de vânt de undeva din apropiere: cineva cânta la fluier sau la flaut, iar o clipă mai târziu a devenit vizibil un băiat cu instrumentul la gură, pe jumătate ascuns în bălăriile crescute în ruinele unui zid mâzgălit cu inscripţii.

Era un lucru obişnuit, mi-a spus bărbatul de lângă mine în timp ce păşeam pe scândura care fusese aşezată peste şanţul săpat, ca aceste reparaţii stradale să apară fără nici un avertisment şi ca printr-o magie, deşi organizatorii ar fi putut să aleagă oricare altul dintre numeroasele restaurante din zonă; şi nu trebuia să ne grăbim atribuind această neplăcere lipsei de informaţii, fiindcă era foarte posibil ca organizatorii să fi ştiut tot timpul despre ele, dar să nu fi fost dispuşi să schimbe aranjamentele deja făcute.

— Ar fi uşor să credem, a adăugat el, că oamenii din ţara asta sunt afectaţi de sentimente de neputinţă, dar la fel de bine am putea spune că este vorba despre obstinaţie, fiindcă refuză să se schimbe chiar şi atunci când schimbarea este posibilă.

El însuşi lucra pentru cel mai important ziar cu circulaţie naţională şi avusese numeroase prilejuri de a asista nemijlocit la acest fenomen; într-o zi era trimis să scrie despre o criză politică gravă, iar în ziua următoare i se cerea să relateze despre presupusa apariţie a Fecioarei Maria pe o stâncă undeva într-o zonă rurală, şi era de

aşteptat să trateze ambele evenimente cu o seriozitate egală.

— Aşa cum ar putea exista o explicaţie pentru apariţia lucrărilor rutiere, mi-a spus, la fel ar putea exista una pentru doamna aceea în albastru: n-o poţi avea pe una fără cealaltă şi, prin urmare, lumea acceptă misterul reparaţiilor stradale ca pe o modalitate de a evita să-şi pună celelalte întrebări, fundamentale.

Intraserăm deja în restaurant şi ne aşezaserăm la masa lungă rezervată delegaţilor, dispusă într-o parte, de-a lungul unui perete al încăperii. Cealaltă parte era întotdeauna aglomerată, iar zgomotul şi râsetele care se auzeau de acolo contrastau cu stingherеala de la masa lungă şi cu sistemul rigid de repartizare a locurilor, sistem pe care delegaţii erau din ce în ce mai reticenţi în a-l accepta, ştiind că astfel soarta lor pe durata dejunului va fi pecetluită, şi împotriva căruia începuseră deja să încheie alianţe chiar înainte de a trece pragul localului. La numai câţiva metri distanţă, pe cealaltă latură a sălii, oamenii formaseră grupuri efervescente şi zgomotoase, absorbiţi în festinurile ce păreau să nu aibă început şi sfârşit şi pe care chelnerii, strecurându-se prin mulţime cu farfuriile pe tăvi argintii ţinute deasupra capului, le alimentau fără încetare.

Bărbatul de lângă mine şi-a despăturit cu un gest complicat şervetul alb şi şi l-a prins la gulerul cămăşii. Avea peste şaizeci de ani, capul chel, în nuanţa cojii de nucă, şi o expresie de umor cinic în ochii mici şi rotunzi. Îmi citise cartea, mi-a spus, şi intenţiona să-mi ia un interviu pentru ziarul lui, dar gândindu-se la ce avea să mă întrebe, îi venise o idee: să mă trateze ca pe unul dintre personajele mele, el asumându-şi rolul de narator. Nu era genul de abordare pe care o adopta frecvent în cadrul interviurilor – prea multe, poate, deja, ţinând seama de toate subiectele pe care trebuia să le acopere pentru ziar:

a doua zi, spre exemplu, urma să asiste la finala Cupei, o misiune enervantă, fiindcă i se păreau istovitoare mulţimile şi agitaţia lor smintită pentru ceva ce, la urma urmei, se petrecea în fiecare an şi, aşa cum spusese deja, i se întâmplase deseori să scrie despre miracole religioase într-o zi şi despre corupţia instituţionalizată în ziua următoare. Interviurile cu autorii de literatură îi făceau de obicei plăcere, dar în acelaşi timp considera că era de datoria lui să pătrundă în lumea lor, să le studieze viaţa, să le citească operele anterioare şi în general să se familiarizeze cu chestiunile care-i preocupau. De data asta însă, poate fiindcă fusese atât de ocupat şi pentru că la conferinţă erau prezenţi atâţia scriitori care-i necesitau atenţia, îmi abordase cartea fără să-i fi studiat prea mult contextul. De fapt, o terminase de citit abia noaptea trecută, târziu, şi abia când se pregătea să adoarmă îi venise ideea de a se pune în pielea autorului. I se părea interesantă apariţia convingerii că-şi putea asuma acea putere, deoarece în general romanele aveau asupra lui efectul contrar: nu se putea imagina scriind aşa cum scrisese autorul şi, în unele cazuri, nu se putea imagina nici voind s-o facă; chiar şi gândul la aşa ceva îl istovea, şi uneori se surprindea dorindu-şi ca respectivii să aibă ceva mai puţină energie, fiindcă de fiecare dată când scriau ceva nou, creau totodată, pentru el, obligaţia de a reacţiona. Efortul extraordinar de a obţine ceva din nimic, de a construi o vastă structură a limbajului acolo unde înainte fusese doar neant, era un lucru de care el se simţea incapabil: de obicei îl transpunea într-o stare pasivă, făcându-l să se simtă uşurat de revenirea la detaliile banale ale propriei sale vieţi. Remarcase, de exemplu, că o simplă întrebare era suficientă pentru ca personajele mele să fie împinse către festinuri de autodescoperire, iar acest lucru îl determinase să se

gândească mai bine la profesia lui, care se axa pe întrebările adresate celorlalţi. Şi totuşi, rareori se întâmpla ca întrebările lui să atragă răspunsuri atât de armonioase; dimpotrivă, în multe cazuri se pomenea rugându-se ca interlocutorul să spună ceva interesant, fiindcă altfel ar fi trebuit să se străduiască el să transforme interviul în ceva demn de citit. Pregătindu-se de culcare, aşa cum îmi spusese deja, se simţise dintr-odată, în mod inexplicabil, animat de o forţă similară, de parcă ar fi înţeles brusc că o întrebare mult mai simplă decât cele pe care le adresa în mod obişnuit – şi poate singura, de fapt – avea să-i dezvăluie întregul mister. Întrebarea care-i plăcea lui cel mai mult – şi pe care intenţiona să mi-o adreseze mie în noul său rol de narator – viza să afle ce observasem pe drumul încoace; iar dacă teoria lui – sau mai curând a mea – era corectă, formularea acelei întrebări referitoare la ce anume observasem în drumul până la restaurant avea să-mi dea posibilitatea de a scrie întregul interviu în locul lui, ca să zicem aşa.

Doi bărbaţi şedeau la masă vizavi de noi şi unul dintre ei a intervenit interesându-se dacă auzise corect, că vecinul meu de scaun avea să scrie a doua zi despre finala Cupei; şi dacă da, care credea el că va fi rezultatul. Vecinul meu şi-a reaşezat, lent şi cu meticulozitate, şervetul sub gulerul cămăşii, apoi, cu o expresie de răbdare sobră, şi-a început răspunsul lung şi aparent mâhnit, care în esenţă lăsa de înţeles că rezultatul nu avea să fie cel aşteptat de ei. S-a iscat o discuţie înverşunată, în timpul căreia Sophia a intrat în restaurant şi, văzând un loc liber lângă mine, s-a grăbit să-l ocupe. Concomitent, Luís – care o urmase în sală – s-a îndreptat spre celălalt capăt al mesei şi, ocolindu-l, s-a aşezat singur la o măsuţă aflată în cel mai îndepărtat colţ al încăperii. Sophia a icnit uşor de frustrare şi s-a ridicat anunţând că se ducea să vadă de ce Luís

insista să stea singur. S-a întors câteva minute mai târziu; cu regret, şi-a luat geanta şi a spus că, întrucât el refuza să se clintească de acolo, era nevoită să meargă să-i ţină companie, fiindcă nu i se părea corect să-l lase aşa, singur. Vecinul meu şi-a întrerupt conversaţia în care era angajat ca s-o înştiinţeze că era o idee ridicolă.

— Ce treabă ai tu să-l urmăreşti prin restaurant? a întrebat-o rearanjându-şi şervetul alb sub gulerul cămăşii şi privind-o cu ochi mici, rotunzi şi cercetători. Dacă Luís vrea să fie singur, ar trebui lăsat singur; altfel, să vină şi să ni se alăture.

Sophia a cugetat la spusele lui cu o încruntătură delicată, apoi s-a îndepărtat păşind uşor în botinele cu toc înalt. A revenit după câteva minute însoţită de Luís, care afişa un aer spăsit.

— Nu vom permite aşa un comportament depresiv, i-a spus ea, cu obişnuitul ei râs cristalin. Te vom ţine aici, pe tărâmul celor vii.

Luís s-a aşezat cu o expresie de evidentă iritare şi li s-a alăturat imediat celorlalţi bărbaţi în conversaţia despre fotbal – moment în care Sophia s-a întors spre mine şi, împăciuitoare, mi-a şoptit la ureche că, deşi îşi dădea seama că Luís lăsa uneori impresia de aroganţă, în realitate succesul era dureros pentru el şi-i provoca un sentiment intens de vinovăţie, dar şi senzaţia că se expunea mult prea mult.

— În mod neobişnuit pentru un bărbat din ţara asta, a adăugat ea, şi poate pentru orice bărbat, a fost sincer cu privire la propria-i viaţă. A scris despre familia lui, despre părinţi şi despre casa în care a copilărit într-un stil care-l face imediat recognoscibil, şi, cum trăim într-o ţară mică, se teme că s-a folosit de ei sau că i-a compromis, deşi fireşte că pentru cititorii din alte regiuni ale lumii, din scrierile lui nu transpare nimic altceva decât onestitate.

Sigur însă, dacă ar fi fost femeie – a continuat Sophia pe un ton mai confidenţial, aplecându-se spre urechea mea –, onestitatea i-ar fi adus numai dispreţ sau, în cel mai bun caz, indiferenţă.

S-a rezemat de spătarul scaunului pentru ca ospătarul să poată pune platourile pe masă. În ele se afla un piure maroniu, cu miros puternic, iar Sophia şi-a încreţit nasul şi m-a informat că numele preparatului putea fi tradus aproximativ ca „părţile pe care altfel nimeni nu le-ar mânca”. A luat o cantitate infimă în lingură şi a întins-o pe marginea farfuriei. Apăruse deja şi romancierul galez, cu părul zburlit de vânt şi nasturii cămăşii descheiaţi, lăsând să i se vadă pieptul înroşit. După o clipă de ezitare, s-a aşezat pe singurul scaun rămas liber, lângă Sophia, şi şi-a dezvelit dinţii galbeni şi înguşti într-un zâmbet precaut. Când a întrebat-o ce era în farfurii, ea n-a repetat explicaţia cu traducerea, ci s-a limitat să surâdă graţios, răspunzându-i că era o delicatesă locală, preparată din carne tocată. El a întins mâna şi şi-a pus o grămăjoară în farfurie, adăugând alături câteva felii de pâine. Ne ruga să-l scuzăm, ne-a spus: îi era foarte foame, după ce încercase să facă o plimbare de-a lungul ţărmului, dar se rătăcise printr-o serie de complexuri industriale, cartiere de locuinţe şi centre comerciale, toate într-o stare de semi-ruină, fiind mai mult sau mai puţin lăsate în părăsire, deşi toate drumurile duceau drept spre ele. Până la urmă fusese nevoit să se caţăre peste nişte ziduri şi parapete în încercarea de a ajunge la apă, dar aterizase într-un spaţiu betonat, împrejmuit cu sârmă ghimpată şi cu numeroase construcţii ca nişte turnuri de veghe, luat în cătarea armei de trei bărbaţi în uniformă. Nimerise, după toate aparenţele, într-o zonă militarizată, şi avusese nevoie de toate firavele sale resurse lingvistice pentru a le explica respectivilor că nu era vreun terorist, ci un scriitor care

participa la o conferinţă literară – despre care, în mod surprinzător, poate, auziseră şi ei. Până la urmă, militarii s-au dovedit foarte amabili şi i-au oferit tarte şi cafea înainte de a-i da drumul, trataţie pe care avea să regrete că n-o acceptase când îşi dăduse seama cât de departe era de restaurant. Fusese nevoit să alerge pe aproape tot drumul înapoi, ceea ce, în ghetele de drumeţie, se dovedise a fi un chin.

Luís, care-l ascultase cu atenţie, s-a lansat într-o peroraţie despre declinul socio-economic al ţării, precipitat de criza financiară din urmă cu aproape zece ani, ale cărei reverberaţii încă erau simţite în locuri ca acesta. Romancierul galez s-a folosit de această diversiune ca să mănânce, înclinând din cap frecvent în timp ce înghiţea felul întâi. În cele din urmă, mulţumit, s-a rezemat de spătar. Regiunea lui, Ţara Galilor, a zis el după ce Luís a terminat de vorbit, se afla pe o traiectorie similară, mai mult sau mai puţin continuu descendentă, cu toate că abia îşi încheiase trecerea în epoca modernă. Existau încă familii în care cu numai o generaţie în urmă vârstnicii nu vorbeau engleza, iar din discuţiile lui cu localnicii aflase despre o lume în care oamenii trăiseră cândva prosper în habitatul lor, în termeni familiari nu doar între ei, ci şi cu animalele, cu păsările, munţii şi copacii, având deopotrivă tradiţii ce includeau cântecele, naraţiunile şi credinţa religioasă, dar şi poveşti emoţionale, cu duşmănii şi rupturi ireparabile, cu clanuri ai căror membri se căsătoreau între ei şi cu membri ai altor clanuri, vieţuind într-o realitate numai a lor. Cu nici patruzeci de ani în urmă, a adăugat el, comunităţi întregi urcau muntele împreună în zilele de duminică, bătrâne şi copilaşi braţ la braţ, fermieri vânjoşi şi fete din sat, cete de copilandri gălăgioşi cu câinii lor, cu ponei şi coşuri cu mâncare – sendvişuri cu şuncă şi termosuri mari cu ceai –, iar bărbaţii cântau în timpul

ascensiunii. Romanul pe care-l scria acum era o încercare de revitalizare a acelei lumi dispărute; se documentase pe larg despre obiceiuri şi moravuri, despre practicile agricole, tradiţiile culinare şi casnice, despre obişnuinţele de frecventare a bisericii şi de socializare, despre folclorul, muzica şi poezia populară. Intervievase numeroase persoane, majoritatea vârstnice – din motive evidente –, şi reuşise să contureze o imagine extraordinară, însă era surprins de frecvenţa cu care oamenii aceia pretindeau că sunt bucuroşi fiindcă nu mai trăiesc la fel ca atunci, exprimându-şi concomitent nostalgia pentru acele vremuri. Uneori avea impresia că resimţea mai acut decât ei pierderea acelei lumi apuse, fiindcă nu-şi putea da seama cum suportau aerul anost al caselor bătrânicioase în care locuiau, cu confortul sec al televiziunii şi al încălzirii centralizate, când ceea ce-şi aminteau din trecut era atât de splendid. Nimic nu mai rămăsese din lumea pe care o cunoscuse ea, îi spusese o bătrână la un moment dat: nici măcar un fir de iarbă nu mai era la fel. O rugase să-i explice la ce se referea, întrucât iarba era tot iarbă, fără îndoială, însă ea se mulţumise să repete că pe parcursul vieţii ei absolut toate se schimbaseră, devenind acum de nerecunoscut. Bătrâna aceea murise în pace la scurt timp după discuţia lor, iar el se simţise norocos pentru că avusese ocazia de a-i consemna amintirile care, altfel, ar fi pierit odată cu ea. Însă chiar în timp ce reconstituia aceste rememorări, cu atâta meticulozitate încât aveau prospeţimea noului în paginile romanului său, semnificaţia afirmaţiilor ei cu privire la schimbare continua să-i scape. Nu putea să accepte ideea că însăşi esenţa lucrurilor se pierduse, şi uneori chiar se înfuriase pe bătrâna respectivă în timp ce scria, de parcă ea fusese cea care furase esenţa aceea şi o luase cu sine pentru totdeauna. Acolo unde locuia el, la o fermă din parcul naţional Snowdonia,

peisajul era în mare măsură neatins de civilizaţie, iar comunitatea locală era foarte activă în combaterea schimbărilor mărunte – semnalizare rutieră excesivă, parcări noi – care, treptat, i-ar fi afectat specificul şi frumuseţea, dar şi în revitalizarea vechilor meşteşuguri agricole şi a tradiţiilor de administrare funciară. Când se plimba pe dealurile acelea, realitatea lor era, după părerea lor, exact aşa cum fusese întotdeauna – deşi, desigur, a adăugat el privind precaut la cei din jur, îşi dădea seama că era norocos să locuiască într-o zonă despre care se putea spune acest lucru.

Luís ascultase cu o expresie impasibilă. Degetele îi erau ocupate cu ruperea unor mici bucăţele dintr-o felie de pâine, formând apoi din ele biluţe pe care le aşeza pe masă, lângă farfurie.

— Mama mi-a spus odată, a început el, că atunci când era ea mică, la sfârşitul recoltei se organiza o sărbătoare în sat, iar fermierii lăsau întotdeauna o ultimă parcelă de teren pentru ziua respectivă. Toată lumea stătea şi se uita la cei care secerau, fiindcă aşa era tradiţia, şi tot tradiţia le impunea să lase un petic circular intact în mijlocul parcelei, lucrând dinspre margini spre centru, şi nu dus-întors în linii drepte, aşa cum făceau de obicei. Astfel, toate animalele sălbatice înspăimântate, care în mod normal ar fi avut posibilitatea să fugă, erau captive în cercul acela care devenea tot mai mic şi mai mic pe măsură ce oamenii secerau în jurul lui, aşa că până la final pe bucăţica aceea din mijloc se înghesuiau multe animale. Copiii satului erau deja înarmaţi cu târnăcoape şi lopeţi, ba chiar şi cu cuţite de bucătărie, şi la un moment anume li se permitea să se apropie şi să se năpustească spre peticul nesecerat, chiuind şi strigând, pentru a ucide animalele – lucru pe care-l făceau cu mare plăcere şi avânt, împroşcându-se pe ei înşişi şi unii pe alţii cu sânge.

Mama nici nu se poate gândi la episoadele acelea fără să se întristeze, a spus Luís, deşi la vremea aceea participase şi ea cu bucurie; de altfel, multe dintre cunoştinţele noastre neagă astăzi că asemenea practici barbare au existat. Dar mama zice că aşa a fost şi continuă să sufere din cauza lor, fiindcă, spre deosebire de ceilalţi, ea şi-a păstrat onestitatea şi refuză să-şi amintească trecutul lăsându-i la o parte cruzimea. Uneori mă întreb dacă nu cumva crede că şi-a pecetluit soarta cu asemenea purtări necugetate, pentru că viaţa a tratat-o şi pe ea cu cruzime, însă doar sensibilitatea ei este cea care lasă această impresie, iar rudele ei, aşa cum am spus deja, au o cu totul altă părere. Când am început să scriu, am făcut-o fiindcă simţeam presiunea sensibilităţii mamei, de parcă ar fi fost o boală ori o îndatorire nedusă la capăt pe care trebuia s-o preiau eu, sau ceva ce-mi lăsase ea, iar eu trebuia să împlinesc. Însă şi eu, la fel ca toată lumea, am fost condamnat în viaţă să repet experienţele, chiar şi atunci când nu ştiam ce anume repet.

— Dar asta e cu totul neadevărat! a exclamat Sophia. Viaţa ta a fost complet transformată de talentele tale şi de ceea ce ai făcut cu ele – poţi să mergi oriunde, să te întâlneşti cu oricine, ţi se aduc laude în lumea întreagă, ai un apartament frumos în oraş, ai chiar şi o soţie cu care nu eşti obligat să locuieşti, a adăugat ea cu un zâmbet plăcut, şi care îţi creşte copilul cu devotament. Dacă ai fi femeie, cu certitudine ai avea impresia că viaţa mamei tale îţi atârnă deasupra capului ca o sabie şi te-ai întreba ce progrese ai făcut, altele decât să munceşti de două ori mai mult decât ar fi fost de aşteptat să muncească ea şi să fii învinuită pentru asta de trei ori mai mult.

Chelnerii luaseră deja platourile cu piure şi aduceau felul următor, un preparat mic la tavă, despre care Sophia a spus, profetic, că era cu peşte şi din care a luat tot o

bucăţică infimă. Când platoul i-a fost oferit, Luís l-a refuzat cu un gest al mâinii şi a rămas gheboşat în scaunul lui, uitându-se la peretele de deasupra capetelor noastre, unde erau expuse, ca decoraţiuni, variate obiecte nautice – plase de pescuit, cârlige uriaşe din alamă, o timonă din lemn. Era interesant, i-a spus Sophia romancierului galez, că acesta menţionase cuvintele bătrânei, fiindcă nu cu mult timp în urmă auzise şi ea aproape exact aceleaşi vorbe, dar într-un context diferit. De curând, fiul ei se dusese să stea câteva zile cu tatăl lui şi dăduse acolo peste un teanc de albume fotografice ascunse, pe care nu le mai văzuse niciodată. Când se despărţiseră, fostul ei soţ luase cu el toate albumele foto, poate fiindcă credea că istoria lor îi aparţinea ori pentru că ar fi putut conţine ceva care să contrazică versiunea lui despre cele întâmplate; altfel, de ce le-ar fi ascuns?

— Oricare ar fi fost motivul, a adăugat Sophia, m-a lăsat fără nici măcar o fotografie din viaţa noastră împreună. Când a găsit albumele într-un dulap, fiul meu a văzut pentru prima dată viaţa aceea, fiindcă fusese prea mic la vremea respectivă ca să-şi amintească vreun amănunt. Când s-a întors acasă după vizita la tatăl lui, mi-am dat seama imediat că se întâmplase ceva. Timp de câteva ore a fost foarte tăcut, se tot uita la mine când credea că nu-l observ. În cele din urmă l-am întrebat: „Am ceva pe faţă? De aia mă priveşti în felul ăsta bizar?” Şi atunci mi-a povestit cum a găsit albumele şi cum şi-a petrecut dimineaţa întreagă răsfoindu-le, fiindcă tatăl lui ieşise să joace tenis cu nişte prieteni şi-l lăsase singur în casă. „Mama”, mi-a zis, „eşti şi tu în fotografiile alea, numai că nu eşti tu. Adică ştiu că persoana din poze erai tu, însă nu te-am putut recunoaşte.” I-am spus că erau ani de când nu mai văzusem fotografiile acelea şi că probabil îmbătrânisem mai rău decât îmi închipuisem. „Nu”, a

replicat el, „nu arăţi mai bătrână. Chestia e că totul la tine s-a schimbat. Nimic nu mai e la fel ca în fotografii, nici părul, nici hainele sau expresia ta, nici măcar ochii.”

În timp ce vorbea, ochii îi deveneau mai mari şi mai strălucitori – era foarte posibil să fi fost năpădiţi de lacrimi, însă ea continua să surâdă într-un fel care arăta limpede că exersase pentru a-şi păstra calmul trăsăturilor, Romancierul galez s-a uitat la ea cu o privire de preocupare politicoasă şi cu o expresie de uşoară alarmare.

— Bietul copil! a exclamat Luís mohorât. Şi la urma urmei, de ce şi-a programat ticălosul ăla o partidă de tenis?

— Fiindcă în felul ăsta, a răspuns Sophia zâmbind mai graţios ca oricând, ştie că mă privează pe mine de libertate şi de liniştea sufletească până şi atunci când am puţin timp pentru mine însămi. Când are grijă de fiul nostru în weekendurile pe care le petrece cu el, într-un sens îmi dăruieşte mie ceva, or, el n-a avut alt ţel în viaţă decât să se asigure că nu face asta niciodată, nici chiar prin intermediul copilului nostru. N-am nici o îndoială că, dacă băiatul i-ar fi fost încredinţat exclusiv lui, l-ar creşte în cele mai bune condiţii, având grijă să-i întreacă pe ceilalţi colegi la sport şi să câştige fiecare concurs, pedepsindu-i mama în mod constant cu totala lui lipsă de preocupare pentru ea. S-a luptat cu mine la tribunal pentru custodie şi ştiu că mulţi dintre prietenii mei au fost şocaţi de faptul că m-am opus solicitării lui, deoarece erau de părere că, feministă fiind, ar fi trebuit să susţin egalitatea între părinţi, dar şi din convingerea că un băiat are nevoie de tatăl lui pentru a învăţa cum să fie bărbat. Dar eu nu vreau ca fiul meu să înveţe să fie bărbat. Vreau să devină bărbat prin propriile-i experienţe. Vreau să afle singur cum anume să acţioneze, cum să se poarte cu o

femeie, cum să gândească el însuşi. Nu vreau să înveţe să-şi lepede lenjeria de corp pe podea şi nici să-şi folosească identitatea masculină ca scuză pentru aşa ceva.

Romancierul galez a ridicat ezitant un deget şi a spus că regreta, dar nu putea fi de acord şi că i se părea important să sublinieze că nu toţi bărbaţii se comportă aşa cum s-a comportat fostul ei soţ şi că valorile masculine nu sunt doar simplul produs al egoismului statuat, ci includ lucruri ca onoarea, simţul datoriei şi cavalerismul. El însuşi avea doi fii şi o fiică, şi îi plăcea să creadă că erau persoane echilibrate. Nu putea nega, a adăugat el, că există deosebiri între fete şi băieţi; prin urmare, să negăm existenţa deosebirilor dintre femei şi bărbaţi ar însemna să ignorăm cele mai de preţ calităţi ale ambilor. Recunoştea că era foarte norocos să aibă o căsnicie fericită şi considera că deosebirile dintre el şi soţia lui erau în general complementare, nicidecum o sursă de conflicte.

— Soţia ta este şi ea scriitoare? l-a întrebat Luís jucându-se indiferent cu şervetul.

Soţia lui era mamă cu normă întreagă, a răspuns romancierul galez, şi amândoi erau mulţumiţi cu situaţia respectivă, dat fiind că, din fericire, el câştiga suficient din drepturi de autor pentru ca ea să nu fie nevoită să lucreze. În plus, aşa putea să-l ajute să găsească răgazul necesar pentru a scrie. De fapt, scria şi ea câte puţin în timpul liber, iar recent chiar publicase o carte pentru copii care înregistrase un succes surprinzător. Când copiii lor erau mai mici, obişnuia să le spună poveşti cu un ponei galez pe nume Gwendolyn, şi cu vremea se adunaseră atât de multe, a căror acţiune continua de la una la alta pentru a le menţine copiilor atenţia seară de seară, încât cartea se scrisese singură, după cum afirmase ea. Firește, el era prea subiectiv ca să poată oferi o părere despre aventurile lui Gwendolyn, însă îi arătase culegerea de poveşti

agentului său, iar acesta izbutise să încheie pentru soţia lui un impresionant contract pentru trei cărţi.

— Şi eu şi soţia mea obişnuiam să-i spunem fiului nostru poveşti, a intervenit Luís pe un ton sumbru, şi sigur că-i citeam la culcare în fiecare seară, dar asta n-a avut nici cel mai mic rezultat. N-ar pune mâna pe o carte nici picat cu ceară. Uneori are de citit ceva pentru şcoală şi ai zice că-l torturează cineva; eu, când eram de vârsta lui, citeam tot ce-mi cădea în mână, inclusiv instrucţiunile maşinii de spălat şi revistele mondene ale mamei, fiindcă în casă nu aveam cărţi. Fiului meu îi repugnă lectura în aşa măsură, încât întotdeauna pierde cartea pe care ar trebui s-o citească. O găsesc eu zăcând afară, în ploaie, uitată în buzunarul jachetei lui ori în baie lângă cadă, şi de fiecare dată o recuperez, o curăţ şi o pun într-un loc în care s-o găsească el, fiindcă această respingere a cărţilor înseamnă, cred, o respingere a mea şi a autorităţii mele de părinte. Fiul meu mă iubeşte şi nu mă blamează în mod conştient pentru lucrurile care i s-au întâmplat, dar probabil are impresia că dacă ar acorda atenţie unei cărţi şi s-ar pierde în lectura ei, nu s-ar mai regăsi niciodată, iar lumea de care încearcă să se agaţe i-ar scăpa de sub control. Şi eu şi fosta mea soţie ne purtăm cu el cât se poate de blând, am făcut tot ce ne-a stat în putinţă să ne înţelegem bine unul cu altul după divorţ şi să-l asigurăm că nu el a fost cauza despărţirii, însă el n-a manifestat absolut nici o curiozitate cu privire la viaţă şi s-a ancorat în realitate prin intermediul plăcerilor şi comodităţilor lui deja verificate. Stă zi după zi în camera lui, fără motivaţia de a face altceva decât să se uite la televizor şi să mănânce foietaje şi alte dulciuri, astfel că ne e imposibil să nu simţim că noi suntem cei care l-au frânt, nu din răutate, ci prin propriul nostru egoism şi prin neglijenţă.

Sophia, care devenise tot mai agitată în timp ce Luís vorbea, l-a întrerupt:

— Dar nu-l ajutaţi deloc dacă-l trataţi ca pe ceva fragil, dacă îl protejaţi şi vă ascundeţi conflictul de privirile lui, când consecinţele acelui conflict sunt zilnic vizibile pentru el. Eu nu-mi pot proteja fiul, aşa că trebuie să gândească singur şi să înţeleagă că destinul lui depinde doar de el. Dacă nu vrea să citească o carte, îi spun: „Bine, dacă preferi să munceşti când o să fii mare la o benzinărie de pe autostradă, atunci nu citi”. Copiii trebuie să poată supravieţui dificultăţilor, a adăugat ea în timp ce Luís clătina mohorât din cap, şi trebuie să le dai voie s-o facă, fiindcă altfel nu vor deveni puternici niciodată.

Deja chelnerii aduseseră şi ultimul fel de mâncare, o tocană de peşte uleioasă, din care nimeni, cu excepţia romancierului galez, n-a părut dornic să se înfrupte. Luís s-a uitat la Sophia cu o expresie rănită şi şi-a împins cu tristeţe farfuria mai încolo, de parcă ar fi conţinut optimismul şi fermitatea propuse de ea.

— Sunt vătămaţi, a zis peste câteva clipe. Vătămaţi, şi nu ştiu de ce rana asta a fost atât de cruntă pentru fiul meu, dar, cum eu i-am provocat-o, e de datoria mea să am grijă de el. Tot ce ştiu e că nu mai spun povestea de acum înainte, nici lui şi nici mie însumi.

S-a aşternut tăcerea în vreme ce chelnerii luau farfuriile de pe masă; chiar şi bărbaţii de pe partea cealaltă, care în tot acest timp discutaseră despre calităţile de lider ale lui José Mourinho, tăcuseră şi priveau acum în faţă, cu expresii goale şi sătule.

— Am cunoscut mulţi bărbaţi din regiuni diferite ale lumii, iar bărbaţii din ţara asta sunt cei mai drăguţi, dar şi cei mai copilăroşi, a reluat Sophia rezemându-şi braţele subţiri de faţa de masă albă plină de şervete mototolite, pete de vin şi felii de pâine pe jumătate mâncate. În

spatele fiecărui bărbat se află mama lui, care i-a dat atâta importanţă, încât respectivul nu-şi va mai reveni niciodată şi nici nu va pricepe de ce restul lumii nu-l tratează la fel, şi mai cu seamă femeia care i-a luat locul mamei, în care el nu poate să aibă încredere şi n-o poate ierta fiindcă a înlocuit-o. Tot ce-şi doresc bărbaţii aceştia e să aibă un copil, pentru că aşa ciclul se va repeta, iar ei se vor simţi confortabil. Bărbaţii din alte locuri sunt altfel, dar până la urmă nu-s nici mai buni, nici mai răi: sunt iubiţi mai buni, dar mai puţin curtenitori, sau sunt mai încrezători, însă mai puţin amabili. Din cele constatate de mine, englezul – a spus ea privind spre mine – este cel mai rău, fiindcă nu e nici un amant priceput, nici un copil adorabil, şi pentru el femeia e ceva făcut din plastic, nu din carne şi oase. Englezul e gonit de acasă de mama lui, aşa că vrea să se însoare cu ea şi poate chiar să fie propria lui mamă; aşa se face că, deşi e de obicei politicos şi rezonabil cu femeile, aşa cum ar fi şi un străin, nu înţelege deloc ce sunt ele. După ce fiul meu a găsit fotografiile acelea acasă la tatăl lui şi mi-a spus că nu mai eram cea care fusesem, nici măcar în privinţa moleculelor pielii, o vreme am fost teribil de confuză şi de deprimată. Dintr-odată, am simţit că toate eforturile pe care le făcusem după divorţ ca să păstrez lucrurile aşa cum fuseseră înainte, pentru ca viaţa mea să fie încă recognoscibilă pentru mine şi pentru fiul meu, fuseseră de fapt false, pentru că dincolo de suprafaţă nimic nu mai rămăsese ca înainte. Dar cuvintele lui mi-au dat de înţeles că, pentru prima oară, cineva înţelegea ce se întâmplase, fiindcă, deşi întotdeauna spusesem povestea, mie şi celorlalţi, ca pe una despre război, în realitate era pur şi simplu o poveste despre schimbare. Şi această schimbare fusese lăsată neremarcată şi neexaminată, până când fiul meu a văzut-o în fotografiile acelea. În perioada în care el era plecat la tatăl lui, eu

aranjasem să-mi petrec timpul cu un bărbat pe care-l invitasem la noi în apartament peste weekend. Aveam mare grijă ca fiul meu să nu mă vadă cu alţi bărbaţi, de teama că, fără să-şi dea seama, i-ar fi putut spune ceva tatălui lui, care fără îndoială ar fi reacţionat extrem de agresiv. Necesitatea de a ne lua asemenea precauţii şi de a ne ascunde a conferit întâlnirilor noastre pasionale un aer mai incitant: reprezintă un fel de răsplată pe care mi-o ofer singură şi deseori petrec mult timp gândindu-mă la ele şi punându-le la cale, uneori chiar şi atunci când sunt împreună cu fiul meu, şi, din cine ştie ce motiv, mă plictisesc. Atunci însă, după ce fiul meu a plecat la tatăl lui, iar eu aşteptam în apartament, am auzit paşi urcând scara şi cheia răsucindu-se în broască şi, brusc, am devenit confuză, nemaiştiind care dintre bărbaţii pe care-i cunoscusem în decursul vieţii avea să intre pe uşă. Mi se părea în momentele acelea că pusesem un accent prea mare pe deosebirile dintre ei, când lumea întreagă păruse să depindă de faptul că eu eram împreună cu unul şi nu cu altul. Mi-am dat seama că odinioară crezusem în ei, în agonia şi în extazul pe care mi le provocaseră, dar acum abia dacă-mi puteam aminti de ce şi cu greu eram în stare să-i disting în minte.

Comesenii Sophiei se foiau în scaune şi-şi lăsau privirile să rătăcească prin sală, vizibil stânjeniţi – cu excepţia lui Luís, care şedea nemişcat şi se uita la ea fix, cu o expresie impasibilă.

— În adâncul sufletului, a continuat Sophia, simţeam că acestor relaţii le lipsea autenticitatea celei pe care o avusesem cu fostul meu soţ şi întotdeauna găseam ceva de reproşat bărbaţilor în sine, ca o modalitate de a-mi explica acest sentiment: unul dintre ei nu vorbea limbi străine la fel de fluent ca soţul meu; altul nu ştia să gătească; un al treilea nu era bun la sport. Era aproape ca

o întrecere, aveam impresia că dacă bărbaţii aceia îi erau inferiori în vreun fel soţului meu, el ar fi câştigat întrecerea, şi îmi explicam această atitudine necruţătoare faţă de mine însămi ca pe un produs al faptului că mi-era frică de el. Soţul meu mai avea puţin şi mă ucidea fără să ridice măcar un deget asupra mea, şi-mi dădeam seama acum că disponibilitatea mea de a mă lăsa ucisă fusese cea care-i dăduse voie să ajungă atât de departe, aşa cum credinţa mea într-un bărbat sau în altul îi permitea lui să-mi provoace plăcere sau durere. Dar în apartamentul meu, când am auzit cheia rotindu-se în broască, dintr-odată mi s-a părut că în pragul uşii ar putea fi însuşi soţul meu şi că în cele din urmă nici n-ar mai fi contat, fiindcă femeia pe care o cunoştea el – cea care crezuse în personajul lui – nu mai exista. Spuneai, a adăugat ea privind către Luís, că refuzi să mai depeni povestea, poate din motive similare, fiindcă nu crezi în personajele ei sau în tine ca personaj, ori poate fiindcă, pentru a funcţiona, poveştile au nevoie de cruzime, iar tu te-ai spălat pe mâini şi de drama aceea. Dar atunci când fiul meu mi-a spus ce mi-a spus despre fotografiile din album, am înţeles că, într-un fel sau altul, şi fără ca eu să observ, el îmi luase povara percepţiei – povară care, în mintea mea, era inseparabilă de cea a vieţuirii şi a depănării poveştii. El mi-a arătat în clipa aceea că era de fapt separată, iar asta a avut asupra mea un efect dublu: mi-a oferit o incredibilă senzaţie de libertate şi, în acelaşi timp, mi-a dat impresia că, scăpând de povara aceea, nu mai aveam pentru ce să trăiesc. Tu trebuie să trăieşti! i-a spus implorator lui Luís întinzând mâna peste masă; el i-a luat-o şi i-a strâns-o uşor, neconvins, după care i-a dat drumul. Nimeni nu te poate scuti de obligaţia asta!

Unul dintre organizatori s-a apropiat de masă şi ne-a spus că autobuzul era gata să ne ducă înapoi la hotel.

Afară, traversând terenul betonat plin de graffiti unde băiatul nu mai cânta la fluier, romancierul galez a remarcat că situaţia se încinsese acolo, în sala de mese.

— Mă întrebam dacă nu cumva Sophia s-a cam dat la Luís, mi-a spus el pe un ton scăzut, privind în stânga şi-n dreapta, unde zidurile în ruină ale clădirilor lăsau să se zărească hăuri întunecate dincolo de marginile lor decrepite, iar vântul scărmăna bălăriile care creşteau pe lângă drum. De fapt, cred că ar face amândoi o pereche potrivită.

L-am întrebat dacă avea să asiste la prelegerea Sophiei, care era programată pentru după-amiază. Mi-a răspuns că, din păcate, nu putea. Scria un articol despre reacţiile la votul pentru Brexit în Ţara Galilor, care trebuia trimis până la sfârşitul zilei. Se constatase pe scară largă că oamenii care trăiau în cea mai cumplită sărăcie şi mizerie erau cei care votaseră în număr cel mai mare pentru ieşirea din Uniune, şi nicăieri nu era mai adevărat acest lucru decât în ţara lui.

— A fost ca şi când ai pune porcul să voteze pentru masa de Crăciun, a remarcat el. Deşi sigur că nu pot să scriu aşa ceva.

Existau zone rezidenţiale în sud, mi-a spus, în pustietăţile postindustriale, unde locuitorii încă se mai deplasau călare şi se împuşcau unii pe alţii, iar femeile fierbeau ciuperci halucinogene în cazan în bucătăria casei; bănuia că oamenii aceia nu-şi petreceau prea mult timp discutând despre apartenenţa la UE, dacă ştiau măcar ce-o fi aceea. Serios vorbind, era trist că populaţia se unise în ceea ce era, în esenţă, un act de autovătămare, deşi, din fericire, el însuşi n-avea să fie afectat, dat fiind că cea mai mare parte a veniturilor sale din vânzări veneau din străinătate; în mod ironic, cu cât scădea lira sterlină comparativ cu euro, cu atât mai bine era pentru el. Dar

chestia asta acrise atmosfera chiar şi în propria lui comunitate, unde buna vecinătate fusese înlocuită de suspiciuni reciproce. Deşi era cu totul de acord ca fiecare să spună ceea ce gândeşte, îi era dor de vremurile în care tot ce se întâmpla sub suprafaţă era lăsat să stea acolo. A doua zi după referendum se dusese să-şi viziteze părinţii în Leicester şi se oprise la o benzinărie pentru alimentare şi pentru o ceaşcă de cafea. Locul era amărât rău, iar tipul care şedea lângă el, un ins mare, plin de tatuaje şi cu faţa ciupită de vărsat, care înfuleca dintr-un platou uriaş cu prăjeli, declara către toţi cei care-l ascultau că în sfârşit acum putea să fie un englez care mănâncă un mic dejun englezesc sănătos în propria lui ţară.

— Îţi vine să crezi că, la urma urmei, democraţia n-a fost o idee chiar atât de bună, a conchis tovarăşul meu de discuţie.

Presupusesem că familia lui era originară din Ţara Galilor, i-am zis. S-a uitat la mine cu un zâmbet ciudat şi precaut, arătându-şi dinţii îngălbeniţi.

— Am crescut chiar lângă Corby. Sincer să fiu, era cam plictisitor. Mă tot gândesc să scriu într-o zi despre asta, doar că nu sunt prea multe de spus.

A doua zi dimineaţă vântul se mai potolise, iar norii cenuşii începuseră să se risipească. Până când s-au strâns delegaţii în hol se aşternuse deja o căldură intensă care părea să fi aşteptat în spatele păturii de nori, undeva la graniţa dintre ameninţare şi făgăduinţă.

Unii delegaţi voiau să meargă la plajă, iar organizatorii ţineau o consfătuire sobră, privindu-şi ceasurile de la mâini. Plaja era la distanţă de cel puţin o jumătate de oră de mers pe jos, au spus ei: din păcate, ar fi fost imposibil să ajungă acolo şi înapoi la vreme pentru următorul eveniment programat. Cineva a vrut să ştie dacă era disponibil serviciul de traducere simultană la evenimentul

respectiv, care avea ca temă interpretările moderne ale Bibliei. Organizatorii au răspuns că, din nefericire, nu puteau oferi servicii de traducere simultană: în acel weekend se desfăşura un mare festival religios, aşa că mulţi dintre angajaţii lor plecaseră acasă, la familii. În plus, era şi finala Cupei, şi se temeau că din acest motiv rândurile publicului aveau să se răărească şi mai mult.

— Se poartă de parcă ar fi victime ale sorţii, dar în realitate aceste evenimente ar fi putut fi prevăzute cu mult timp înainte şi evitate, mi-a spus un bărbat pe nume Eduardo. Totuşi, exact fermitatea propriei noastre voinţe este cea care ne face să devenim orbi faţă de alte realităţi.

Cu câţiva ani în urmă, nişte prieteni de-ai lui închiriaseră o casă în Italia şi aleseseră să călătorească până acolo cu maşina, introducând adresa în sistemul de navigaţie şi respectând îndrumările acestuia, îndrumări care-i duseseră ca printr-un miracol din Olanda, unde locuiau, prin Europa, până la ferma aceea dintr-o regiune izolată a Sudului fierbinte. Petrecuseră două săptămâni acolo, minunându-se de libertatea şi de autonomia lor, ca şi de uşurinţa cu care decursese totul. Când venise vremea să se întoarcă acasă şi îşi încărcaseră bagajele în maşină, constataseră că, din cine ştie ce motiv, sistemul de navigaţie nu mai funcţiona. Îşi dăduseră atunci seama că habar nu aveau unde se aflau, nu ştiau nici măcar cum se numea cel mai apropiat oraş. Dat fiind că nu vorbeau nici o boabă de italiană şi că erau oricum în mijlocul unei sălbăticii nepopulate, fuseseră nevoiţi să urce în maşină şi să meargă de colo colo pe drumuri de pământ în pustietatea aceea, încercând tot mai panicaţi să găsească o cale de scăpare înainte să rămână fără benzină şi fără hrană. Deci tot timpul cât se crezuseră liberi, a adăugat Eduardo zâmbind, fuseseră de fapt pierduţi fără să ştie.

M-a întrebat apoi dacă intenţionam să asist la prelegerea despre Biblie, pe care, întrucât n-o puteam înţelege, ar fi trebuit s-o abordez ca pe o experienţă mistică. I-am răspuns că voiam să merg în oraş pentru restul zilei, fiindcă editorul meu îmi programase câteva interviuri. El a înclinat din cap cu un aer puţin trist, de parcă informaţia pe care i-o oferisem ar fi fost dezamăgitoare, deşi nu era clar pentru cine anume. Alesesem un moment potrivit pentru vizită, mi-a spus, deoarece era în scurta perioadă în care înfloreau copacii de Paulownia. Aceştia erau un element nelipsit al peisajului local, înşirându-se înalţi de-a lungul bulevardelor şi decorând multe dintre piaţetele cunoscute. Însă erau înfloriţi doar două săptămâni, împodobindu-se cu norişori eterici de inflorescenţe mov-deschis care se legănau în adierea vântului aproape ca undele apei sau ca o melodie, de parcă splendidele flori liliachii erau note muzicale individuale care, în cor, formau un val sonor unduitor. Copacii aceia creşteau extrem de lent, mi-a spus el, exemplarele înalte din oraş având zeci, ba chiar sute de ani de viaţă. Unii oameni încercau să-i cultive în grădinile lor, dar dacă nu erai suficient de norocos încât să fi moştenit unul, era aproape imposibil să reproduci acest spectacol în propria curte. El avea mulţi prieteni – oameni inteligenţi, cu aspiraţii înalte şi gusturi rafinate – care plantaseră câte un arbore de Paulownia în noua lor grădină, de parcă acea lege a naturii nu li se aplica şi lor, de parcă ei l-ar fi putut face să crească doar prin simpla forţă a voinţei. După un an sau doi, erau cuprinşi de frustrare şi începeau să se plângă că pomul abia dacă se înălţase cu doi centimetri. Dar era nevoie de douăzeci, treizeci, patruzeci de ani pentru ca unul dintre aceşti arbori să crească şi să ofere superbul spectacol al florilor, a adăugat el zâmbind:

— Când le spui asta, te privesc oripilaţi, poate fiindcă nu-şi pot imagina că vor rămâne atât de mult timp în aceeaşi casă ori în acelaşi mariaj, şi aproape că încep să deteste copacul, ajungând uneori să-l scoată din rădăcini şi să planteze altceva în locul lui, deoarece le aminteşte de posibilitatea ca răbdarea, anduranţa şi loialitatea, nu ambiţia şi dorinţele, să fie atributele care oferă cele mai mari satisfacţii. E aproape tragic faptul că nişte oameni care sunt în stare să-şi dorească un arbore de Paulownia şi îi pot aprecia frumuseţea sunt incapabili să crească ei înşişi unul.

O cunoştea pe redactoarea mea, a continuat Eduardo, dat fiind că oraşul era totuşi o lume mică, în care toată lumea se cunoştea, mai mult sau mai puţin, cu toată lumea. Într-o comunitate atât de statică precum era a lor, vieţile celorlalţi se constituie într-o dramă continuă, care evoluează permanent prin diverse faze ale existenţei, aidoma unei telenovele cu foarte multe episoade; când şi când mai apare câte un personaj nou, dar nucleul distribuţiei rămâne acelaşi.

— Paola e o femeie de treabă, a adăugat el, dar una căreia mereu i se întâmplă ceva; într-un fel sau în altul, izbuteşte totdeauna să iasă mai puternică din situaţiile prin care trece. În ţara asta, pentru a supravieţui numeroaselor încercări de a o strivi, o femeie trebuie să trăiască precum un erou, ridicându-se de fiecare dată, şi întotdeauna singură în esenţă.

Pe ecranul televizorului aşezat în faţa canapelelor pustii, o mulţime uriaşă se adunase în jurul unei biserici. Oamenii fluturau în aer lumânări şi cununi de flori, în timp ce un bărbat în robă ecleziastică li se adresa de la microfon. O fetiţă cu o fundă uriaşă din satin albastru în păr şi cu o rochiţă asortată, plină de volănaşe, se uita fix la ecran, deşi părinţii o strigau din uşile deschise ale liftului.

— Secretul nostru stânjenitor, a mormăit Eduardo cu referire la spectacolul religios de la televizor. Poate că reuşeşti să accepţi ideea că jumătate din ţara asta e nebună, însă mâine, cu meciurile de fotbal, devine limpede că şi cealaltă jumătate e la fel.

Ceilalţi delegaţi se strânseseră afară, dincolo de fereastră, aşteptând să fie duşi la următorul eveniment. Am ieşit şi noi în parcare, unde Eduardo a ridicat o privire îndoielnică spre cer.

— Ne-ai văzut până acum pe o vreme ciudată, a zis apoi. Dar cred că lucrurile încep să se îmbunătăţească.

Soarele arzător, mi-a explicat, era standardul în această perioadă a anului; interludiile melancolice de tulburări cenuşii erau rare, şi totuşi aveau cel mai puternic efect demoralizant, de parcă ar fi reprezentat o lipsă temporară de autoritate. Deşi dictatorial, soarele era cel puţin consecvent:

— În Anglia eşti obişnuit să plângă cerul peste tine, dar aici luăm lucrurile astea cu titlu personal, aidoma copiilor care cred că starea de spirit a părinţilor are legătură cu ei şi numai cu ei, aşa că se consideră vinovaţi. Asta ar putea însemna că oamenii care trăiesc în zone însorite nu-şi asumă responsabilitatea pentru propria lor fericire.

După cum spunea fiul lui, clima lipsită de anotimpuri oferea condiţii excelente pentru surfing, ceea ce însemna, fără îndoială, că el şi prietenii lui aveau să-şi facă bagajele şi să se mute pe plajă pentru câteva zile, fără alte ambiţii decât ar avea o colonie de foci care se duc încotro le împing forţele naturii.

— Copiii mei trăiesc în doar două dimensiuni, a adăugat Eduardo, ca personajul Tintin, ale cărui aventuri sunt posibile fiindcă se petrec într-o lume deja stabilită, care poate fi reprezentată cu ajutorul creionului unui desenator, în timp ce pentru mine, oamenii şi gândurile lor constituie

adevărata realitate. Mi-am tratat copiii mereu cu bunătate, iar rezultatul e că nu resimt nici una dintre anxietăţile pe care le aveam eu la vârsta lor şi nici unele dintre ideile şi viziunile prin care credeam că lumea poate fi transformată şi care preschimbau până şi cele mai mărunte lucruri în elemente de mare dramatism, astfel că totul părea să fie într-o stare de continuă mişcare. Pentru ei, lumea e stabilită deja, aşa cum spuneam, şi sunt dornici să-şi ia din ea propria lor bucată, dar în cele din urmă va fi o bucată mai mică decât cea pe care mi-am arogat-o eu, în ciuda faptului că, aparent, m-am dedicat unei vieţi intelectuale. Eu am mai multe decât vor avea ei vreodată, probabil, însă lor li se pare că sunt un suflet chinuit: întotdeauna îmi oferă sfaturi menite să mă facă mai fericit şi mai relaxat, şi sunt sfaturi bune, dar ce nu mai pot ei să înţeleagă este că, dacă le-aş urma, drama s-ar sfârşi, iar lumea ar deveni pentru mine mai puţin interesantă. Vorbeam ieri cu fiul meu despre politică. El a remarcat că în situaţia actuală posibilitatea distrugerii planează atât de aproape deasupra noastră, încât nu vede ce mutare anume pe tabla de şah ar putea să ne scoată din colţul în care ne aflăm. I-am spus că fiecare dintre noi a avut la rândul său aceeaşi impresie odată cu ajungerea la maturitate, când am recunoscut rolul jucat de evenimentele externe în conturarea istoriei şi capacitatea lor de a ne afecta şi a ne schimba viaţa, care până în acest moment rămăsese în starea ermetică a copilăriei. El mi-a dat un răspuns care m-a surprins profund, anume că, după părerea lui, omenirea îşi merită pe deplin distrugerea. Chiar dacă asta înseamnă că cei din generaţia lui nu vor mai avea posibilitatea să-şi trăiască viaţa până la capăt, are convingerea că aşa e cel mai bine.

De fiecare dată când se gândea la viitor, fiul lui trebuia să-şi repete că acest sentiment al propriei poveşti este doar o iluzie, fiindcă nu mai rămânea suficient şi pentru o

altă poveste – suficient material, suficientă autenticitate. Totul a fost secătuit, exceptând poate valurile, care continuă să clipocească pe ţărm şi vor continua să o facă şi când noi nu vom mai fi.

A sosit autobuzul, iar delegaţii au început să urce unul câte unul pe uşile deschise. Eduardo mi-a întins o mână. Soarele a ieşit brusc de după un nor şi s-a revărsat fierbinte pe chipurile noastre, pe asfaltul din parcare şi pe metalul lucios al autobuzului.

— Bănuiesc că trebuie să fugi, mi-a spus, mijind ochii ori de nedumerire, ori din cauza luminii strălucitoare. Sper să-ţi foloseşti înţelept libertatea.

Hotelul la care-mi dăduse întâlnire Paola era pe atât de luxos pe cât era de anost cel de la care veneam eu. Pereţii foaierului vast erau lambrisaţi cu piele şi lemn închis la culoare, iar coloanele, iluminatul slab şi zonele mai joase ale plafonului îi confereau un aer de mister, astfel că, deşi erau vizibili, oamenii din interior aveau senzaţia că sunt ascunşi, feriţi. Recepţia, un uriaş postament într-un spaţiu până la care coborai câteva trepte, era deservită de un şir de angajaţi în uniforme şi dădea o impresie de finalitate atât de grandioasă, încât aveai senzaţia – mi-a spus Paola – că aici era separat grâul de neghină. Îmbrăcată într-o rochie-tunică argintie, cu sandale aurii, şedea pe un taburet din piele şi tasta cu viteză la telefonul mobil, aruncând priviri cercetătoare în jur, în timp ce asistenta ei, o tânără voluminoasă, cu o expresie dulceag-placidă, era aşezată pe canapeaua din apropiere. Hotelul, mi-a explicat Paola, emisese pretenţii la unele asocieri literare – pretenţii care erau mai mult sau mai puţin legitime, dat fiind că aveau la bază doar faptul că pe locul respectiv funcţionase odinioară o librărie care fusese demolată pentru a fi apoi construită noua clădire. Tema fusese păstrată în sigla hotelului – o serie de semnături celebre

scrise cu o cerneală decolorată – şi în splendoarea severă a interiorului, deşi în graba lor de a recrea ambianţa unei biblioteci, designerii uitaseră să aducă şi cărţile de rigoare – cu excepţia tapetului folosit pentru cabinele lifturilor, care era de fapt o fotografie a unor cotoare de cărţi cu coperte din piele uzate. Totuşi, trebuia să fim recunoscătoare pentru că dovedeau o atitudine atât de serioasă faţă de literatură, a continuat ea, fiindcă, deşi era cu totul nereprezentativ pentru scriitori şi pentru vieţile lor, hotelul era ideal pentru desfăşurarea interviurilor, iar vara era unul dintre cele mai liniştite şi mai răcoroase locuri din oraş.

Primul ziarist avea să sosească din clipă în clipă, a adăugat Paola, iar mai târziu urma să filmăm un interviu pentru ultima emisiune de artă care mai rezistase în grila canalelor de televiziune. Doar câţiva scriitori fuseseră invitaţi să participe la emisiunea respectivă, iar ea se bucura că mă număram printre aceştia, întrucât ocaziile de promovare a cărţilor deveneau tot mai rare. Formatul era unul foarte simplu şi totul nu avea să dureze probabil decât cincisprezece minute, dat fiind că durata emisiunii fusese redusă la jumătate cu un an în urmă. Nu era foarte clar de ce anume, exceptând faptul că tot ce avea legătură cu literatura părea să fie diminuat constant, de parcă lumea cărţilor ar fi fost guvernată de principiul entropiei, în timp ce restul prolifera şi se extindea. Ziarele alocau acum recenziilor jumătate din spaţiul pe care li-l rezervau cu ani în urmă, tot mai multe librării se închideau şi, odată cu apariţia e-readerelor, unele voci preconizau că la un moment dat cărţile fizice vor dispărea cu desăvârşire.

— La fel ca tigrul siberian, mi-a spus Paola, suntem şi noi în pericol de extincţie, ca şi când romanele care au fost odinioară aprige ar fi devenit acum fragile şi lipsite de

apărare. Cândva, la un moment dat, n-am mai reuşit să ne promovăm produsul – poate deoarece oamenii care lucrează în lumea literară consideră în secret că interesul lor pentru literatură este o slăbiciune, un fel de debilitate care-i deosebeşte de toţi ceilalţi. Noi, editorii, ne bazăm pe supoziţia că pe nimeni nu mai interesează cărţile, în vreme ce fabricanţii de fulgi de porumb fac totul pentru a răspândi ideea că toată lumea are nevoie de fulgi de porumb în aceeaşi măsură în care are nevoie ca soarele să răsară dimineaţa.

Privirea ei, care scrutase neobosit foaierul, s-a luminat brusc la vederea unui bărbat care intra pe uşile de sticlă fumurie. A sărit în picioare şi s-a dus să-l întâmpine, iar asistenta ei m-a întrebat dacă voiam o cafea înainte să începem. Probabil că vom avea puţin timp liber între interviuri, mi-a zis ea, dar niciodată nu poţi să fii sigur: uneori durau mult mai mult decât ar fi trebuit. Poate că unii scriitori aveau mai multe de spus decât alţii, sau poate că pur şi simplu le plăcea să vorbească mai mult. Am întrebat-o de cât timp lucra în domeniul editorial şi mi-a răspuns că avea slujba aceea de numai două luni. Înainte lucrase la una dintre companiile aeriene naţionale. Cea de acum era o slujbă mai bună, fiindcă programul era mai convenabil, astfel că-şi putea petrece mai mult timp cu copiii ei. Erau încă foarte mici, dar obişnuia să-i ceară fiecărui scriitor cu care se întâlnea să-i dea un autograf şi o dedicaţie pentru ei pe una dintre cărţile lui. Acasă punea cărţile pe un raft special: deşi copiii erau încă prea mici ca să citească, îi plăcea ideea că în viitor ei aveau să descopere un raft întreg de cărţi cu dedicaţii adresate lor. Poate, dacă aveam timp, îi acceptam rugămintea de a semna şi eu mai târziu un exemplar din cartea mea.

Ziaristul se aşezase pe o canapea din apropiere şi îşi răsfoia notiţele. S-a ridicat să-mi strângă mâna, cu

expresie de mare seriozitate pe chip. Era foarte înalt, complet chel, iar ochelarii cu rame groase pe care-i purta erau atât de mari, încât păreau meniţi să-i amplifice rolul de intervievator şi, concomitent, să ofere speranţa că omul ar fi putut trece nevăzut. Pielea îi era extrem de palidă şi, în lumina slabă din încăpere, capul mare şi lipsit de păr avea un aspect scânteietor, nefiresc. Asistenta i-a oferit apă, pe care el a acceptat-o ridicând din sprâncene, de parcă oferta l-ar fi surprins. Lângă el, pe masă, era o stivă de cărţi dintre ale căror pagini se iveau notiţe Post-it. Spera, mi-a spus, că nu mi se părea prea cald în oraş: el nu suporta perioada aceasta a anului, fiindcă la fel ca majoritatea conaţionalilor săi, avea tenul foarte deschis la culoare şi se ardea imediat. Prefera clima englezească, în care până şi o zi de vară avea o atmosferă mătăsoasă, mângâietoare, iar copacii, pentru a cita din Tennyson, îşi întindeau braţele întunecate peste peluze, deşi englezii veneau aici cu duiumul ca să se prăjească pe plajă, a continuat el cu o grimasă a gurii pale şi pline. Se întreba dacă nu cumva tactul, politeţea ori simpla ruşine aveau să-i determine să renunţe la acest obicei, dată fiind recenta lor respingere a calităţii de membru în Uniunea Europeană, însă nu se întrezărea nici un indiciu în acest sens.

— Şi stau aşa, a pufnit el încrucişându-şi braţele la piept şi privind teatral în jur, cu o agresivitate sfidătoare ce căuta să-i imite pe respectivii intruşi, în hoteluri şi la piscine, incapabili să converseze în altă limbă decât a lor şi neputând nici măcar înţelege implicaţiile propriei lor stupidităţi anoste. Ca nişte bebeluşi mari, a continuat ziaristul, arătând acum el însuşi ca un sugar supradimensionat, care au izbutit să zăpăcească întreaga familie fiindcă nimeni n-a făcut efortul de a-i educa aşa cum se cuvine. La un moment dat am fost îndrăgostit de Anglia, a adăugat el, reasumându-şi atitudinea normală. Îi

iubeam poezia şi ironia – le iubeam atât de mult, încât blestemam faptul că nu m-am născut şi eu englez. Acum însă, mă simt norocos că nu mi s-a întâmplat asta.

Schimbarea de perspectivă asupra identităţii era un subiect căruia simţea că-i acordasem şi eu atenţie: nu e oare adevărat că o persoană se poate considera dezavantajată de lucruri care mai târziu se vor dovedi benefice şi, invers (şi poate mai frecvent), că există oameni care cred cu tărie că sunt favorizaţi de zei până când viaţa le demonstrează contrariul? Elev sârguincios fiind, fără abilităţi sportive, se considerase grav handicapat până când înţelesese că o minte isteaţă este mult mai utilă decât talentul de a prinde o minge. Un prieten de-al lui avea o vorbă care îl amuza: viaţa, zicea prietenul, e răzbunarea tocilarilor, iar această idee fermecătoare – că tocilarii, în mod obişnuit ciuca bătăilor, sunt cei care ajung să deţină puterea – căpăta anumite nuanţe atunci când le-o aplicai scriitorilor, pentru care chestiunea puterii rămâne de cele mai multe ori nesoluţionată. Un scriitor nu capătă putere decât prin faptul că cineva îi citeşte cartea: poate de asta atât de mulţi scriitori devin obsedaţi să-şi vadă cărţile transpuse în film, fiindcă astfel sunt scutiţi de partea anevoioasă a acelui transfer de putere. În cazul englezilor, puterea lor era o amintire, mi-a spus ziaristul, iar spectacolul pe care-l ofereau încercând s-o exercite era la fel de ridicol ca acela al unui câine care visează că aleargă după un iepure.

Aşa obişnuia el, să citească întreaga operă a unui autor, mi-a zis văzând că priveam spre teancul de cărţi, nu doar pe ultima, cum procedau mulţi dintre colegii lui. Mulţi autori păreau să aibă impresia că acest obicei era de fapt un fel de investigaţie în trecutul lor, ca şi cum cărţile n-ar fi avut propria lor existenţă publică, iar el îi surprinsese pe neaşteptate. O dată, un autor nu izbutise să-şi amintească

absolut nimic despre o carte pe care o scrisese cu câţiva ani în urmă; altă dată, o romancieră recunoscuse că-i plăcea doar una dintre numeroasele cărţi pe care le scrisese – pe care cititorii ei continuau să le cumpere şi, aşa cum era de presupus, să le citească –, fiind de părere că restul erau lipsite de valoare. Alţii – iar situaţia asta părea să fie mult mai des întâlnită – păreau să-şi evalueze munca în funcţie de răsplata şi recunoaşterea pe care o primeau pentru ea, preluând opinia restului lumii cu privire la propria lor importanţă. Dar numai dacă opinia aceea era pozitivă, a adăugat ziaristul potrivindu-şi ochelarii pe nas. În mod surprinzător, i se părea că aceşti scriitori păreau să nu fi avut nici un plan atunci când îşi începuseră cariera: îşi realizaseră cărţile aşa cum alţi oameni se trezesc dimineaţă şi se duc la lucru. Cu alte cuvinte, era pur şi simplu o slujbă pentru ei, una la fel de vremelnică şi de expusă la posibilitatea de a deveni plictisitoare şi banală ca oricare alta: nu ştiau ce le va aduce viitorul, deşi subscriau la aceeaşi vagă credinţă în progres ca toţi ceilalţi şi erau în mod similar la fel de predispuşi să-şi preamărească succesele şi să-şi pună eşecurile pe seama ignoranţei altora, dar şi pe seama şansei, aceasta fiind principala modalitate prin care, credeau ei, anumiţi contemporani reuşiseră în viaţă.

— Recunosc că aceste descoperiri m-au dezamăgit oarecum, mi s-a confesat el, fiindcă venerez arta literară şi, chiar dacă înţeleg că un prim roman, chiar şi în cazul unui veritabil maestru, poate fi mai deficitar decât următoarele la capitolul complexitate şi profunzime, nu vreau să simt că, citind opera unui autor, tot ce fac e să-l privesc cum se împleteşte prin viaţă, doar o idee mai puţin orb decât toţi ceilalţi.

Întotdeauna fusese atras de scrierile dificile şi provocatoare, mi-a spus, întrucât dovedeau cel puţin că

autorul avusese înţelepciunea de a se debarasa de convenţionalism, dar constatase că în lucrările de un negativism dus la extrem – operele lui Thomas Bernhard constituiau un exemplu la care se gândise în ultima vreme – până la urmă tot ajungeai într-un impas. O operă de artă nu poate fi negativă: existenţa ei materială şi statutul ei ca obiect pot fi doar pozitive – un câştig, o adăugire la ceea ce există deja. Romanul autodistructiv, la fel ca o persoană cu porniri autodistructive, este ceva de care în final rămâi separat, deoarece eşti silit să priveşti un spectacol – sufletul întorcându-se asupră-şi – în care nu ai nici o posibilitate să intervii. Arta cu adevărat mare este pusă deseori în slujba acestei autodistrugeri, dat fiind că inteligenţa şi sensibilitatea deosebite îi caracterizează de obicei pe cei cărora lumea li se pare un loc unde e imposibil de trăit; şi totuşi, spectrul nebuniei este atât de deconcertant, încât cedarea în faţa scrisului devine nefezabilă; stai în alertă faţă de tine însuţi, aşa cum ar sta un copil în alertă faţă de un părinte nebun, ştiindu-se în esenţă singur. Literatura negativă, remarcase el, îşi derivă o mare parte a puterii din folosirea cutezătoare a onestităţii: o persoană neinteresată de viaţă, care, aşadar, nu a investit în viitor, îşi poate permite să fie onestă, acelaşi privilegiu îndoielnic fiindu-i oferit şi autorului de literatură negativă. Totuşi, aşa cum spusese deja, onestitatea lor este neplăcută: într-un sens, e irosită, poate fiindcă nimănui nu-i pasă de onestitatea cuiva care sare peste bord când toţi ceilalţi sunt blocaţi pe punte. Fireşte, adevărata onestitate este aceea a persoanei care rămâne la bord şi face totul pentru a rosti adevărul despre asta – sau aşa am fost învăţaţi să credem. Dacă eram de acord cu ideea că literatura este o formă care-şi trage seva din conceptele sociale şi materiale, scriitorul nu poate face altceva decât să rămână între aceste concepte,

afundat în viaţa burgheză – aşa cum citise undeva de curând – ca o căpuşă în blana unui animal.

Cum s-a întrerupt să caute ceva în notiţele lui, am profitat de acest răgaz ca să-i studiez extraordinara paloare şi delicateţe a capului chel aplecat deasupra paginilor. Şi-a ridicat apoi privirea către mine, fixându-mă de după cercurile uriaşe ale lentilelor. Ceea ce voia să mă întrebe, mi-a spus, era dacă eu credeam că există un al treilea tip de onestitate, dincolo de cea a persoanei care pleacă şi de cea a persoanei care rămâne; o onestitate căreia nu-i poate fi atribuită nici o prejudecată morală, care nu vizează nici să demitizeze, nici să reformeze, care nu are o busolă proprie şi care poate descrie răul şi virtutea la fel de imperturbabil şi de nepărtinitor, o onestitate care e la fel de pură şi de clară ca apa sau sticla. După părerea lui, unii scriitori francezi deveniseră interesaţi de această chestiune – Georges Bataille îi venea în minte ca exemplu –, însă i se părea că şi ei se limitaseră să postuleze onestitatea ca fiind amorală sau, altfel spus, ca refuzând să diferenţieze între bine şi rău sau să ofere judecăţi de valoare. Întrebarea lui era, dintr-un punct de vedere, mai desuetă: este posibil să atribui o valoare spirituală oglinzii în sine, astfel încât trecând imperturbabil prin ceea ce e rău să-şi dovedească propria virtute, propriul caracter incoruptibil? Oare nu năzuiam şi eu la acea dovadă în aşa măsură încât să privesc răul ca pe un subiect? Echitatea îi cerea să-mi spună că era cunoscut în oraş pentru faptul că distrugea sau construia reputaţii: o recenzie negativă din partea lui putea ucide o carte în faşă, astfel că, drept consecinţă a sincerităţii lui, îşi făcuse numeroşi duşmani, ceea ce însemna că atunci când publica el însuşi o carte – până acum scrisese şi publicase trei volume de poezie – cuţitele începeau să se agite. Aceste atacuri făcuseră ca munca lui să nu primească

recunoaşterea pe care ar fi atras-o în alte condiţii: candidase, fără succes, pentru numeroase burse academice în Statele Unite, dar şi pentru posturi în domeniul literar în ţara lui; totuşi, în calitate de critic, forţa lui rămăsese neştirbită – ba chiar creştea constant, astfel că dobândise deja o recunoaştere internaţională. Unii prieteni îi sugeraseră să nu mai măcelărească operele altora dacă voia o carieră de scriitor reuşită, dar la fel de bine puteai să-i ceri unei păsări să nu mai zboare ori unei pisici să nu mai vâneze şoareci; în plus, ce valoare ar mai fi avut poezia lui dacă ar fi scris-o trăind în aceeaşi grădină zoologică, la un loc cu toate celelalte animale denaturate, apărate şi în siguranţă, dar lipsite de libertate? Ca să nu mai pună la socoteală şi datoria morală a criticului de a corecta tendinţele culturale care, altfel, ar înclina spre siguranţă şi mediocritate – o responsabilitate pe care n-o poţi măsura în numărul invitaţiilor la cină primite.

Ceea ce nu putea tolera mai presus de orice altceva, a continuat el, era triumful celui de mâna a doua, al ignorantul şi al necinstitului: faptul că acest triumf se manifesta cu o regularitate monotonă era unul dintre misterele vieţii, iar el ştia foarte bine că, opunându-i-se, risca să se lase copleşit de aceeaşi disperare care făcuse ca literatura negativităţii să devină neputincioasă. Prea mult timp petrecut printre farisei şi insuficient împreună cu diavolul însuşi: aşa ajunsese să fie interesat de problema răului. Avea doar douăzeci şi şase de ani – dar era conştient că arăta mult mai vârstnic – şi când se referise la acei scriitori care par să nu aibă un plan general şi pretind că nu ştiu nici măcar ce urmează să se întâmple în cartea pe care tocmai o scriu, de parcă scrierea lor n-ar fi rezultatul unei gândiri chibzuite, al competenţei artistice ori măcar al muncii îndârjite, ci al unei inspiraţii divine sau, mai rău, al imaginaţiei – ei bine, când se referise la acei

scriitori, nu la el însuşi făcuse aluzie. El n-ar fi început o lucrare fără să ştie cu certitudine încotro ducea, aşa cum n-ar fi plecat de acasă fără chei şi portofel şi fără să aibă habar unde trebuia să ajungă. Asemenea afirmaţii erau o năpastă pentru cultura noastră, mi-a spus, fiindcă atribuiau artelor un fel de debilitate mintală, în vreme ce persoanele care activau în alte domenii se mândreau cu autodisciplina şi cu competenţa lor. Se aştepta să fiu de acord cu opinia lui, deoarece dedusese din cărţile mele că, dacă aveam imaginaţie, aveam şi isteţimea s-o ţin bine disimulată.

— Şi nu există ascunzătoare mai bună decât undeva cât mai aproape de adevăr – iar ăsta e un lucru pe care toţi mincinoşii pricepuţi îl ştiu, a încheiat el.

Se uita la ceva peste umărul meu. Când m-am întors, am văzut-o pe asistentă stând în picioare. Regreta profund, dar timpul alocat interviului se scursese şi, cum interviul următor era unul pentru televiziune şi presupunea ore exacte de început şi de sfârşit, trebuia să punem capăt discuţiei. Ziaristul a început imediat să protesteze, astfel că a urmat un îndelung schimb de replici, în care el a vorbit foarte rapid şi apăsat, iar ea a răspuns foarte lent, repetând unele fraze şi clătinând din cap cu o expresie de regret înţelegător, până ce, într-un târziu, el şi-a strâns enervat cărţile şi notiţele, punându-le înapoi în servietă. Pregătirea ei de la compania aeriană, mi-a spus asistenta în timp ce mă conducea spre lifturi, se dovedise mai utilă decât ar fi bănuit în această nouă slujbă. Trebuia să recunoască, ziaristul era unul dintre clienţii ei problematici, interviurile lui se încheiau aproape de fiecare dată cu acelaşi schimb de replici în contradictoriu, fiindcă întotdeauna îi lua mult timp până să ajungă să pună o întrebare şi, când o făcea, constata că el însuşi avea cel mai bun răspuns.

Şi-a dat uşor ochii peste cap şi a apăsat butonul pentru a chema liftul. Câtă vreme aşteptam mi-a dezvăluit că fuseseră colegi de şcoală şi se vedeau deseori la ocazii familiale, dar ori de câte ori se întâlneau în scop profesional, el se prefăcea că n-o cunoaşte. Acasă era foarte politicos şi drăguţ, fiind singurul dispus să vorbească cu bunicile, care îl ascultau ore în şir.

Hotelul acceptase ca un studio de televiziune temporar să fie amenajat în subsol, a adăugat ea în timp ce liftul cobora, şi cu toate că nu avea un aspect profesional, iluzia era convingătoare. Am păşit într-o încăpere vastă, cu plafonul jos, unde mai multe persoane erau ocupate să ajusteze lumini şi cabluri printre echipamentele de filmare. În colţul îndepărtat, înconjurată de pereţi din beton goi şi cutii de ambalaj, o mică parte de sală fusese reamenajată cu o bibliotecă înaltă, tablouri şi un covor persan răzit pe care fuseseră aşezate, ca pentru o conversaţie, două scaune în stil vechi. Câteva reflectoare puternice erau orientate spre ele, creând impresia unei insule aurii înconjurate de cărţi, în timp ce personalul îşi vedea de lucru dincolo de ţărmurile ei, într-o obscuritate de purgatoriu. O femeie zveltă, cu faţa lată şi palidă fardată elaborat, a venit spre noi şi ne-a întins mâna. Purta o bluză cu guler ridicat pe gât şi mâneci lungi, cu nasturi la manşete, iar părul blond-deschis îi era tras pe spate şi strâns într-o coadă de cal – ca o prinţesă studioasă în căminul ei insular înconjurat de cărţi. Ea avea să-mi ia interviul, mi-a spus în engleză; urma să începem imediat ce tehnicienii remediau o mică problemă cu echipamentul de sunet. S-a întors şi i-a spus ceva asistentei, după care au discutat amândouă o vreme, râzând uneori şi punând câte o mână pe braţul celeilalte, în timp ce tehnicienii lucrau tăcuţi şi concentraţi la echipamentul problematic, conectând şi deconectând cabluri lungi şi scotocind în

trusele mari şi negre de instrumente ce zăceau deschise pe podea alături de ei. Apoi intervievatoarea ne-a făcut semn să ne ocupăm locurile, aşa că ne-am dus şi ne-am aşezat pe scaunele în stil vechi, între rafturile cu cărţi, unde lumina intensă făcea ca tot restul în jur să fie cufundat în semiîntuneric, iar cameramanii să devină nişte siluete obscure ce se mişcau de colo colo în penumbră. Un bărbat, fără îndoială regizorul, stătea în marginea petei de lumină şi-i dădea instrucţiuni intervievatoarei, care înclina încet din cap, aruncându-mi câte o privire cu colţul ochiului ei fardat şi oferindu-mi un zâmbet complice.

Tehnicienii aveau nevoie să vorbim, mi-a spus ea, ca să poată ajusta nivelul sonor şi să depisteze sursa problemei. Ne rugau să vorbim simplu, despre ce mâncaserăm la micul dejun, deşi probabil că erau alte lucruri mai interesante despre care am fi putut discuta. Interlocutoarea mea spera să ne concentrăm pe tema recunoaşterii acordate scriitoarelor şi artistelor: poate că aveam unele idei pe care i le puteam împărtăşi, ca să fie sigură că-mi adresa ulterior întrebările adecvate. Subiectul probabil că nu era unul nou pentru mine, dar e foarte posibil ca spectatorii să nu se fi gândit niciodată că aceleaşi inegalităţi cu care se confruntau acasă şi la locul de muncă ar fi putut dicta ce anume le este oferit în materie de artă, aşa că nu vedea nici un motiv ca să nu abordăm şi noi chestiunea. Desigur, e adevărat că puţine femei remarcabile au primit realmente recunoaştere – sau puţine au primit-o înainte să nu mai fie considerate un pericol public, adică după ce au îmbătrânit, au devenit urâte sau au murit. Artista Louise Bourgeois, spre exemplu, a ajuns o adevărată senzaţie în ultimii ani de viaţă, permiţându-i-se să iasă la lumină şi să fie văzută, în vreme ce omologii ei bărbaţi fuseseră tot timpul în atenţia publicului, amuzând lumea cu comportamentul lor

grandoman şi autodistructiv. Şi totuşi, dacă analizăm activitatea lui Louise Bourgeois, e limpede că avea în centru istoria particulară a corpului feminin, suprimarea, exploatarea şi transformarea lui, teribila lui maleabilitate ca formă şi capacitatea lui de a crea alte forme. Era tentant să te gândeşti, a continuat ea, că talentul lui Bourgeois avea la bază caracterul anonim al experienţelor ei; cu alte cuvinte, dacă ar fi primit recunoaştere ca artist la o vârstă mai tânără, poate că nu ar fi avut motive să cugete asupra misterelor degradante ale vieţii ei de femeie, în loc de asta ţinându-se de petreceri şi pozând pentru copertele revistelor. Există câteva piese pe care Bourgeois le-a lucrat pe când avea copii mici, în care s-a înfăţişat pe sine însăşi în chip de păianjen, şi interesant la aceste piese nu e doar ceea ce transmit cu privire la condiţia maternităţii – în contrast clar cu perena viziune masculină a madonelor împlinite extatic –, ci şi faptul că par a fi desenele unor copii, schiţate de o mână de copil.

— E greu de găsit un exemplu mai elocvent al invizibilităţii femeilor decât desenele acelea, în care artista în sine a dispărut, existând doar ca monstrul benign din imaginaţia copilului ei. Multe sunt artistele care şi-au ignorat, mai mult sau mai puţin, feminitatea, şi se poate spune că ele au primit mai uşor recunoaştere, poate fiindcă au tras un văl peste subiectele pe care intelectualii bărbaţi le consideră dezagreabile, sau poate fiindcă au ales să nu-şi împlinească destinul biologic şi, astfel, au avut mai mult timp să se concentreze pe activitatea artistică. E de înţeles că o femeie talentată ar putea detesta să fie sortită subiectelor feminine şi ar putea căuta libertatea abordând lumea în alţi termeni; dar imaginea păianjenului lui Bourgeois aproape că pare un reproş la adresa femeii care a fugit de aceste teme şi ne-a lăsat pe

noi, celelalte, prizoniere în propriile noastre pânze, ca să zicem aşa.

S-a întrerupt pentru o clipă ca să privească întrebător spre cameră, dincolo de care tehnicienii se strânseseră la un loc consultându-se reciproc, cu mâinile pline de cabluri. Cum regizorul a clătinat din cap, ea a înălţat o sprânceană perfect desenată şi şi-a întors ochii către mine.

— Îmi amintesc momentul din copilărie când am înţeles că unele lucruri fuseseră deja decise pentru mine încă dinainte de a începe măcar să trăiesc, şi că trăsesem deja nişte cărţi perdante, în timp ce fratele meu le primise pe cele câştigătoare. Mi-am dat seama că ar fi o greşeală să abordez această nedreptate ca şi când ar fi ceva normal, aşa cum păreau pregătite să facă toate prietenele mele; şi n-a fost foarte dificil să întorc situaţia în favoarea mea, fiindcă băiatul care primeşte toate cărţile bune devine uşor suficient, probabil, şi mai are şi uriaşul semn de întrebare în forma chestiei care-i creşte între picioare şi cu care trebuie să priceapă ce e de făcut. Băieţii ăştia, a adăugat ea, au cele mai ridicole atitudini faţă de femei, atitudini pe care le-au adoptat din exemplele pe care li le-au oferit părinţii, şi am văzut felul în care prietenele mele se apărau împotriva unor asemenea atitudini, străduindu-se să fie perfecte şi inofensive. Dar şi cele care nu se apărau erau la fel de rele, deoarece prin refuzul de a se conforma acelor standarde de perfecţiune se descalificau într-un fel şi se distanţau de întregul subiect. Însă mi-am dat rapid seama că de fapt nimic nu e mai rău decât să fii un bărbat alb mediocru, cu talente şi inteligenţă mediocre: până şi cea mai oprimată casnică este mai aproape de dramatismul şi de poezia vieţii decât e tipul acela de bărbat, fiindcă, aşa cum ne arată Louise Bourgeois, ea e capabilă măcar să aibă mai mult de o singură perspectivă. Şi într-adevăr, a continuat intervievatoarea, unele fete au

reuşite academice şi ambiţii profesionale extraordinare, astfel că lumea a început să-i compătimească pe acei băieţi mediocri şi să se teamă că le vor fi rănite sentimentele. Dar dacă ai privi doar puţin mai înainte, ai vedea că ambiţiile acelor fete nu au dus nicăieri, la fel ca multe dintre drumurile din ţara asta, care încep prin a fi noi, largi şi netede, pentru a se opri brusc în mijlocul pustietăţii, fiindcă autorităţile au rămas fără bani ca să le mai continue.

S-a întrerupt încă o dată şi s-a uitat spre regizor, care i-a făcut un semn cu degetul mare în jos, ceea ce însemna să vorbească mai departe. Şi-a trecut cu grijă pe după ureche o şuviţă din părul drept, blond-pai, după care, împreunându-şi palmele în poală, a reluat:

— Tot cam pe atunci am început să descopăr lumea literaturii şi a artei, în care am găsit multe dintre informaţiile căutate, informaţii pe care mama nu avusese grijă să mi le transmită, sperând poate că-mi voi croi drum nevătămată prin acest câmp minat al ignoranţei şi că, dacă m-ar fi alertat ea cu privire la pericolele existente, m-aş fi speriat şi aş fi făcut vreun pas greşit. M-am străduit să învăţ bine şi să obţin cele mai bune rezultate, dar oricât de tare aş fi muncit, exista întotdeauna un băiat, egal cu mine, care părea să fie mai puţin obosit şi să facă lucrurile în ritmul lui; aşa se face că am cultivat arta nonşalanţei, lăsând pe cât posibil impresia că aş fi fost mai puţin pregătită decât eram cu adevărat, până într-o zi când am descoperit că impresia aceea devenise realitate şi că realizasem mai multe lăsând câteva lucruri în voia sorţii şi încrezându-mă în şansă, aşa cum face copilul când i se iau rotiţele ajutătoare de la bicicletă şi constată că, pentru prima dată, se descurcă fără ele. M-am bucurat de asemenea de atenţiile bărbaţilor, având grijă să nu mă dedic nici unuia anume şi nici să nu cer aşa ceva din

partea vreunuia, înţelegând bine că asta ar fi fost o capcană şi că puteam beneficia de toate avantajele unei relaţii fără să mă cufund în ea. La un moment dat, mi-a trecut prin minte că aş putea avea chiar un copil, fără să fac neapărat compromisurile obişnuite. Însă nu voiam de fapt un copil – deşi prietenele mele aveau deja şi aproape că nu mai vorbeau despre altceva – deoarece mi se părea că există deja prea mulţi copii pe lume şi că, dacă puteam trăi fără să fac şi eu unul, eram datoare cel puţin să încerc s-o fac. Nu mi s-a părut suficient să predau pur şi simplu ştafeta următoarei alergătoare, cu speranţa că va câştiga ea cursa pentru mine.

Slujba mea, a continuat ea fixându-mă fix cu ochii ei migdalaţi, albastru-deschis, este din multe puncte de vedere una superficială, fiindcă presupune să fiu privită, şi unul dintre motivele pentru care am primit-o este faptul că-mi pot utiliza înfăţişarea ca pe un instrument redutabil. Am un partener de emisiune, un bărbat, şi lui nu i se cere să fie atrăgător, însă pe mine nu mă interesează câtuşi de puţin acest exemplu de inegalitate. Eu sunt interesată de putere, iar puterea frumuseţii este o armă utilă pe care femeile mult prea des o subapreciază ori o folosesc în mod greşit. Specializarea mea principală este domeniul vizual, nu literatura, pentru că în cadrul lui sunt decise aceste politici; acolo sunt duse majoritatea luptelor inerente vieţii şi tot acolo este cel mai clar expus caracterul superiorităţii masculine. În timpul facultăţii am pozat o vreme pentru studenţii de la arte, în parte ca să câştig nişte bani, dar şi pentru a atrage atenţia asupra acestui subiect, al corpului feminin, fiindcă mi se părea că până şi simplul fapt că mă îmbrăcam invita misterul să prindă rădăcini sub hainele mele şi să ţească pânza de supunere în care mai târziu aveam să fiu prinsă. Eram studentă la istoria artei, iar pentru teza de licenţă studiam activitatea artistei britanice

Joan Eardley, a cărei poziţionare mi se părea un exemplu ilustrativ pentru tragedia autorităţii feminine, deşi într-un mod mult diferit faţă de cel al lui Louise Bourgeois sau chiar al poetei Sylvia Plath, un exemplu care continuă să fie pentru noi toţi un semnal de alarmă cu privire la preţul pe care-l avem de plătit pentru împlinirea destinului biologic. Joan Eardley s-a retras pe o insuliţă din largul coastelor Scoţiei, unde a consemnat distrugerile naturii, falezele, cerul şi marea furtunoasă, părând întotdeauna să se afle în pragul unor tulburări ori violenţe indescriptibile, ca şi când ar fi încercat să găsească însăşi marginea lumii. A stat o vreme şi la Glasgow, unde îi desena şi-i picta pe copiii străzii, neputând să le privească detaşat, fără sentiment, nici sărăcia, nici veselia deprimantă: îi desena obsesiv şi se pare că s-a implicat deopotrivă în viaţa lor, aşa cum Degas era un obişnuit al lumii dansatoarelor pe care le picta, cu deosebirea că Joan Eardley nu era bărbat, astfel că viziunea ei pare mai degrabă stranie şi deconcertantă decât familiară şi legitimă. În vizitele ei prin mahalalele din Glasgow picta şi adulţi, persoane pe care le întâlnea pe străzi sau la pensiuni, tratându-i şi pe aceşti subiecţi aşa cum o făcuseră unii dintre marii artişti bărbaţi. Există un tablou de Eardley, mi-a spus intervievatoarea, o pictură care înfăţişează un bărbat nud dormind pe un pat: întins pe o parte, cu trupul în nuanţe de gri, osos şi subnutrit, complet expus, într-o încăpere şi ea de un gri apăsător, iar patul e îngust şi incomod ca un sicriu. Tabloul ăsta nu seamănă cu nimic altceva din ce am văzut eu pictat de o femeie. În parte din cauza dimensiunilor lui mari, pare să ilustreze cea mai sumbră perspectivă asupra vieţii, astfel că reuşeşte aproape să contrazică întreaga istorie a artei în care pictori bărbaţi înfăţişează femei în această postură. Patosul acelui trup adormit şi lipsa oricărei posibilităţi sau eventualităţi sunt şocante; tabloul

a iscat la vremea respectivă un scandal din cauza asemănării dintre bărbatul acela şi victimele lagărelor de concentrare, ale căror imagini deveniseră cunoscute de câţiva ani în lumea întreagă. În ciuda scandalului – care în mod bizar a atras la uşa lui Eardley o sumedenie de bărbaţi oferindu-se să-i pozeze nud –, operele artistei rămân foarte puţin cunoscute, iar viaţa ei, care, din câte ştiu eu, a fost lipsită de sex, singuratică şi fără copii, s-a încheiat după o boală chinuitoare, la vârsta de patruzeci şi doi de ani. A fost o viaţă fără iluzii, şi mi se pare că în continuare unei femei îi este imposibil să trăiască fără iluzii, fiindcă lumea pur şi simplu ar ostraciza-o. În ceea ce mă priveşte, a adăugat intervievatoarea, eu m-am zbătut să ocup un post în care am posibilitatea să îndrept unele inechităţi şi să ajustez într-o oarecare măsură termenii dezbaterii, promovând activitatea acelor femei pe care le consider interesante. Dar, din ce în ce mai pregnant, acest post îmi dă senzaţia că stau pe o stâncă mică în largul oceanului, una care se restrânge rapid şi mai mult, fiindcă apele se umflă. Nu există un teren delimitat, aşa că n-am unde să fac un pas şi să rămân totuşi pe pământ uscat. Poate că în cazul unei femei, ca să aibă un teritoriu al ei, trebuie să trăiască aidoma păianjenului lui Bourgeois – cu excepţia situaţiei în care ar fi pregătită să campeze pe teritoriul masculin şi să se conformeze termenilor lui. Există încă doar două roluri, cel al modelului şi cel al artistului, şi alternativa, mi-a spus ea în vreme ce tehnicienii care roiau prin penumbră au început să clatine din cap unii la alţii, iar regizorul şi-a ridicat braţele în aer într-un gest de disperare, alternativa este să te retragi într-o credinţă ori o filosofie şi să-ţi găseşti astfel un adăpost.

Şi-a lăsat capul pe un umăr, ascultând spusele regizorului, apoi s-a întors spre mine, cu sprâncenele

acelea elegante şi subţiri ridicate într-o expresie sarcastică.

— Mi se pare extraordinar că atâţia bărbaţi nu pot rezolva problema; au zis că trebuie să ducă aparatura înapoi la studio ca s-o repare. Este foarte dezamăgitor şi, ţinând seama de subiectul conversaţiei noastre, chiar ironic, mi-a spus ea ridicându-se de pe scaun şi începând să-şi desfacă firul microfonului prins pe bluză.

Al treilea interviu, m-a înştiinţat asistenta pe când urcam scările, avea să fie ultimul, iar ea spera că se va dovedi mai reuşit decât celelalte două. Din câte ştia, Paola rezervase o masă la restaurant pentru prânzul de după, aşa că aveam ocazia să mă relaxez înainte de a mă întoarce la conferinţă. Când am ajuns în holul hotelului am văzut că Paola şedea pe acelaşi taburet, vorbind la telefon. Ne-a făcut un semn cu mâna şi din priviri, iar asistenta m-a condus la canapeaua pe care avusese loc primul interviu şi unde aştepta acum un bărbat, deşi de aproape am constatat că abia dacă ieşise din adolescenţă. Şedea lejer pe margine, îmbrăcat cu un tricou alb şi o pereche de blugi decoloraţi, legănând între degete o şapcă de baseball, cu o expresie de inocenţă uşor neliniştită, ca aceea a unui sfânt tânăr într-o pictură cu temă religioasă. A sărit în picioare să-mi strângă mâna şi pe urmă a aşteptat politicos să mă aşez, înainte de a face şi el acelaşi lucru. Părul castaniu îi cădea buclat în jurul feţei cu trăsături sincere, aproape feminine, iar ochii căprui-închis îi priveau pe ai mei cu o seriozitate copilărească.

— Mă întreb, a început el, dacă v-aţi gândit vreodată la cum ar fi să trăiţi într-un loc însorit. Am preluat ideea din cartea dumneavoastră. Unul dintre personaje povesteşte că şi-a dus toată viaţa în frig şi ploaie, iar acum, faptul că trăieşte într-o ţară însorită i-a schimbat caracterul. Mă întreb dacă la fel s-ar întâmpla şi pentru dumneavoastră.

Am răspuns că probabil nu aveam de ce să mă gândesc la asta, fiindcă nu intenţionam să locuiesc undeva unde e soare.

— Dar de ce nu?

Ne-am uitat o vreme unul la celălalt.

— M-am gândit la asta, şi cred că aşa ar trebui să faceţi, mi-a spus într-un târziu.

L-am întrebat unde anume îmi sugera să trăiesc.

— Aici, a replicat simplu. Aţi fi foarte fericită. Nimeni nu v-ar deranja. Oamenii ar fi foarte drăguţi cu dumneavoastră. Nici măcar n-ar trebui să învăţaţi limba locului, fiindcă toată lumea vorbeşte engleza şi înţelege că aşa stau lucrurile. Am avea grijă de dumneavoastră şi totul ar fi mai uşor. Nu trebuie să mai aveţi de suferit. Am găsi o căsuţă pe coastă, lângă mare. V-ar fi cald şi pielea vi s-ar bronza. M-am gândit la asta şi nu văd nici un dezavantaj.

În foaierul cufundat în penumbră, oamenii stăteau în picioare, şedeau ori roiau de colo colo, vizibili, dar aflaţi la o distanţă de netraversat, de parcă s-ar fi aflat sub apă. Se auzea un murmur constant de glasuri, în care era imposibil să distingi un cuvânt limpede. Uneori, un grup pleca şi locul lui era luat de altul, iar când oamenii intrau şi ieşeau pe uşile de sticlă fumurie încărcaţi cu valize, se putea întrezări pentru o clipă realitatea extraordinară a străzii fierbinţi, însorite şi apatice de afară.

I-am spus că nu sunt sigură că e important unde şi cum trăiesc oamenii, dat fiind că firea lor, individuală, îşi creează propriile circumstanţe: e o infatuare riscantă să-ţi rescrii destinul schimbându-i decorul; când asta li se întâmplă oamenilor împotriva voinţei lor, pierderea lumii cunoscute – oricare ar fi caracteristicile ei – e catastrofală. Fiul meu mi-a mărturisit că în copilărie îşi dorise cu disperare să facă parte dintr-o altă familie, aşa ca aceea a unui prieten împreună cu care îşi petrecuse el multă

vreme într-o perioadă. Familia respectivă era mare, gălăgioasă şi relaxată şi mereu avea un loc şi pentru el la masă, unde se mâncau cantităţi impresionante de preparate gustoase, chiar dacă nu foarte sănătoase, unde se discuta despre orice, dar nimic nu era analizat, astfel că nu exista pericolul de a trece prin oglindă – aşa cum se exprimase el – în starea de dureroasă conştientizare de sine, în care ficţiunile, roadele imaginaţiei umane, îşi pierd credibilitatea. Asta era starea în care i se părea lui că fusese forţată să intre viaţa familiei noastre, şi pentru o vreme făcuse tot ce-i stătuse în puteri ca să păstreze acele ficţiuni, insistând asupra vechilor obişnuinţe şi tradiţii chiar şi atunci când ceea ce reprezentau ele deja nu mai exista. În cele din urmă, am spus, renunţase şi începuse să lipsească de acasă din ce în ce mai mult, petrecându-şi tot timpul cu familia aceea, refuzând să mai mănânce cu noi, fiindcă până şi momentele în care şedea la masă îi stârneau, aşa cum a recunoscut mai târziu, sentimente copleşitoare de furie şi de tristeţe din cauza a ceea ce pierdea. Pe urmă însă a venit o vreme în care nu mai stătea mereu la familia cealaltă, aşa că părinţii prietenului lui au început să-l invite la diverse ocazii, iar el şi-a făcut griji că-i jignise sau îi supărase vizitându-i mai rar. Adevărul era că nu mai voia să se ducă acolo, fiindcă lucrurile care, cu un an sau doi în urmă, i se păruseră plăcute şi mângâietoare deveniseră acum sufocante şi iritante: timpul petrecut la masă cu ei era un jug, spunea el acum, unul prin care părinţii căutau să-i lege pe copii de ei şi să perpetueze ceea ce lui i se părea a fi un mit al familiei; fiece clipă de viaţă a prietenului era analizată de părinţi, deciziile şi alegerile lui erau judecate şi criticate, şi acest ultim element – judecata – i se păruse cel mai respingător fiului meu, îndemnându-l să se îndepărteze ca să nu fie şi el supus judecăţii. Invitaţiile lor de a se întoarce

l-au ajutat să vadă că istoricul prezenţei lui acolo nu fusese chiar unilateral, aşa cum crezuse el: din cauza nevoii de consolare din partea lor, nu-şi dăduse seama că şi ei avuseseră nevoie de el, ca martor – şi poate chiar ca dovadă – a fericirii lor familiale. Chiar se întreba cu amărăciune dacă savuraseră oare spectacolul suferinţei lui fiindcă astfel era reafirmată superioritatea propriului lor mod de viaţă. Într-un târziu a renunţat la această părere dură şi a început să le accepte din nou invitaţiile – nu pe toate, dar destul de multe ca să nu încalce regulile politeţii. Recunoştea că, acceptând confortul pe care i-l oferiseră, îşi crease o responsabilitate faţă de ei; iar această recunoaştere îl îndemnase să cugete la adevărata natură a libertăţii. Înţelesese că renunţase la o parte din propria-i libertate dintr-o dorinţă de a evita sau de a-şi atenua suferinţa; deşi nu părea un schimb inechitabil, ştiam că nu va mai repeta experienţa cu aceeaşi uşurinţă.

Ziaristul mă ascultase în tot acest timp cu aceeaşi expresie de inocenţă răbdătoare.

— Dar de ce este atât de rău să depinzi de alţi oameni? m-a întrebat. Nu toată lumea e rea. Poate că aţi avut doar ghinion.

Am replicat că există în limba lui un cuvânt greu de tradus, care desemnează o senzaţie de dor de casă chiar şi atunci când eşti acasă – cu alte cuvinte, o tristeţe fără motiv. Poate că această senzaţie fusese cea care-i determinase pe conaţionalii lui să cutreiere pământul în căutarea unui cămin care să le alunge tristeţea. Poate că găsirea căminului pune capăt căutărilor, dar sentimentul acela de strămutare este cel care duce la construirea adevăratei intimităţi şi constituie povestea în sine, ca să zicem aşa. Oricare ar fi suferinţa, ea funcţionează ca o busolă, iar posesorul unei astfel de busole îşi pune în ea

toată încrederea şi se îndreaptă acolo unde îl îndrumă ea, în ciuda aparenţelor care-i sugerează contrariul.

— Unei asemenea persoane îi este imposibil să atingă seninătatea sufletească, am spus, şi îşi va petrece întreaga viaţă mirându-se de cei care au această calitate sau nereuşind s-o înţeleagă, şi poate că unica ei speranţă ar fi o bună imitaţie a seninătăţii sufleteşti, aşa cum acceptă unii dependenţi faptul că nu-şi vor putea anihila niciodată respectivele impulsuri: vor trăi cu ele, chiar dacă nu le vor da curs. Ceea ce nu poate tolera o astfel de persoană este ideea că experienţele sale nu au la bază condiţii cu caracter universal, ci pot fi puse pe seama unor circumstanţe particulare sau excepţionale, şi că ceea ce considera ea drept adevăr este în realitate doar un noroc personal – aşa cum nici dependentul n-ar trebui să creadă că-şi poate recăpăta inocenţa, neştiinţa unor lucruri cu privire la care are deja o cunoaştere fatală.

— Unde este acum fiul acesta despre care mi-aţi povestit? m-a întrebat ziaristul.

I-am spus că preferase să locuiască pentru o vreme împreună cu tatăl lui şi că, deşi nu se putea spune că eram mulţumită fără el, speram să găsească ceea ce căuta.

— Dar de ce l-aţi lăsat să se ducă?

— Dacă le-am oferit copiilor mei libertate, nu pot începe să le dictez termenii acesteia.

— Totuşi, a insistat el, şi dumneavoastră sunteţi liberă ca la un moment dat să alegeţi dacă vreţi să trăiţi într-un loc ploios sau într-unul însorit. Noi am avea grijă de dumneavoastră. Dacă nu veţi vrea să vedeţi pe nimeni în jur, nimeni nu v-ar obliga. Dar oamenii de aici v-ar aprecia. Eu tot cred că aţi avut ghinion şi că, dacă aţi fi trăit în această ţară, aţi fi avut alte experienţe de viaţă. Personajul din cartea dumneavoastră observă că umiditatea pe care a simţit-o în el însuşi toată viaţa începe

să scadă şi că acest lucru ar putea constitui un prilej de a trăi încă o dată. Dar nu poate, fiindcă acasă are o familie, iar copiii lui sunt încă mici. În plus, identitatea lui naţională este parte a caracterului său, care – crede el – i-a asigurat succesul. În lipsa ei, ar fi la fel ca toţi ceilalţi şi ar trebui să concureze cu ei în termeni similari, iar în adâncul sufletului ştie că nu are talentul necesar pentru a câştiga. Dar dumneavoastră nu aparţineţi nici unui loc, şi deci sunteţi liberă să mergeţi oriunde vreţi.

Asistenta s-a apropiat cu timiditate şi ne-a spus că a venit timpul ca interviul să se încheie, iar eu şi Paola să plecăm spre restaurant. De asemenea, se întreba dacă m-ar deranja foarte mult să-i dau autograf pe două dintre cărţile mele pentru copiii ei, aşa cum mă rugase mai înainte. A scos cărţile dintr-o pungă cu sigla unui supermarket, a aşezat cu grijă un pix deasupra lor şi mi le-a întins. Le-am semnat, după ce ea a rostit pe litere numele celor doi copii. Cum cel de-al treilea intervievator se ridicase să plece, Paola, care şedea încă pe taburet şi vorbea la telefon, a arătat scurt spre acesta şi apoi a ridicat un deget în aer. Câteva clipe mai târziu a pus telefonul în geantă, s-a ridicat de pe taburet şi a venit spre noi. În timp ce asistenta o informa despre evenimentele dimineţii, ea şi-a scos telefonul din geantă şi a început să tasteze repede ceva pe ecran. S-a uitat apoi la ceas şi s-a întors spre mine. Rezervase o masă la un restaurant în zona veche a oraşului, mi-a spus. Translatoarea mea, Felicia, ne aştepta acolo. Dacă voiam, puteam să luăm un taxi sau, dacă nu mă deranja căldura, puteam să mergem pe jos, fiindcă aveam suficient timp.

— Ar fi plăcut să mergem pe jos, nu-i aşa? m-a întrebat, ochii ei mici privindu-mă cu speranţă.

După penumbra şi răcoarea sepulcrală a holului hotelului, căldura care ne-a întâmpinat afară a venit ca un

şoc. O pâclă prăfoasă persista în aerul uscat şi fierbinte, sub albastrul intens al cerului. Strada era pustie, cu excepţia unui grup de funcţionari care stăteau pe trotuarul celălalt, în peticul de umbră aruncat de clădire, vorbind şi fumând. Vreo două pisici erau tolănite pe-o parte în ungherele mai răcoroase dintre maşinile parcate. Zgomotul îndepărtat al traficului şi cel al utilajelor de la un şantier de construcţii undeva aproape răsuna în fundal. Paola păşea cu o rapiditate surprinzătoare, în ciuda staturii mici şi a sandalelor aurii firave pe care le purta. Trecuse de cincizeci de ani, dar faţa cu trăsături vioaie şi ochi strălucitori îi era aproape copilărească. Hainele îi erau croite dintr-un material uşor şi vaporos, în care trupul ei mic, dar viguros, se mişca nestânjenit. Înainta legănându-şi braţele, cu părul castaniu fluturându-i în urmă.

— Merg mult pe jos, mi-a spus. Îmi face mare plăcere să-i văd pe ceilalţi închişi în maşinile lor, în vreme ce eu sunt liberă.

Capitala, aşa cum sigur ştiam, era cunoscută pentru străzile abrupte.

— Ori urc, ori cobor, a adăugat ea. Niciodată pe undeva pe la mijloc.

Avusese o maşină, mi-a zis, dar o folosea atât de rar, încât uita mereu unde o lăsase parcată. Iar pe urmă, într-o zi în care avusese nevoie de ea, o găsise lovită.

— Poate că sunt singura persoană care poate revendica daună totală fără să se fi aflat măcar în maşină. Era distrusă complet, aşa că am lăsat-o acolo şi am plecat.

Suburbia în care locuia părea foarte departe din punctul unde ne aflam, dar în realitate nu făceai mai mult de o jumătate de oră pe jos, dacă ştiai pe unde s-o iei; părea mai departe numai din cauza particularităţilor sistemului rutier şi a lipsei transportului public. Şi totuşi, zona părea atât de izolată, încât auzise în decursul anilor numeroase

poveşti – unele dintre ele chiar amuzante – despre autori care se eschivaseră sau încercaseră s-o evite.

— De fapt, tot timpul eşti foarte aproape de civilizaţie, mi-a spus.

Mulţi oameni deveneau neputincioşi din cauza căldurii, chiar şi cei care locuiseră aici toată viaţa; ea însă deprinsese arta de a-şi conserva energia, fără s-o irosească încercând să combată forţe asupra cărora nu avea nici o posibilitate de control. Când fiul ei era mic, spre exemplu, se trezea devreme, pentru ca el s-o găsească de fiecare dată complet îmbrăcată în bucătărie, pregătind micul dejun, gata să înceapă o nouă zi: îl ducea la creşă, vorbind veselă tot drumul, iar după ce-l lăsa acolo se întorcea imediat acasă, îşi scotea hainele şi se culca la loc. Reprizele ei prodigioase de mers erau întrerupte de perioade în care deseori rămânea nemişcată ore în şir, ca o reptilă care nu consumă nici măcar energia necesară pentru a clipi. Trăia acolo de treizeci şi cinci de ani, mi-a spus apoi ca răspuns la întrebarea mea, după ce îşi petrecuse copilăria într-o zonă îndepărtată din nordul ţării.

— Acolo, pretutindeni e apă. Cerul e mereu înnorat, râurile sunt umflate şi peste tot se aude picurând, clipocind şi curgând, astfel că te simţi aproape hipnotizat.

Nu cu mult timp în urmă, se dusese acasă şi petrecuse câteva săptămâni cu mama ei, care era bolnavă.

— Mi s-a părut foarte ciudat să mă aflu din nou în mediul acela apos, cu sunetul ploii care cade, al râurilor scurgându-se vijelios spre mare, cu iarbă umedă peste tot şi copaci din care picură apa. După un timp am început să-mi amintesc lucruri pe care le uitasem cu desăvârşire, ceea ce mi-a dat senzaţia că întreaga mea viaţă de adult fusese un vis. Aproape că mă simţeam dispărând, de parcă locul acela mă putea absorbi la loc în el însuşi. Şedeam într-o zi pe malul râului şi citeam, exact aşa cum

obişnuiam pe când aveam doisprezece sau treisprezece ani, şi tot ce am făcut de atunci încoace mi s-a părut deodată absolut contestabil, fiindcă singurul rezultat a fost să mă readucă în precis acelaşi loc.

După ce se întorsese în oraş petrecuse câteva săptămâni într-o stare care frizase extazul; străbătuse pe jos fiece străduţă şi alee, neputând să se sature de senzaţia familiară a pietrelor calde de sub picioare.

— Ca un cuplu căsătorit, în a doua lună de miere, mi-a spus. Doar că, spre deosebire de căsnicia mea reală, asta a rezistat. Şi a fost chiar mai bine pentru sănătatea mea.

Din fericire, fostul ei soţ stătea puţin timp în oraş, deoarece participa la curse de iahturi şi deci ieşea deseori pe mare.

— Eu l-am poreclit „Piratul”. Când dă buzna în oraş căutându-mă, am grijă să fiu cât mai dificil de găsit.

Avea un copil cu fostul soţ, un băiat de paisprezece ani. Se despărţiseră însă înainte de naşterea lui.

— De fapt, el nici n-a ştiut că sunt însărcinată; mi-am ascuns sarcina cât am putut, ştiind că altfel n-aş mai fi scăpat niciodată de el. Iar când a aflat, a trebuit să mă ascund efectiv, fiindcă sunt sigură că ar fi încercat să mă ucidă. Recunosc, am procedat egoist când am rămas voit însărcinată, dar aveam deja patruzeci de ani, aşa că ar fi fost ultima mea şansă.

Fiului ei îi fusese greu să-şi construiască o imagine asupra tatălui său, ale cărui absenţe îndelungate şi prezenţe dramatice erau destabilizatoare şi al cărui stil de viaţă era deopotrivă brutal şi incitant, în vreme ce viaţa Paolei includea, prin forţa împrejurărilor, toate banalităţile rutinei casnice. Tatăl băiatului avea numeroase iubite, toate foarte tinere şi foarte frumoase, pe când ea – a oftat Paola – îmbătrânea şi abia dacă mai arăta a femeie.

— Nu mă mai interesează să am un bărbat în viaţa mea. Corpul meu vrea solitudine. Îi place să se ascundă sub hainele astea largi, de parcă ar fi acoperit de cele mai hidoase cicatrice. În sfârşit, mi-a alungat credinţa de o viaţă în iubirea de tip romantic, fiindcă până şi la cincizeci de ani încă mai credeam în ideea de a-mi găsi sufletul pereche, ca şi când acesta ar fi fost un erou de roman care nu-şi făcuse apariţia şi trebuia căutat înainte ca romanul să se încheie. Dar corpul meu ştie mai bine şi vrea să fie lăsat în pace.

Merseserăm la vale pe o serie de alei înguste, iar acum străbăteam străzi mai largi, mărginite de copaci, printre care se zăreau piaţete plăcute, cu arteziene şi biserici la intersecţii. Era o zonă foarte frumoasă a oraşului vechi, care cu numai zece ani în urmă fusese cotropită de mizerie şi de neglijare, mi-a spus Paola; acum însă, după investiţii considerabile, zona se transforma într-un cartier popular, cu magazine şi restaurante noi; chiar şi unele companii începuseră să-şi mute sediul acolo. Magazinele erau aceleaşi pe care le puteai vedea în centrul oraşelor de pretutindeni, iar barurile şi cafenelele erau versiuni turistice ale originalelor, în acelaşi mod inevitabil pe care-l întâlneşti oriunde, astfel că regenerarea aceea începea să semene cu o mască mortuară.

— Europa moare, a adăugat ea, şi, cum fiece parte este înlocuită odată ce piere, devine din ce în ce mai greu să-ţi dai seama ce anume e fals şi ce e autentic, astfel că e posibil să nu observăm asta decât după ce totul a dispărut.

Şi-a privit ceasul de la mână şi a spus că mai aveam puţin timp înainte de ora la care trebuia să fim la restaurant; dacă nu mă deranja, era un loc, nu prea departe, care m-ar fi putut interesa. Am pornit mai departe, cu paşi şi mai rapizi decât înainte, părul lung şi fin

al Paolei fluturându-i în urmă în timp ce tunica argintie îi fâlfâia.

— Ceea ce vom vedea e puţin ciudat, mi-a zis. Am descoperit-o din întâmplare, în urmă cu câţiva ani. Treceam prin apropiere şi mi s-a rupt bareta sandalei, aşa că trebuia să găsesc un loc în care să mă aşez şi s-o prind. Văzând o biserică deschisă, am intrat fără să stau pe gânduri, moment în care am avut un şoc.

Cu vreo cincizeci de ani în urmă, a continuat ea, biserica fusese distrusă într-o noapte de un incendiu teribil, atât de intens încât lespezile de piatră se ridicaseră, plumbul ferestrelor se topise, şi doi pompieri muriseră încercând să-l stingă. Dar în loc ca biserica să fie restaurată, se decisese să fie reparate doar elementele structurale ale clădirii, aceasta fiind folosită mai departe ca lăcaş de cult, în ciuda aspectului cumplit şi a evenimentelor violente de care acesta amintea.

— Interiorul e complet negru, iar pereţii şi tavanul sunt deformate ca acelea ale unei peşteri în care straturile de rocă s-au umflat. Focul, deşi a mistuit picturile şi statuile existente înăuntru, a lăsat în urma lui o patină proprie în care ai impresia că distingi imagini fantomatice. Pretutindeni vezi forme bizare, ca de ceară topită, zone frânte în care căldura a despicat piatra, nişe şi alcovuri goale, iar întreaga textură a bisericii este atât de grav afectată, încât aproape că nici nu mai pare creată de mână omenească, de parcă trauma focului ar fi transformat-o într-o formă naturală. Nu ştiu de ce, dar priveliştea de acolo mi se pare extrem de emoţionantă. Faptul că a fost lăsată în acea stare brută, când toate celelalte în jur au fost curăţate şi înlocuite, are o semnificaţie pe care nu reuşesc nici s-o înţeleg, nici s-o exprim în cuvinte, însă oamenii continuă să meargă acolo şi să se poarte de parcă totul ar fi normal. La început mi-

am spus că cineva a făcut o greşeală oribilă lăsând biserica în starea în care era, ca şi când ar fi crezut că nimeni nu va observa ce se întâmplase, iar când i-am văzut pe cei dinăuntru rugându-se ori participând la slujbă, am crezut că într-adevăr e posibil să nu fi înţeles. Asta mi s-a părut ceva atât de cumplit, încât am vrut să ţip la toţi cei de acolo, să-i forţez să se uite la pereţii negri şi la goliciunea din jur. Pe urmă însă, am remarcat că în unele locuri în care era clar că se aflaseră statui fuseseră instalate becuri noi care iluminau spaţiile goale. Luminile acelea aveau un efect straniu: datorită lor, vedeai în spaţiile goale mai mult decât ai fi văzut dacă acolo s-ar fi aflat o statuie. Am ştiut atunci că spectacolul acela nu era rezultatul unei monstruoase neglijări sau al unei neînţelegeri, ci al muncii unui artist.

Ne opriserăm în dreptul unui semafor, la o intersecţie aglomerată, şi aşteptam să putem traversa. Nu era umbră acolo; aerul tremura deasupra traficului asiduu, în vreme ce soarele se revărsa asupra noastră pe fondul zgomotului. Dincolo de stradă se întindea o esplanadă de copaci impunători, ca nişte nori în a căror penumbră se distingeau siluete umane. Oamenii se plimbau ori şedeau pe bănci printre trunchiurile închise la culoare, sub frunzişul des ale cărui profunzimi de lumini şi umbre deveneau tot mai complexe pe măsură ce priveam. Am văzut o femeie care privea absentă înainte şi un copil mic ghemuit pe jos, studiind ceva. Am văzut de asemenea un bărbat aşezat cu picioarele încrucişate pe o bancă, întorcând pagina ziarului pe care-l citea. O chelneriţă a adus un pahar cuiva de la o masă, iar un băiat a lovit o minge, expediind-o undeva în zonele umbrite. Nişte păsări ciuguleau pe pământ, imperturbabile. Linia de demarcaţie dintre locul acela tăcut, aidoma unei grădini, şi asfaltul clocotitor pe care stăteam noi a părut pentru un moment

atât de clar definită, încât mi s-a părut aproape de nesuportat, ca şi când ar fi reprezentat o dezordine fundamentală şi insurmontabilă, astfel că orice încercare de a o depăşi ar fi fost sortită eşecului. Culoarea semaforului s-a schimbat şi am pornit să traversăm. Transpiraţia mi se scurgea pe spate, iar în piept mi se stârnise un bubuit ce semăna cu o extensie a căldurii apăsătoare a soarelui, de parcă astrul de pe cer m-ar fi încorporat în el însuşi.

Când am ajuns la biserica despre care îmi vorbise Paola, am constatat că era închisă. Ea a început să se plimbe de colo colo prin faţa uşii, ca şi când s-ar fi aşteptat să se ivească o altă cale de a intra.

— Ce păcat! a exclamat siderată. Aş fi vrut s-o vezi. Îmi şi imaginasem!

Piaţeta în care ne aflam era micuţă şi îngrijită, iar razele soarelui cădeau direct asupra ei, astfel că doar o bordură de umbră cădea pe marginile clădirilor din jur, cu ferestrele oblonite. M-am rezemat de un zid şi am închis ochii.

— Te simţi bine? am auzit-o pe Paola întrebându-mă.

După căldura şi lumina de afară, în restaurant era atât de întuneric, încât ai fi zis că era miezul nopţii. O femeie era aşezată în cel mai îndepărtat colţ al sălii, sub o reproducere a tabloului *Salomeea cu capul lui Ioan Botezătorul* de Artemisia Gentileschi. Pe masă, în faţa ei, se vedea o cască de biciclist.

— Am întârziat foarte mult, a spus Paola.

Felicia a ridicat din umeri, încreţindu-şi gura într-o grimasă care era pe jumătate zâmbitoare, pe jumătate încruntată.

— N-are importanţă.

Ne-am aşezat, iar Paola s-a lansat într-o explicaţie a ocolului făcut şi a scopului neatins al acestuia. Felicia urmărea povestea răbdătoare, cu sprâncenele încruntate.

— Nu cred că ştiu locul, a zis în cele urmă.

— E chiar la poalele dealului, a răspuns Paola, doar la câteva sute de metri distanţă.

— Dar aţi venit cu taxiul!

— Da, din cauza căldurii, a lămurit-o Paola.

— Ţi-e cald? m-a întrebat Felicia, aparent surprinsă. Acum nu este chiar atât de cald. În perioada asta a anului poate fi mult mai rău.

— Dacă nu eşti obişnuit însă, a intervenit Paola, te afectează altfel.

— Bănuiesc că da, a recunoscut Felicia.

— Ţi se urcă la cap, exact ca vinul. Aş bea nişte vin, a zis Paola întinzând mâna după meniu. Am chef să mă ameţesc puţin.

Felicia a încuviinţat înclinând încet din cap.

— E o idee bună.

Era o femeie înaltă şi masivă, cu faţa prelungă, palidă, care în lumina slabă a restaurantului părea cioplită în umbre adânci.

— Hai să... cum se zice în engleză? a întrebat Paola. Hai să ne relaxăm curelele.

— Să ne slăbim, a corectat-o Felicia. Să ne slăbim curelele.

— Felicia are o curea foarte strânsă, a spus Paola.

— Nu e chiar atât de rău, i-a replicat Felicia, afişând grimasa pe jumătate zâmbitoare, pe jumătate încruntată.

— Foarte strânsă, a repetat Paola, dar nu într-atât încât să se sufoce. Au nevoie de tine în viaţă, nu-i aşa? Le eşti mai utilă astfel.

— Adevărat, a recunoscut Felicia luând casca de pe masă pentru ca ospătarul să poată aşeza vinul.

— Ce-i asta? s-a interesat Paola. Circuli cu bicicleta acum?

— Umblu cu bicicleta.

— Dar ce s-a întâmplat cu maşina ta?

— A luat-o Stefano, a răspuns Felicia ridicând din umeri. La urma urmei, a lui e.

— Dar cum te descurci fără maşină? Locuieşti atât de departe, încât ţi-e imposibil fără ea.

Felicia s-a gândit câteva clipe, după care a spus:

— Nu e imposibil. Trebuie doar să mă trezesc cu o oră mai devreme.

Paola a clătinat din cap şi a mormăit o înjurătură.

— Jignitor, a continuat Felicia, a fost motivul pentru care a luat-o. A zis că nu mai are încredere să mă lase să conduc maşina.

— Încredere?

— Am avut un aranjament, a zis Felicia rostind cuvintele fără grabă. Cel care are grijă de Alessandra foloseşte maşina. Prin urmare, dacă fata stă la el peste weekend, o însoţeşte şi maşina. Dar în cea mai mare parte a timpului Alessandra stă cu mine, aşa că maşina e parcată în faţa apartamentului meu. Când are vreo problemă, Stefano se aşteaptă să mă ocup eu de rezolvarea ei. Acum două săptămâni au trebuit schimbate toate cele patru anvelope, şi înlocuirea lor m-a costat aproape jumătate din salariul pe-o lună.

— Deci a fost în avantajul lui, a conchis Paola.

— După ce am înlocuit anvelopele, am primit o scrisoare din partea avocatului lui Stefano. Scria în ea că salariul meu nu este suficient pentru a justifica posesia maşinii şi pentru a acoperi cheltuielile de întreţinere. Nu remarcasem că maşina dispăruse. O pregăteam pe Alessandra pentru şcoală şi eram deja în întârziere, dar când am citit scrisoarea m-am uitat pe fereastră şi am

văzut că maşina nu mai era în parcare. Stefano are cheia lui, şi mi-am dat seama că venise cel mai probabil noaptea şi o luase în timp ce eu dormeam. Urma să am o zi foarte plină şi maşina îmi era strict necesară, iar faptul că nu mă anunţase m-a şocat. Totodată, mi-am dat seama că, inconştient, maşina îmi dăduse un sentiment de siguranţă şi de legitimitate, fiindcă, deşi întreţinerea ei era scumpă, faptul că o împărţeam cu Stefano părea să-mi ofere un anume grad de protecţie. Până în clipa aceea, în care mă uitasem pe fereastră şi văzusem locul gol acolo unde ar fi trebuit să fie maşina, mă agăţasem de o iluzie, cu toate că în urmă cu o oră aş fi putut jura că nu mai aveam nici una. Chiar şi atunci am rămas pradă iluziilor, deoarece am luat telefonul şi l-am sunat pe Stefano, crezând că era o greşeală pe undeva. A fost foarte calm şi mi-a vorbit de parcă aş fi fost un copil obraznic căruia trebuie să i se explice de ce este pedepsit, iar când am început să plâng a devenit şi mai calm, recunoscând că era un lucru foarte trist că-mi atrăsesem singură toate aceste necazuri prin lipsa oricărui autocontrol.

— Dar e absurd! a răbufnit Paola. Avocata ta poate susţine că ai nevoie de maşină fiindcă ai grijă de copil.

Felicia a încuviinţat.

— Aşa mi-am spus şi eu. Şi am sunat-o, cu toate că o asemenea discuţie este foarte scumpă, iar ea a zis că o singură întrebare se punea aici: pe numele cui sunt documentele maşinii. După părerea ei, nu aveam absolut nici un argument moral, ceea ce mi s-a părut imposibil de crezut, astfel că am continuat să vorbim prea mult şi, peste toate celelalte, acum am de plătit o factură uriaşă. Ar fi trebuit să ştiu că Stefano nu ia nici o decizie pe baza a ceea ce este bine sau rău, ci acţionează doar în conformitate cu ceea ce-i permite legea să facă. Înţelege că legea poate fi folosită ca o armă, pe când eu mă

gândesc la ea doar în legătură cu dreptatea, iar când o fac, e deja mult prea târziu.

— Păcat pentru tine că Stefano este atât de inteligent.

Remarca Paolei a făcut-o pe Felicia să zâmbească.

— Într-adevăr, am avut grijă să aleg pe cineva inteligent.

— Piratul se folosea de lege aşa cum folosesc demolatorii bila aceea uriaşă pe lanţ ca să distrugă o clădire, a spus apoi Paola. Lăsa multă mizerie în urmă şi până la final nu mai rămânea nimic. Cu toate că dacă vreodată va deveni legal să ucizi pe cineva, o clipă mai târziu o să aud un ciocănit la uşă şi voi da de el în prag, fiindcă, deşi nu l-a deranjat să încalce legea în chestiuni mărunte, astfel încât să nu devină vulnerabil, nu a agreat niciodată ideea de a sta la închisoare din cauza mea – nici măcar pentru plăcerea de a mă ucide.

Felicia s-a rezemat de spătarul scaunului, cu paharul de vin în poală şi un zâmbet melancolic abia vizibil în penumbră.

— Vinul e foarte bun, a murmurat ea. Îmi dă senzaţia că pot să adorm dintr-o clipă în alta.

— Eşti obosită, i-a spus Paola, iar cealaltă a încuviinţat cu ochii pe jumătate închişi, zâmbind încă.

Apoi a rostit fără grabă:

— În dimineaţa asta m-am trezit la ora şase, am lăsat-o pe Alessandra la şcoală la şapte, mi-am luat bicicleta şi m-am dus la colegiul la care predau arta traducerii, ca să susţin un curs la ora opt. Pe urmă am plecat înapoi, tot cu bicicleta, şi am luat trenul spre suburbii, unde trebuia să predau două ore de engleză şi de franceză la şcoala de acolo. Singura problemă a fost că unul dintre ceilalţi profesori lipsea, aşa că am avut de două ori mai mulţi elevi decât de obicei şi, fiindcă era programat un test, am avut şi de două ori mai multe lucrări pe care să le iau acasă şi să le corectez. Nici nu-mi dădeam seama cum voi

putea să le duc pe bicicletă. Şi am fost chiar mândră de soluţia pe care am găsit-o: am legat teancul de şaua bicicletei şi m-am aşezat deasupra lor, pedalând până acasă. După aceea am luat trenul spre oraş şi m-am dus la bibliotecă, unde fusesem rugată să susţin o prelegere despre catalogarea textelor traduse, iar de acolo am venit aici. În dimineaţa asta Alessandra nu s-a simţit bine, aşa că mă aşteptam oarecum să primesc un telefon de la şcoală, prin care să fiu chemată să vin să o iau – caz în care nu ştiu ce aş fi făcut, fiindcă programul îmi era plin ochi; din fericire, nu m-au sunat. Dar am primit un alt telefon, a continuat Felicia lăsându-şi scaunul pe spate şi sprijinindu-şi capul de perete. Era de la mama, care îmi spunea că s-a săturat să-mi depoziteze lucrurile pe care i le-am lăsat în păstrare, o serie de cutii şi mici piese de mobilier, şi că dacă nu vin să le iau până la sfârşitul zilei, o să le scoată în stradă. I-am amintit că, deoarece stau în apartamentul unei prietene, nu am unde să le pun, iar acum nu mai am nici măcar maşină cu care să pot veni să le iau, în vreme ce casa ei are o mansardă spaţioasă, unde pot fi lăsate fără să deranjeze pe nimeni. Ea a zis că s-a săturat să mai stea cu lucrurile mele în mansardă şi a repetat că le va scoate în stradă dacă nu vin să le iau până diseară. Nu e vina ei, mi-a mai spus, că mi-am bătut joc de viaţa mea şi că nu am nici măcar o casă în care să locuiesc. „Provii dintr-o familie bună”, a adăugat, „şi totuşi accepţi ca fetiţa ta să trăiască aidoma unui vagabond.” Eu i-am zis: „Mama, pentru tine a fost altfel, fiindcă tata s-a ocupat de toate, iar tu n-ai fost nevoită să munceşti”. Iar ea mi-a replicat: „Da, uite unde v-a dus toată egalitatea aia a voastră – bărbaţii nu vă mai respectă şi pot să vă trateze ca pe noroiul de pe pantofii lor. Verişoara ta Angela n-a lucrat niciodată, a divorţat de două ori şi e mai bogată decât regina Angliei, fiindcă a stat acasă, a avut grijă de

copii şi i-a tratat ca pe un zălog. Tu însă n-ai nici casă, nici bani şi nici măcar maşină, iar copilul tău umblă de colo colo arătând ca un orfan de pe străzi. Nici măcar nu-i tunzi bretonul, şi-i intră părul în ochi, de nu vede pe unde merge.” „Mama, aşa îi place lui Stefano”, i-am răspuns, „el insistă să nu i-l tund, aşa că n-am ce face în privinţa asta.” Iar ea mi-a spus: „Nici nu-mi vine să cred că am adus pe lume o femeie ca tine, care-i permite unui bărbat să-i dicteze ce să facă cu părul copilului ei”. După asta a repetat că nu-mi mai ţine lucrurile nici o zi şi a închis telefonul. Aseară a venit în vizită o prietenă, o femeie pe care Alessandra n-o mai întâlnise. Vorbeam despre munca mea, când fetiţa ne-a întrerupt. „Mama vorbeşte mereu despre munca ei”, i-a spus ea prietenei mele, „dar în realitate nu munceşte; ceea ce numeşte ea muncă, alţii numesc hobby. Nu eşti de acord că e puţin ironic să spună că munceşte, când tot ce face e să stea şi să citească o carte?” Prietena mea i-a răspuns că nu, nu e de acord, că traducerea nu este doar o muncă, ci şi o operă de artă. Alessandra s-a uitat la ea şi pe urmă m-a întrebat: „Mama, cine e persoana asta din apartamentul nostru? Nu e îmbrăcată prea bine; de fapt, arată ca o vrăjitoare.” Prietena mea a încercat să râdă, însă mi-am dat seama că a deranjat-o teribil să i se vorbească aşa, mai ales de un copil de cinci ani, iar eu nu i-am putut explica în faţa Alessandrei că aşa se răzbună Stefano pe mine, înveninându-mi copilul şi întorcându-l împotriva mea, molipsindu-l de propria lui aroganţă. Îmi amintesc de perioada când ne-am despărţit, şi Stefano a luat-o într-o zi, după care n-a mai adus-o înapoi. Trebuia să stea la el doar câteva ore, dar el a ţinut-o zece zile şi a refuzat să-mi răspundă la telefon şi la mesaje. În acele zece zile aproape că mi-am pierdut minţile de durere. Nu cred că am dormit mai mult de câteva minute odată; mă învârteam de colo

colo prin apartament ca un animal în cuşcă, aşteptând ca situaţia să revină la normal. Abia mai târziu am înţeles că durerea prin care am trecut în zilele acelea nu a fost povara responsabilităţii. N-a fost o consecinţă a certurilor mele cu Stefano, ci rezultatul unei cruzimi calculate, cruzime faţă de mine şi faţă de copil deopotrivă: răpirea Alessandrei era o demonstraţie de putere din partea lui, o dovadă că putea să mi-o ia şi s-o aducă înapoi atunci când voia. Dacă ne-am fi bătut, el ar fi câştigat, şi asta îmi arăta luând copilul după bunul lui plac: că dacă îmi închipuiam că deţin vreo putere – fie şi doar vechea putere maternă –, mă înşelam complet. Mai mult decât atât, că nu-mi găsisem libertatea părăsindu-l; ceea ce făcusem de fapt fusese să-mi încalc toate drepturile pe care el mi le acordase şi să devin sclava lui. Există un fragment într-una dintre cărţile tale, a adăugat Felicia întorcându-se spre mine, în care povesteşti că ai trecut prin ceva asemănător, iar eu l-am tradus cu mare atenţie şi minuţiozitate, de parcă ar fi fost un obiect fragil pe care aş fi riscat să-l sparg sau să-l distrug, fiindcă aceste experienţe nu aparţin în întregime realităţii, iar dovezile în privinţa lor sunt o chestiune care ţine de cuvântul unei persoane împotriva cuvântului alteia. Mi s-a părut important să nu interpretez greşit nici un cuvânt, iar după aceea am avut impresia că, dacă tu ai legitimat această semi-realitate scriind despre ea, eu am relegitimat-o prin faptul că o am transpus-o într-o altă limbă şi i-am asigurat supravieţuirea.

— Supravieţuim, a intervenit Paola, înclinându-şi paharul gol ca să privească în el. Trupul trăieşte mai mult decât perioada în care-l folosim, şi asta e ceea ce-i enervează în primul rând. Corpul continuă să existe, îmbătrânind şi urâţindu-se şi rostind astfel adevărul pe care ei nu vor să-l audă. Piratul încă mă urmăreşte, chiar şi după toţi anii ăştia, asigurându-se că, ori de câte ori dau vreun semn de

viaţă, el e acolo, gata să-l strivească. Capul mi se învârte din cauza vinului, a adăugat ea cu un zâmbet strâmb în colţul gurii, aşa cum obişnuia el să mă învârtească apucându-mă de păr, doar că acum nu mă doare. Asta e răzbunare, nu-i aşa? Mă durea foarte tare când mă trăgea el de păr, aşa că e plăcut să vorbesc despre toate astea când capul mi se învârte din cauza vinului şi a imaginii cu ţeasta lui retezată, aşezată pe un platou în faţa mea. Ceea ce nu înţeleg, mi-a spus privindu-mă, este de ce te-ai recăsătorit când ştiai ceea ce ştiai. Ai transpus faptul în scris, iar asta atrage după sine toate legile.

— Am sperat să iau ce-i mai bun din legile acelea, am răspuns, trăind în conformitate cu ele. Fiul meu cel mare a făcut la un moment dat o copie după tabloul acela de pe perete, numai că a omis toate detaliile, păstrând doar formele şi relaţiile spaţiale dintre ele. Interesant este că, fără acele detalii şi fără povestea cu care erau asociate, pictura a devenit un studiu nu al tendinţelor criminale, ci al complexităţilor iubirii.

Paola a clătinat din cap.

— Asta nu e posibil, mi-a zis. Legile acelea sunt făcute pentru bărbaţi şi, poate, pentru copii. Pentru femei însă, sunt doar o iluzie, aidoma castelelor de nisip de pe plajă, care la urma urmei sunt modalitatea prin care copilul îşi dovedeşte adevărata natură, construind un edificiu temporar, până când va deveni şi el bărbat. În viziunea legii, femeia este temporară, între permanenţa pământului şi violenţa mării. E mai bine să fii invizibil. E mai bine să trăieşti în afara legii. Să fii un... Cum se zice în engleză?

— Un proscris, a intervenit Felicia, zâmbind în lumina slabă.

— Un proscris, a reluat Paola mulţumită, după care şi-a ridicat paharul şi l-a ciocnit de al Feliciei. Aleg să trăiesc ca o proscrisă.

*

De pe marginea drumului, unde mă lăsase, şoferul de taxi mi-a arătat drumul spre plajă, făcând gesturi largi cu braţele ca să-mi transmită necesitatea de a merge mai departe, dincolo de promenada din lemn care cotea printre dunele de nisip, dispărând din vedere. Căldura toropitoare a amiezii se mai îmblânzise şi o nuanţă pal-vineţie apăruse pe cer. Cimentul alb al zidului scund care mărginea plaja păstra urmele strălucirii fierbinţi a zilei, pe fondul clar definit al penumbrei care se lăsa. De dincolo de nisip răzbătea susurul îndepărtat al apei, şi senzaţia de greutate şi cuprindere a mării s-a făcut simţită dintr-odată, cu toate că încă nu era vizibilă.

În acel moment mi-a sunat telefonul, şi pe ecran a apărut numele fiului meu cel mic.

— S-a produs un mic dezastru, mi-a spus el.

— Ce anume?

Se întâmplase seara trecută, târziu, mi-a povestit. Era cu nişte prieteni şi, din greşeală, izbucnise un incendiu. Se produseseră câteva stricăciuni şi era îngrijorat în privinţa consecinţelor.

— N-avea rost să te sun, fiindcă erai departe, a adăugat. Dar n-am putut să dau nici de tata.

L-am întrebat dacă totul era în regulă. Şi cum naiba se întâmplase. Şi unde-i fusese mintea?

— Faye! m-a întrerupt el iritat. Ai de gând să mă asculţi?

El împreună cu o fată şi un băiat se duseseră să-şi petreacă seara acasă la un prieten. Apartamentul aceluia era într-un bloc care avea la subsol o sală de sport şi o piscină. Pe la miezul nopţii, hotărâseră toţi trei să se ducă să înoate puţin, aşa că îşi luaseră prosoapele şi costumele de baie şi coborâseră. Folosiseră vestiarele, dar când băieţii ieşiseră din cel al bărbaţilor, uşa se închisese în urma lor, încuindu-se. Celălalt băiat îşi lăsase prosopul

înăuntru, aşezat pe calorifer. În numai câteva minute văzuseră pe geamul uşii cum materialul textil luase foc.

— O perie de curăţat piscina, cu mâner lung, era rezemată de un perete, mi-a povestit fiul meu. Am luat-o, am spart geamul cu ea şi am reuşit să agăţ prosopul, să-l trag afară şi să-l sting. Era sticlă spartă peste tot şi sala toată era plină de fum, şi s-a declanşat alarma şi o mulţime de oameni au venit în goană. Strigau la noi acuzându-ne că am vandalizat clădirea, în timp ce noi încercam să le explicăm ce se întâmplase, dar nu voiau să ne asculte. Ceilalţi doi călcaseră pe cioburi şi le sângerau tălpile şi plângeau fiindcă li se făcuse frică, dar oamenii ăia continuau să ţipe la noi. Unul dintre ei vorbea despre copiii lui care dormeau în apartamentul de la etajul de deasupra, şi tot zicea cât de traumatizaţi vor fi trezindu-se şi văzând că e fum în dormitorul lor, cu toate că de fapt nu s-au trezit. Ne-au luat numele şi adresele zicând că vor chema poliţia, după care au plecat. Noi am rămas acolo, şi ore întregi eu am scos cioburi din tălpile celorlalţi doi. Erau amândoi foarte necăjiţi şi după o vreme le-am spus să se ducă acasă, că rămân eu să aştept poliţia. Şi am aşteptat, am tot aşteptat, dar poliţia n-a venit. Am aşteptat toată noaptea, şi până la urmă am plecat la şcoală.

Şi a început să plângă.

— Toată ziua mi-a fost teamă că o să vină cineva să mă scoată din clasă, a scâncit el. Nu ştiu ce să fac.

L-am întrebat dacă aveau voie să înoate noaptea în piscină.

— Da, a răspuns el plângând. Toată lumea face aşa. Şi n-a fost vina noastră că s-a blocat uşa, fiindcă prietenul meu mi-a zis că era defectă şi că administratorul ar fi trebuit s-o repare. Ştiu că a fost o prostie să punem prosopul pe calorifer, dar nu scria nicăieri că n-ai voie s-o faci şi nu ne-am dat seama că ar putea lua foc. Nu ştiu de ce n-a venit

poliţia. Aproape că-mi doresc să fi venit, fiindcă acum nu ştiu ce să fac.

— N-a venit pentru că n-aţi făcut nimic rău, i-am răspuns. Cum el tăcea, am continuat: Meriţi felicitări, fiindcă a fost o idee bună să foloseşti peria pentru piscină; altfel, clădirea ar fi putut lua foc.

— Am scris o scrisoare în pauză, mi-a zis el. Explic în ea tot ce s-a întâmplat. M-am gândit s-o duc şi s-o las acolo, ca s-o citească toată lumea. După o pauză destul de lungă m-a întrebat: Când vii acasă?

— Mâine.

— Pot să vin şi eu? Uneori mi se pare că sunt gata să cad peste o margine, ceva, şi că nu e nimeni şi nimic acolo care să mă prindă.

— Eşti obosit, i-am spus. Ai stat treaz toată noaptea.

— Mă simt foarte singur, a insistat el, şi nu am pic de intimitate. Oamenii se poartă de parcă nici n-aş fi aici. Aş putea să fac orice. Mi-aş putea tăia venele, iar ei nici n-ar şti şi nici nu le-ar păsa.

— Nu e vina ta, am repetat.

— Mă tot întreabă diverse lucruri, a continuat el, însă nu fac legătura între ele. Şi nici cu lucrurile despre care le-am spus deja. Sunt doar nişte chestii fără sens.

— Nu-ţi poţi relata povestea tuturor. Poate că trebuie s-o relatezi unei singure persoane.

— Poate, a oftat el.

— Vino acasă când vrei, i-am spus. Eu abia aştept să te văd.

Cerul căpătase o nuanţă de roşu tern şi se iscase o briză care flutura ierburile uscate dintre dunele de nisip. Am mers pe promenada pustie până când am ajuns pe o bucată de plajă. Era neamenajată, plină de gunoaie, iar valurile se învolburau şi se spărgeau acolo unde nisipul cobora abrupt spre apă. Vântul sufla mai tare aici, iar

dunele îşi proiectau umbrele prelungi, ca nişte coame de munţi, peste nisipul cenuşiu. Printre umbre am zărit siluete umane, în picioare, aşezate sau ghemuite. Majoritatea erau dispuse în perechi şi erau ori nemişcate, ori păşeau de colo colo într-un fel ferit şi concentrat, de parcă ar fi fost absorbite în cine ştie ce activitate primitivă. La mică distanţă de ele era un foc făcut din lemne aduse de mare, iar vântul îi purta fumul în fuioare răsucite. Alte siluete erau strânse în jurul focului, şi capetele aprinse ale ţigărilor străpungeau lumina crepusculară cu punctişoare portocalii. Auzeam din când în când murmurele joase ale conversaţiilor, întrerupte apoi de vânt şi de zgomotul valurilor.

Am început să păşesc printre siluetele de pe plajă. Erau bărbaţi, ori complet goi, ori cu o pânză în jurul şalelor. Unii abia dacă ieşiseră din adolescenţă. Cei mai mulţi au rămas tăcuţi la trecerea mea, întorcându-şi privirile sau părând să nu mă vadă, deşi vreo doi s-au uitat la mine direct, lipsiţi de orice expresie. Un băiat de o frumuseţe deosebită m-a privit în ochi, după care şi-a întors capul, îngropându-şi sfios faţa în umărul musculos al celui de alături. Şedea în genunchi şi i-am văzut conturul rotunjit al feselor sub mâna mare a celuilalt. Am mers mai departe, pe lângă grupul care se strânsese în jurul focului; toţi s-au răsucit şi s-au uitat la mine aidoma unor animale surprinse într-un crâng. Lumina roşie ciudată se întinsese pe cer formând o pată mare, tivită cu negru şi galben. Departe în zare, docurile şi clădirile din suburbii se distingeau mărunte, prin pâcla neclară a spumei stârnite de valuri. Am găsit un petic de plajă pustiu şi am început să-mi scot hainele. La câţiva metri de mine, marea se frământa şi se învolbura, umflată şi fără odihnă, vârstată cu roşu şi gri. Vântul sufla mai puternic dincolo de dune, şi o ploaie fină de nisip îmi biciuia pielea. M-am dus spre apă şi am intrat, păşind rapid

printre valurile agitate. Plaja cobora atât de abrupt, încât am fost imediat absorbită în masa mişcătoare a apei; densitatea şi forţa ei păreau să mă ţină cu uşurinţă la suprafaţă, astfel că mă ridicam şi coboram în ritm cu unduirile ei. Bărbaţii se întorseseră şi mă priveau. Unul dintre ei s-a ridicat în picioare – un ins masiv şi înalt, cu o barbă neagră ondulată, cu pântecul umflat şi coapsele ca nişte şunci. Încet, s-a apropiat de malul apei; dinţii albi îi luceau vag prin barba deasă într-un zâmbet, în vreme ce privirea îi era fixată asupra mea. M-am uitat şi eu la el de la depărtarea la care mă aflam, unduindu-mă în sus şi-n jos o dată cu apa. S-a oprit exact acolo unde valurile se spărgeau şi a rămas nemişcat în toată goliciunea lui, asemenea unui zeu, plin de splendoare, zâmbind. Apoi şi-a apucat penisul gros şi a început să urineze în mare. Lichidul a ţâşnit abundent, într-un jet umflat şi strălucitor, ca o frânghie de aur pe care o arunca în apă. Se uita la mine cu ochi negri plini de o încântare duşmănoasă, în vreme ce jetul auriu se revărsa din el fără oprire, până ce mi s-a părut imposibil să mai fi rămas ceva înăuntru. Apa mă ţinea la suprafaţă, legănându-mă, de parcă aş fi fost cuibărită la pieptul unei creaturi gâfâinde, în timp ce bărbatul se uşura în adâncurile ei. Am privit în ochii lui cruzi şi veseli şi am aşteptat să se oprească.